

PARTIZANO KELIU

Partizano
Juozo Paliūno-Ryto
prisiminimai

PARTIZANO KELIU

*Partizano Juozo Paliūno-Ryto
prisiminimai*

www.atmintiesknygos.lt

PARTIZANO KELIU

Partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai

Lietuvos gyventojų
genocido ir rezistencijos
tyrimo centras

Vilnius 2012

UDK 821.172-94
Pa295

Sudarytojai *Aurelija Malinauskaitė* ir
Darius Juodis

ISBN 978-609-8037-21-0 © Aurelija Malinauskaitė, Darius Juodis,
sudarymas, 2012
© Lietuvos gyventojų genocido ir
rezistencijos tyrimo centras, 2012

TURINYS

Partizano Ryto kovos kelias:
nuo eilinio kovotojo iki apygardos vado

6

Juozas Paliūnas-Rytas. LLKS partizano keliu

30

Išplėstinė asmenvardžių rodyklė

140

Kautynių ir susidūrimų aprašymai

149

Vietovardžių rodyklė

153

Žodynėlis

155

Santrumpos

157

Priedai

159

Partizano Ryto kovos kelias: nuo eilinio kovotojo iki apygardos vado

Partizanas Rytas žygyje

Paliepių parapijos bažnyčios metrikų knygoje rašoma, kad 1915 m. gegužės 3 d. buvo pakrikštytas Jurgio ir Onos Paliūnų sūnus Juozas, gimęs 1915 m. gegužės 1 d. Tilindžių kaime. Taip Raseinių apskrities Betygalos valsčiuje prasidėjo būsimo partizanų vado Juozo Paliūno-Ryto, Vairo, Draugelio, Saulės, Rimgaudo, Strauso, Audros, Tauro, Tilūno, Mindaugo gyvenimo kelias. J. Paliūnas nesulaukė nė keturiasdešimties metų, bet antisovietinio ginkluotojo pasipriešinimo istorijoje išpauddė gilius pėdsakus. Neturėdamas specialaus karinio pasirengimo, remdamasis daugiausia kautynėse įgyta patirtimi, jis perprato partizaninės kovos esmę. Partizanų karinė taktika, įžvalgumas ir konspiracija, organizaciniai gebėjimai, informacinė kova buvo dalykai, kuriuos jis suvokė geriau nei karo mokslus baigę profesionalūs kariškiai. J. Paliūnas paliko autentišką savo ir bendražygių išgyvenimų liudijimą – prisiminimų knygelę „LLKS partizano keliu“, parašytą sunkiomis pogrindžio kovų sąlygomis, nežinant, kaip kova baigsis, bet jaučiant, kad žūtis neišvengiama. Šis liudijimas pasiekė mūsų laikus.

Būsimo partizano vaikystė prabėgo gausioje ūkininko šeimoje, kurioje augo aštuoni broliai ir sesuo. 1939 m. Juozas Paliūnas vedė Viktoriją Petrėytę (1914–1989), susilaukė vaikų Algio (1942–1952) ir Aušros (1945–1984). Bet ramus gyvenimas truko neilgai. Jis ir jo artimieji išbandymų sulaukė 1940 m. Lietuvoje keičiantis valdžioms. Pats J. Paliūnas manė, kad Lietuvos laisvė prarasta ne 1940 m., o gerokai anksčiau, dar 1926 m.,

Paliūnų šeima. Iš kairės sėdi: sesuo Palmyra, brolis Petras, motina Ona Masytė-Paliūnienė, tėvas Jurgis, brolis Antanas, šalia priklaupęs Juozas Paliūnas. Iš kairės stovi broliai Kazys, Mečislovas, Boleslovas, Jonas, Vladas

kai po perversmo buvo panaikinta demokratija ir įvesta diktatūra. Ši mintis leidžia teigti, kad tai buvo mąstantis žmogus, kuriam buvo nesvetimos laisvės ir demokratijos sąvokos. Bet J. Paliūnas nebuvo vien kaltųjų ieškotojas ir kaltintojas, jis pasirinko kovos už laisvę kelią, anot jo paties, „gyventi pavergtos Tėvynės gyvenimą“.

1940 m. įvykiai vienaip ar kitaip paveikė beveik visų Paliūnų šeimos narių gyvenimus. 1941 m. suimti broliai Kazimieras (su žmona Ona) ir Vladas, o pats Juozas vengdamas galimų represijų slapstėsi, kol sulaukė Sovietų Sąjungos–Vokietijos karo pradžios. Vokiečių okupacinė valdžia neįtraukė J. Paliūno į aktyvią veiklą, nes jis matė naujųjų okupantų elgesį ir savivalę. Tačiau ginklų paimti vis tiek teko – 1943 m. jis susidūrė su raudonaisiais partizaniais. Spėtina, kad tada jį apiplėšė ir sumušė „Mstitel“ („Keršytojo“) būrio kovotojai. Patį junginį daugiausia sudarė karo belaisviai, o ne vietiniai gyventojai. Šie partizanai ne tiek kovojo su vokiečiais, nors vė-

liau visur save vaizdavo kaip didvyrius, kiek puldinėjo ūkinius objektus, atiminėjo iš žmonių ginklus, maistą ir kt. Daug rečiau jie užpuлдavo pavienius policininkus, o dar retesniais atvejais – vokiečių kareivius. Savo veiklą jie suaktyvino tik 1944 m. artinantis Raudonajai armijai¹. Kad apsisaugotų nuo jų puolimų, J. Paliūnui teko įstoti į Betygalos valsčiaus pagalbinę policiją. Raudonieji partizanai, gavę atsaką iš policijos ar ginkluotos kaimų savigynos, paprastai pasitraukdavo ir antrą kartą nelisdavo. Šį būrį žmonės vadino Barodicos gauja². Jo vadas vėliau savo ataskaitoje pažymėjo, kad teko susidurti su Šiluvos, Betygalos ir Šimkaičių valsčiuose sudarytomis „baudžiamųjų organų rėmimo grupėmis“, kurios rengė gaudynes³.

Į aktyvų antisovietinį pasipriešinimą J. Paliūnas įsitraukė 1944 m. pavasarį, kai su broliu (spėtina, Mečislovu) įstojo į Lietuvos laisvės armiją (LLA). Kaip pats sakė, su vokiečiais jis kovojo tik „moralinę kovą“, o artėjantis frontas „nukreipė dėmesį tik į vieną priešą“. Nutaręs iš savo šalies nesitraukti, vos praslinkus frontui, jis įstojo į partizanus. J. Paliūnas susisiekė su vietiniais Grinkiškio valsčiaus (Kėdainių apskr.) partizanais ir jų vadu LLA nariu Vladu Kuročka-Dūdele. Kovos kelią jis pradėjo Vlodo Pabarčiaus (1945 m. jam žuvus vadovavimą perėmė minėtasis Dūdelė) partizanų junginyje. Netrukus ir pats pradėjo vadovauti partizanų grandžiai, bet sėsliu partizanu, apsiribojančiu konkrečia vieta, netapo. Kovos metais J. Paliūnas nemažai keliavo ieškodamas ryšių su kitų vietovių kovotojais ir kurdamas bendras struktūras. Štai 1944–1945 m. jis keliavo po Baisogalos ir Šeduvos valsčių miškus siekdamas nustatyti ryšį su ten veikiančiais partizanais. Tai leido padaryti nemažai organizacinių pokyčių. 1945 m. pavasarį vadovavimą minėtam

¹ „Mstitel“ būrio vadų ataskaitos, pasirašytos 1944 m. rugsėjo 14 d., Lietuvos ypatingasis archyvas (toliau – LYA), LKP dokumentų skyrius, f. 41, ap. 1, b. 1, l. 6–29.

² *Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai*, d. 5, sud. Romas Kaunietis, Vilnius, 2006, p. 625.

³ *Lietuvos liaudis Didžiąjame tėvynės kare*, Vilnius, 1982, p. 338.

partizanų junginiui perėmė Jonas Jasinevičius-Margis, o pats junginys pavadintas LLA Kovo apylinke.

Iš to meto jo paties prisiminimų puslapių J. Paliūnas iškyla kaip daugelio kovinių operacijų vadas ar dalyvis, meistriškai, dažnai su mažiausiais nuostoliais įvykdantis skirtas užduotis. Tokių užduočių vertė imtis susiklosčiusios aplinkybės. Miesteliuose susiorganizavę stribai, o kaimuose – ginkluoti sovietiniai aktyvistai pradėjo persekioti žmones ir veikti prieš miško kovotojus. Todėl juos sutramdyti buvo svarbi partizanų užduotis. Operacijas reikėjo gerai suplanuoti, nes kitu atveju jos galėjo partizanams kainuoti gyvybes. Šalia puolamųjų kautynių J. Paliūnas tuo pat metu dalyvavo ir sunkiosiose gynybinėse kautynėse su gausesniais priešo daliniais, kada jam teko pasijusti persekiojamam, kada išgyventi tartum ir nebuvo galimybės, bet jis išgyveno ir kovojo toliau. Ne veltui jis vėliau apie tai užrašė: „dažnai pagalvoju, niekas neišsivaizduoja, kai tenka partizanui varginai pergyventi, skaudantį šaltį pernešti...“

Kautynėse J. Paliūnas keliskart buvo sužeistas: 1945 m. liepos 28 d. kautynėse Valatkaičių pelkėje (Grinkiškio vlsč.) ir tų pačių metų lapkričio mėn. Pakarklių kaime (Krakių vlsč.)⁴. Sunkesnių padarinių turėjo 1945 m. spalio mėn. įvykis, kai puolant aktyvisto namus Sirutiškių kaime (Baisogalos vlsč.) susišaudymo įkarštyje partizanas slapyvardžiu Vyrukas iššovė iš ginklo, prikišto Rytui prie pat ausies. Partizanas „ta ausimi nustojo klausos 80 nuošimčių“⁵.

Prisiminimuose greičiausiai aprašyti ne visi, o tik ryškesni susidūrimai su priešu. Juk susišaudymai ir kautynės buvo Lietuvos partizanų palydovai. Svarbiausia, kad tik reikiamu momentu partizano neapviltų ginklas. Apie būseną po vienos sunkių kautynių J. Paliūnas rašė: „O tu mano mašina, mašina, – tariau tvirtai spausdamas ginklą prie savęs. – Nebūtum tu veikusi, – savo mirtį mačiau tikrą.“

⁴ 1949 m. kovo 12 d. kautynių Pakarklių k. aprašymas, LYA, f. K-5, ap. 1, b. 17, l. 9.

⁵ 1949 m. birželio 20 d. kautynių Sirutiškių apyl. aprašymas, ibid., b. 15, l. 24.

Žaibo rinktinės atstovas
Jonas Žemaitis-Varis (kairėje) su
Povilo Lukšio rinktinės vadu
Jonu Jasinevičiumi-Margiu. 1946 m.

LLA Kovo apylinkė, kuriai priklausė J. Paliūnas, 1946 m. kovo 12 d. perorganizuota į Povilo Lukšio rinktinę⁶. Ši buvo organizuojama pagal LLA instrukcijas⁷. Rinktinės priklausymas didesniems junginiams tuo metu dar nebuvo aiškiai apibrėžtas. Galima manyti, kad rinktinė veikė net apygardos teisėmis⁸. Tačiau ryšiai su aplinkinių regionų partizanais buvo palaikomi. 1946 m. birželio mėn. rinktinės vadai susitiko su Žaibo rinktinės atstovu, būsimu visos Lietuvos partizanų vadu Jonu Žemaičiu-Dariumi, o dar gegužės mėn. kalbėtasi su Vyčio apygardos vadu Danieliu Vaiteliu-Briedžiu⁹. Abiejuose susitikimuose tartasi dėl rinktinės prijungimo. Iš J. Žemaičio tuomet gauta ir direktyvinių dokumentų partizanams. Dar 1945 m. būta kontaktų ir su Žaliosios rinktinės vadu Izidoriumi Pucevičiumi-Radvila.

⁶ A. G. Bružas, „Jungtinės Kęstučio apygardos Povilo Lukšio rinktinė“, *Laisvės kovų archyvas*, t. 22, Kaunas, 1997, p. 201.

⁷ J. Jasinevičiaus 1947 m. vasario 20 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 39190/3, t. 1, l. 72.

⁸ V. Gudaičio 1947 m. sausio 13 d. tardymo protokolas, *ibid.*, l. 141.

⁹ J. Jasinevičiaus 1947 m. sausio 6 d. tardymo protokolas, *ibid.*, l. 26–27; V. Gudaičio 1947 m. sausio 27 d. tardymo protokolas, *ibid.*, l. 148.

J. Paliūnas partizanavo Povilo Lukšio rinktinės 2-ajame rajone (vadas Vaclovas Gudaitis-Rasas), kurio kovotojai veikė Kėdainių apskrities Grinkiškio, Krakių, Josvainių, iš dalies – Raseinių apskrities Betygalos ir Šiluvos valsčiuose¹⁰. Kovos sąlygos kasmet sunkėjo, bet partizanų žiaurumas ir keršto aktai nebuvo ginkluotosios kovos bruožas, kaip kad norėjo įteigti sovietiniai autoriai. Tai liudija kad ir toks faktas. 1946 m. J. Paliūno vadovaujami partizanai užėjo į ištremto jo brolio ūkį, paėmė partizanams maisto, bet nelietė ten įkelto naujakurio (buvusio kumečio) šeimos¹¹. J. Paliūnui teko dalyvauti fiziniuose asmenų likvidavimo aktuose, bet tai buvo tiksliniai, paremti karo lauko teismų (KLT) nuosprendžiais, o ne savavališki partizanų veiksmai. Sunkios kovos sąlygos nesuteikė galimybės pasirinkti kitų veiklos priemonių.

Artėjant 1946–1947 m. žiemai dėl sunkių gyvenimo sąlygų (buvo nelengva judėti ir apsirūpinti maistu) ir siekdami tausoti jėgas, partizanų vadai bendrame susitikime¹² nutarė gauti fiktyvius dokumentus ir iki pavasario gyventi mieste. J. Paliūnas tam nepritarė; kaip pats rašė, tai jį net „paveikė liūdnei“. Bet ir šiuo atveju jis pagelbėjo bendražygiams. Pats nuvyko pas brolių Petrą, dirbantį Juodšilių (netoli Vilniaus) durpių perdirbimo įmonės direktoriumi, ir sutarė dėl partizanų įdarbinimo, o brolio pasiūlymą legalizuotis atmetė¹³. Jo kova dar tęsėsi.

J. Paliūnas įgijo fiktyvius dokumentus Knyvos parvardė ir tų metų rudenį kartu su bendražygiais V. Gudaičiu-Rasu ir Antanu Kiele-Paukščiu apsigyveno Juodšiliuose. Rinktinės vado pavaduotojas J. Jasinevičius-Margis tuo metu buvo apsistojęs pas savo seserį Marytę Jasinevičiūtę Vilniuje; kartu ten gyveno ryšininkė Julija Kanapinskaitė-Marti. Pas juos lankydavosi kovotojai

¹⁰ V. Gudaičio 1947 m. kovo 3 d. tardymo protokolas, *ibid.*, l. 178.

¹¹ V. Gudaičio 1947 m. vasario 18 d. tardymo protokolas, *ibid.*, l. 172.

¹² J. Jasinevičiaus 1947 m. sausio 7 d. tardymo protokolas, *ibid.*, l. 34; V. Gudaičio 1947 m. sausio 13 d. tardymo protokolas, *ibid.*, l. 141.

¹³ P. Paliūno 1947 m. balandžio 6 d. tardymo protokolas, *ibid.*, t. 3, l. 68.

Antanas Končius-Doliklis, Antanas Sirusas ir kt. Taip pat padėjo Juodšilių durpių perdirbimo įmonės darbuotojai Antanas Markūnas, Benjaminas Sakalauskas, Steponas Stankevičius ir Marytė Bartkutė. Savo prisiminimuose J. Paliūnas apie tai plačiau nerašo (turbūt dėl konspiracijos). Taip pat jis nemini, kad tada kartu gyveno ir žmona Viktorija¹⁴, turbūt norėdamas ją apsaugoti ir ateityje.

Toks partizanų gyvenimas mieste nebuvo tipiškas to meto atvejais. Nepamiršo jie ir savo tiesioginių pareigų. Susiorganizavę jie vykdavo traukiniu į savo kraštą, kur, pasiėmę paliktus pas žmones ginklus, vykdavo operacijas, rengdavo tarpusavio pasitarimus.

Atsargiausias ir įžvalgiausias pasirodė esąs J. Paliūnas. Jis įspėjo kitus laikytis griežtos konspiracijos, nepranešti savo adreso kitiems asmenims, tarp jų ir ryšininkui Antanui Muraliui-Vingiui¹⁵, kuris vėliau šioje istorijoje suvaidino lemtingą vaidmenį. Anot partizano J. Paliūno, kaip tik jis ir „sublizgino“. Ryšininkas Vingis pirmą savo suėmimo dieną (per 1946 m. šv. Kalėdas) tardomas nurodė Juodšiliuose gyvenančius partizanus¹⁶. Vieninteliam J. Paliūnui-Rytui pavyko iš ten pasitraukti ir pasiekti Kėdainių krašte partizanus. Jam padėjo įžvalgumas ir nuojausa. Kiti partizanai ir jų rėmėjai buvo suimti. „Tai skaudžiausias mano išgyvenimas“, – vėliau rašė partizanas.

1947 m. partizanų vėl laukė kovinės operacijos, kautynės, žūtys ir areštai. Tais metais Povilo Lukšio rinktinė pradėjo krikti. 1947 m. rugsėjo mėn., atvykęs su užduotimi į Vilnių, buvo suimtas rinktinės vadas Antanas Ragauskas-Ragelis. Dezorganizacija paveikė partizanus, bet J. Paliūnas ir šįkart nesutriko, o ėmėsi iniciatyvos vadovauti pats. Iš atskirų partizanų jis suorganizavo Smūgio būrį ir tų pačių metų lapkričio mėn. įtraukė jį į Jungtinės

¹⁴ Ibid., l. 70.

¹⁵ J. Jasinevičiaus 1947 m. balandžio 11 d. tardymo protokolas, *ibid.*, t. 1, l. 103.

¹⁶ A. Muralio 1946 m. gruodžio 25 d. tardymo protokolas, *ibid.*, t. 3, l. 73.

J. Paliūnui-Rytui (priekyje kairėje)
raportuoja būrio vadas
Viktoras Bakanauskas-Vytautas.
Iš kairės pirmoje eilėje stovi:
2. Stasys Satkus-Šarūnas,
3. Petras Gadliauskas-Deimantas,
4. Jonas Mackevičius-Vygaučas.
1949 m.
(ryšininko Petro Pociaus nuotr.)

Kęstučio apygardos Savanorio rinktinė¹⁷. Tada užsimezgė jo glaudesni ryšiai su šios rinktinės partizanų vadu Povilu Morkūnu-Rimantu, Draku. Ilgainiui nusistovėjo draugiški judviejų santykiai, tarpusavio pasitikėjimas, glaudus bendradarbiavimas partizaninės kovos sąlygomis. 1947 m. gruodžio mėn. minėtasis brolis Rimantas (taip jį vadino Rytas) paskyrė J. Paliūną savo įgaliotiniu.

1948 m. įvykdyta nauja reorganizacija. Įkurta Priskėlimo apygarda ir pertvarkyta Povilo Lukšio rinktinė (pervardinta į Maironio). Rinktinės vadu tapo P. Morkūnas-Rimantas. Jis stiprino karišką drausmę tarp partizanų ir įvykdė pertvarką. Iš keturių buvusių Povilo Lukšio rinktinės rajonų ir dar vieno būrio suformuotas Kudirkos rajonas, kurio vadu paskirtas J. Paliūnas¹⁸ (vėliau jis tapo Mindaugo tėvūnijos vadu).

Kovos sąlygoms vis sunkėjant, paskirtajam rajono vadui teko daug keliauti po atskirus partizanų junginius. „Aš pamatau, kai susikaupusių ir atsidavusių mūsų organizacijai yra žmonių. Kurie nuplyšę ir nuo nedateklio maisto tinkamo ir gyvenimo sąlygų kūnai nuvarginti. Bet ryžto tvirtesnio už bet ką – nuotaika linksma“, –

¹⁷ JUV (P. Morkūno?) 1947 m. lapkričio 30 d. įsakymas Nr. 209, *ibid.*, f. K-5, ap. 1, b. 30, l. 23.

¹⁸ *Laisvės kovos Priskėlimo apygardoje*, sud. A. Malinauskaitė, Vilnius, 1999, p. 117.

J. Paliūnas-Rytas (priekyje) su
Nemuno būrio partizanais žygyje.
Iš kairės pirmoje eilėje:
2. Kostas Kudokas-Diemedis;
antroje eilėje:
2. Petras Gadliauskas-Deimantas,
3. Stasys Satkus-Šarūnas, paskutinis –
Jonas Mackevičius-Vygaudas. 1949 m.
(ryšininko Petro Pociaus nuotr.)

Prisikėlimo apygardos partizanai.
Iš kairės: Kazys Mikėnas-Gegužis,
Juozas Paliūnas-Rytas. 1949–1950 m.

tokius J. Paliūnas matė savo bendražygius. Kaip tik tai jam teikė jėgų kovoti ir veikti. Jis ir toliau siekė vienyti partizanus bendrai kovai. Kadangi Prisikėlimo apygardos vadai ne kartą turėjo pastabų Vyčio apygardai dėl konspiracijos stokos, apleistų organizacinių reikalų, girtavimo ir kt.¹⁹, J. Paliūnas-Rytas 1948 m. pamėgino kai kuriuos šios apygardos būrius prijungti prie savo vadovaujamo junginio. Tų metų rugsėjo mėn. prie Kudirkos rajono buvo prijungti Dotnuvos, Kėdainių, Survilaiškio valsčiuose ir Kėdainių mieste veikę partizanai²⁰, bet Vyčio apygardos vadovybė tam pasipriešino. Vis dėlto, kaip rašo J. Paliūnas-Rytas, tai „išjudino“ šią apygardą.

J. Paliūno žygiai neliko nepastebėti aukštesniosios vadovybės. 1949 m. birželio 20 d. jis apdovanotas Pasižymėjimo lapu²¹, pažymėtas Prisikėlimo apygardos vado įsakyme²². Jam suteiktas partizanų jaunesn. leitenanto

¹⁹ Spėtinas Ryto (Juozo Paliūno) 1949 m. gruodžio 12 d. raštas SV ir PV, LYA, f. K-5, ap. 1, b. 44, l. 184–185.

²⁰ KUV (Kudirkos rajono vado Juozo Paliūno) 1948 m. rugsėjo 23 d. raportas, ibid., b. 87, l. 22.

²¹ Mindaugo tėvūnijos vado Ryto (Juozo Paliūno) apdovanojimo lapas, ibid., b. 198, l. 1.

²² Prisikėlimo apygardos vado Užpalio (Leonardo Grigonio) 1949 m. liepos 31 d. įsakymas Nr. 10, ibid., f. K-30, ap. 1, b. 721, l. 208.

Partizanai darbo metu.
Iš kairės: Aidas-Vaidila, Juozas
Paliūnas-Rytas

(vėliau leitenanto) laipsnis, teisė nešioti prie partizano uniformos du sužeidimo ženklus, savo įsakymuose vadovybė ne kartą jam reiškė padėką. Įvertintas aukštesniosios vadovybės, jis vis klausė savęs: „Ar aš su didžiausiu nuoširdumu aukojausi Tėvynei – jos išlaisvinimui?“ Apdovanojimai jį tik dar labiau skatino veikti. Laiške kovos vadui ir draugui P. Morkūnui-Rimantui jis rašė: „Mano įdėtos pastangos yra dėl Lietuvos Laisvės – aš tai jausdamas sukaupsiu jėgas ir suspausiu ginklą dar tvirtesne valia, iki liks Laisva Lietuva.“²³

Nuo 1949 m. rugpjūčio 1 d. J. Paliūnas-Rytas – Maironio rinktinės vadas (anksčiau jo kandidatūra svarstyta renkant Lietuvos Žaliosios rinktinės vadą), ankstesnis rinktinės vadas P. Morkūnas-Rimantas paskirtas apygardos vadu. Pradėjus eiti naujasias pareigas darbų tik daugėjo, reikėjo kruopščiai tvarkyti veiklos dokumentus. Tapęs vadu, J. Paliūnas ėmėsi kai kurių struktūrinių pokyčių, formavo partizanų tėvūnijas²⁴, tęsė partizanų karinį rengimą, išdavinėjo atestacijos lapus²⁵. Jam vado-

²³ Ryto (Juozo Paliūno) 1949 m. laiškas Drakui (Povilui Morkūnui), *ibid.*, f. K-5, ap. 1, b. 44, l. 171.

²⁴ *Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje*, p. 117–118.

²⁵ Maironio rinktinės Kęstučio tėvūnijos partizano Gintauto 1950 m. birželio 15 d. atestacijos lapas, išduotas rinktinės vado Ryto (Juozo Paliūno), LYA, f. K-30, ap. 1, b. 562, l. 195-7.

vaujant nenutrūko įvairios pogrindžio spaudos ir kitos literatūros leidimas bei dauginimas (Maironio rinktinėje dažnai buvo dauginami apygardos leidiniai). Pats J. Paliūnas-Rytas redagavo apygardos laikraštį „Prisikėlimo ugnis“. Jo tiražas buvo vienas didžiausių tarp pogrindžio spaudos leidinių, nes partizanai turėjo palyginti neblogas spausdinimo mašiną. Deja, nesant intelektinių jėgų, dirbti teko vienam. Laiške vadovybei 1951 m. J. Paliūnas rašė: „Nors vienas, bet spaudą leidžiu.“²⁶

Keliaujant per partizanų junginius J. Paliūnui-Rytui teko organizuoti ir karo lauko teismus, kovos sąlygomis neišvengiamus. Štai 1949 d. spalio 24 d. jis atliko partizano Algirdo Zarenkos-Kudirkos, Tarzano, apiplėšinėjusio gyventojus, nušovusio nekaltą merginą ir neklusiusio vadovybės, kvotą²⁷. Už nusikaltimus partizanas nuteistas sušaudyti. Griežtos KLT nuostatos buvo vienos civiliams ir partizanams.

Prisikėlimo apygardos (PA)
partizanai su LLKS Tarybos
prezidiumo pirmininku
Jonu Žemaičiu-Vytautu (viduryje).
Iš kairės:
Vytautas Sankauskas-Daukantas,
PA vadas Povilas Morkūnas-Rimantas,
PA Maironio rinktinės vadas
Juožas Paliūnas-Rytas,
Stasys Satkus-Audronis

Maironio rinktinės teritorijoje dažnai dislokavosi apygardos štabas, 1949–1951 m. – Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (LLKS) Visuomeninė dalis, 1950–1951 m. žiemą šioje teritorijoje praleido LLKS Prezidiumo pir-

²⁶ *Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje*, p. 71.

²⁷ LUK D (Maironio rinktinės Lukšio būrio) partizano Kudirkos-Tarzano 1949 m. spalio 24 d. kvotos protokolas, LYA, f. K-5, ap. 1, b. 33, l. 41.

Prisikėlimo apygardos partizanai
su LLKS Tarybos prezidento
pirmininku Jonu Žemaičiu-Vytautu
(stovi viduryje). Iš kairės priklausę:
3. Vytautas Sankauskas-Daukantas,
4. Aleksas Šniukšta-Aras;
stovi: 1. Kazys Šniukšta-Sakalas,
2. PA Maironio rinktinės vadas Juozas
Paliūnas-Rytas, 3. PA vadas Povilas
Morkūnas-Rimantas

Maironio rinktinės partizanai. Iš kairės:
1. Antanas Kvedaras-Tautvydas,
2. Vytautas Sankauskas-Daukantas,
3. Juozas Paliūnas-Rytas,
4. Aidis-Vaidila,
5. Aleksas Docka-Vanagėlis, Ragutis,
6. neatpažintas partizanas.
1950 m. gegužė

mininkas J. Žemaitis-Vytautas. Kartu su J. Paliūnu ir kitais partizanais čia jis šventė 1950 m. Kalėdas²⁸. Kaip vadas, J. Paliūnas rūpinosi vadovybės apsauga ir ryšiais. Čia buvo privaloma griežta konspiracija, kurią jis buvo gerai perpratus. Turėdamas vadovybės įpareigojimus J. Paliūnas-Rytas daug keliavo, lankė ne vien sau pavaldžius partizanus. Štai 1950 m. J. Žemaičio-Vytauto pavedimu jis buvo nuvykęs pas Šiaurės Rytų srities vadą Joną Kimštą-Žalgirį²⁹.

Visą šią veiklą lydėjo priešų persekiojimai, trumpi susirėmimai ir ilgos kautynės, bendražygių žūtys. Antai 1951 m. sausio 30 d. žuvo artimas bendražygis Mairo-

²⁸ Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje, p. 71.

²⁹ N. Gaškaitė-Žemaitienė, *Žuvusiųjų prezidentas*, Vilnius, 2005, p. 259.

Juozas Paliūnas-Rytas žvalgyboje

nio rinktinės štabo viršininkas Aidas, Vaidila. Per šiuos kovų metus represijų neišvengė ir J. Paliūno-Ryto artimieji: buvo ištremti tėvai, kiti giminaičiai, 1947 m. suimtas ir nuteistas kalėti brolis Mečislovas (iš lagerio nebegrižo).

Sunkėjant kovai nelengva buvo rasti patikimų ryšininkų ir rėmėjų, o MGB agentų tinklas nuolat plėtėsi perverbuojant buvusius partizanus ar ryšininkus. Bet J. Paliūnas-Rytas nuolat ieškojo patikimų žmonių. Štai kviečiamam dirbti ryšininkui Leonardui Petrauskui-Ąžuoliukui jis sakė: „Mums reikia tik tavo sveikatos ir ištikimybės, tvirtybės nepalūžti, patekus į čekistų nagus.“³⁰ O juk daug pasitaikė palūžusių. Slaptųjų bendradarbių J. Paliūnas-Rytas ieškojo ir rasdavo net tarp sovietinių pareigūnų.

Buvę bendražygiai jį prisimena kaip griežtą, reiklų, bet inteligentišką žmogų, mokėjusį pajungti žmones bendram darbui. Štai ryšininkas Juozas Meškuotis-Perkūnas prisiminė: „Kai sutikau Paliūną, mano nuomonė apie partizanus iškart pasikeitė. Jis buvo plačios erudicijos žmogus, jo supratimas apie ginkluotą kovą buvo visai kitoks.“³¹ Galima sakyti, visai negėrė alkoholio, nes suprato jo žalą. Ryšininkui kartą buvo pasakęs: „Be šito mes kartais negalim apsieiti, bet kartu čia yra ir mūsų pražūtis.“³²

Partizanus labai vargino ir sunkios buities sąlygos, ypač gyvenimas bunkeriuose. Bet J. Paliūnas tokių dalykų kaip „bunkerių įrengimas ir gyvenimas juose bei stovyklų gyvenimas“ neaprašė saugumo sumetimais.

P. Morkūnui-Rimantui tapus srities vadu, J. Paliūnas 1951 m. rugpjūčio mėn. jau ėjo Prisikėlimo apygardos vado pareigas. Tuo metu kovotojų gretos jau buvo praretėjusios – 1951 m. rudenį apygardos teritorijoje veikė apie 60 partizanų³³. Tačiau naujasis apygardos vadas dirbo, kūrė štabą, susitikinėjo su partizanų dalinių vadais,

³⁰ *Aukštaitijos partizanų prisiminimai*, d. 3, sud. R. Kaunietis, Vilnius, 2001, p. 292.

³¹ *Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai*, p. 178.

³² *Ibid.*

³³ *Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje*, p. 73.

Maironio rinktinės partizanai.

Iš kairės sėdi:

1. Vytautas Meškuotis-Lazdynas,

2. Alfonsas Urbonas-Linelis;

stovi: 1. Vytautas Ulickas-Klevas,

3. Leonas Juška-Kariūnas,

4. Juozas Paliūnas-Rytas,

5. Augustas Bagdonas-Šarūnas, Tarutis,

6. Antanas Kvedaras-Tautvydas,

7. Vytautas Baranauskas-Dantė.

1951 m. rugpjūtis

bandė kovoti su Lietuvoje įsitvirtinančia kolūkių sistema, neapleisti propagandinio darbo tarp žmonių.

Nors jau buvo partizanams nepalankiai besiklostanti padėtis ir liūdnos ateities perspektyvos, J. Paliūnas, turbūt ramindamas kitus, rašė: „Mūsų vedama išsivadavimo kova ir mūsų tautos balsas prasiveržė pro pačią storiausią geležinę uždangą ir plačiai skamba po laisvąjį pasaulį. Dėl mūsų tautos pasiektos teisės ir vieningo mūsų pasipriešinimo Lietuva išliko ne tik neišbraukta iš egzistavusių valstybių sąrašo, bet ir toliau laikoma savarankiška, o partizanų atsidavimas savo tautai yra pasaulio politikų dėmesio centre. Mūsų šalies išlaisvinimas neišvengiamas.“³⁴ Bet išlaisvinimas taip greit neatėjo.

Paskutinę gyvenimo žiemą J. Paliūnas praleido kartu su buvusiu LLKS Visuomeninės dalies viršininku par-

³⁴ Ibid., p. 94.

Prisikėlimo apygardos partizanai.
Iš kairės: Feliksas Kokšta-Rustemas,
Povilas Morkūnas-Rimantas,
Juozas Paliūnas-Rytas

Maironio rinktinės
Birutės tėvūnijos vadas
Antanas Kvedaras-Tautvydas, Vytenis,
rūpinęsis rinktinės štabo apsauga

tizanų pulkininku Juozu Šibaila-Merainiu ir ištikimu bendražygiu partizanų Pranciškumi Prūsaičiu-Lape Šeduvos rajono Devynduonių kaimo gyventojų Tvarijonų sodyboje³⁵. 1952-ieji atnešė tik naujas žūties ir nutrūkusius buvusius ryšius. Tų metų gegužės 22 d. žuvo bendražygis Feliksas Kokšta-Rustemas su žmona Zofija, to paties mėnesio 26 d. nukautas buvęs Maironio rinktinės (1952 m. vasario mėn. rinktinei grąžintas senasis Povilo Lukšio vardas) vadas Vytautas Sankauskas-Daukantas (jis taip ir nenuvyko į naująją paskyrimo vietą – Kunigaikščio Žvelgaičio rinktinę, kurią sunaikinus štabą bandė atkurti J. Paliūnas). 1952 m. liepos 4 d. žuvo Birutės tėvūnijos vadas Antanas Kvedaras-Tautvydas su Vytautu Baranausku-Dante. J. Paliūnas bandė ieškoti, kas pakeistų žūvančius ar pasitraukusius partizanus. 1952 m. sausio mėn. Maironio rinktinės vadu jis pasky-

³⁵ Ibid., p. 77.

Prisikėlimo apygardos partizanai.
Iš kairės:
Vytautas Sankauskas-Daukantas,
Povilas Morkūnas-Rimantas,
Juozas Paliūnas-Rytas

rė Viktorą Šniuolį-Vytvytį³⁶ – partizaną nuo 1944 m. Sumažėjus partizanų skaičiui, 1952 m. gegužės 20 d. buvo panaikinta pati Prisikėlimo apygarda, todėl J. Paliūnas vėl tapo Povilo Lukšio rinktinės vadu, o V. Šniuolis – jo pavaduotoju.

Tuo metu sovietų saugumas dėjo vis daugiau pastangų sunaikinti partizaną Rytą. Net keli sovietų saugumo skyriai pradėjo bylas jam ir jo bendražygiams sekti. Antai 1950 m. bylą pradėjo MGB Kauno srities valdyba, o 1952 m. – MGB Šiaulių srities valdyba, ją pavadindama „Zakat“ („Saulėlydis“), o J. Paliūnui suteikdama pravarde Volk (Vilkas)³⁷.

Ieškoti J. Paliūno ir jo bendražygių buvo siunčiami operatyviniai darbuotojai, miestuose ir didesniuose

³⁶ Prisikėlimo apygardos vado Ryto (Juozo Paliūno) 1952 m. sausio 18 d. raštas Vytvyčiui (Viktorui Šniuoliui), LYA, f. K-1, ap. 58, b. 28600/3, t. 2, l. 297-68.

³⁷ MGB Šiaulių srities valdybos 1952 m. gegužės mėn. agentūrinės bylos registracijos lapas, ibid., f. K-30, ap. 1, b. 717, l. 5.

Partizano Ryto žmona
Viktorija Paliūnienė
(slapčia nufotografuota MGB)

miesteliuose dislokuotos karinės įgulos, sukurtos karinės-čekistinės grupės³⁸. Tačiau ne visos sovietų pastangos davė rezultatų.

Dar 1949 m. prie J. Paliūno bandyta prieiti per agentą Sovkiną, pasivadinusį Nemūno slapyvardžiu. Juodu kurį laiką susirašinėjo laiškais, bet įžvalgumas J. Paliūną gelbėjo ir šiuo atveju. Vėliau jis rašė: „Matydamas įtartinumą, nutraukiau su juo reikalus.“ J. Paliūnui netgi pavyko išpešti iš agento naudos ir šiuo kanalu gauti rašomąją mašinėlę³⁹, taip reikalingą ir trūkstantį partizaninėje veikloje. MGB teko pripažinti, kad agentas iššifruotas, bet veiksmų ši institucija nenutraukė⁴⁰. Nepavyko ir saugumo agentui Kostui, neva miesto pogrindžio atstovui Leopardui, nes J. Paliūnas nepasitikėjo neiškiais pogrindžio centrais. Apie tai jis rašė: „Mūsų Sąjūdis iš ilgametės (praktikos) patirties priėjo išvadą, kad legaliai gyvenantieji žmonės stipresnę veiklą išvystyti negali, nes sujungimas daugiau legalių asmenų į vieną tinklą anksčiau ar vėliau gaunasi savižudybė.“⁴¹

Ieškant J. Paliūno-Ryto bandyta pasitelkti ir jo artimuosius. MGB mėgino panaudoti J. Paliūno žmoną jai pačiai to nežinant, taip pat brolių Boleslovą. Pastarasis tardomas nesuteikė informacijos, padedančios nustatyti Ryto buvimo vietą, nors buvo sukurta situacija, kai jis, apstatytas agentais, pakliuvo į agentų smogikų rankas, buvo jų tardomas, gąsdinamas pakarti, sumuštas ir t. t.⁴² Priverstinai buvo verbuojami net J. Paliūno giminaičiai⁴³, bet ir šie niekuo negalėjo padėti.

³⁸ *Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje*, p. 72.

³⁹ D. Kvedaras, *Kėdainių krašto partizanai MGB agentų apsuptyje. Laisvės kovų archyvas*, Nr. 28, Kaunas, 2000, p. 104–105.

⁴⁰ MGB Kauno srities valdybos viršininko plk. Lapino 1950 m. gegužės mėn. spec. pranešimas LSSR MGB ministrui gen. mjr. Kapralovui, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 562, l. 53.

⁴¹ *Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje*, p. 61.

⁴² D. Kvedaras, op. cit., p. 117; B. Paliūno 1952 m. sausio 6 d. laiškas, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 562, l. 202-2.

⁴³ V. P. 1952 m. vasario 29 d. pasižadėjimas, ibid., l. 231.

Laisvalaikio akimirka

J. Paliūnui dažnai pagelbėjo įžvalgumas. Pats tai suvokdamas, ir kitus partizanus ragino „laikytis konspiracijos“. Dėl šios priežasties neretai jis keitė slapyvardžius arba turėdavo iš karto jų bent keletą. Vienas buvo žodinis (pvz., Rimgaudas), kitu (pvz., Saulė) rašydavosi ant siunčiamų paketų, o dar kitu (dažniausiai tai buvo Rytas) pasirašydavo įsakymus ir kitus dokumentus. Taip pat jis manė, kad „priešas mums pavojingas, kada jam padeda šnipai“⁴⁴. Todėl kartais tyrinėtojams nesuprantama ir neaišku, kodėl turėjo veikti KLT. Taip pat J. Paliūnas leido instrukcijas, kaip vykdyti žvalgybą, eiti į susitikimus ir pan.⁴⁵

Bet jėgos buvo nelygios, ir viena operacija sovietų saugumui vis dėlto pavyko. Į J. Paliūno-Ryto aplinką pavyko įkišti gydytoją Vytautą Remeiką – agentą Čestnyj (Sąžiningąjį)⁴⁶. Nors agentas buvo ruošiamas darbui už-

⁴⁴ Prisikėlimo apygardos vado Ryto (Juozo Paliūno) 1951 m. rugpjūčio 20 d. įsakymas, *ibid.*, f. K-5, ap. 1, b. 562, l. 104.

⁴⁵ Prisikėlimo apygardos vado Ryto (Juozo Paliūno) 1951 m. spalio 10 d. instrukcija, *ibid.*, f. K-30, ap. 1, b. 562, l. 194-20.

⁴⁶ Gydytojas Vytautas Remeika (g. 1925 m. Krakių vlsč.) buvo MGB agentas Čestnyj (pogrindžio slapyvardžiai – Žibutė, Darius, Kunigaikštis), priklausė LSSR MGB 1-ajam skyriui. Sovietinėje literatūroje oficialiai įvardijamas „žvalgu“. Oficialūs jo „nuopelnai“: „Išaiškino 17 gaujos slaptaviečių, šifrus, ryšininkų grupę“ (žr. *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. 3, Vilnius, 1971, p. 61).

Poilsio minutę

sienyje⁴⁷, bet prisidėjo veikdamas tarp partizanų. J. Pa-liūno ir agento kontaktas užsimezgė 1950 m., bet suėmus ryšininkę nutrūko⁴⁸. Antrą kartą saugumas žaidimą pradėjo 1952 m. Tuo tikslu agentas Čestnyj buvo įdarbintas Pernaravoje. Kodėl gi išvalgus partizanas pasidavė šiam žaidimui? Galima tik svarstyti.

Ėjo 1952-ieji. Jėgų trūko visose srityse – tiek karinėje, tiek informacinėje, daugelis partizanų jau žuvę, o dauguma patikimų ryšininkų ar rėmėjų jau suimti. Reikėjo naujų žmonių, nes be jų kova jau būtų baigusis. O ir J. Pa-liūno fizinės jėgos jau buvo apsilpusios, atsiliepė sunkūs kovos metai, ankstesni sužeidimai. Minėtajam agentui laiške jis rašė: „Mano sveikata ne per stipri: širdis silpna (...). Nuolatinis stiprus galvos užimas.“⁴⁹ Tokia buvo tikrovė, tuo sovietų saugumas ir pasinaudojo. Būdamas išsimokslinęs, V. Remeika tiko intelektualiam darbui (leisti pogrindžio spaudai) ir galėjo padėti kaip medikas. Abi šios sritys buvo nepakeičiamos.

Lemtingas agento Čestnyj ir kovotojų susitikimas įvyko 1952 m. liepos mėn., kai jis buvo priimtas į partiza-

⁴⁷ LSSR KGB 1-ojo skyriaus viršininko plk. V. Karinausko 1984 m. birželio mėn. pasirašyta Lietuvos SSR valstybės saugumo organų žvalgybos padalinio istorijos apžvalga (su papildymais), LYA, f. K-1, ap. 49, b. 846, l. 31.

⁴⁸ *Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje*, p. 76.

⁴⁹ D. Kvedaras, op. cit., p. 111.

Maironio rinktinės partizanai.

Iš kairės pirmoje eilėje sutūpę:

1. Pranciškus Prūsaitis-Lapė,
 2. Vytautas Baranauskas-Dantė,
 3. Augustinas Bagdonas-Šarūnas (?),
 4. Juozas Dzikas-Dainius;
- antroje eilėje stovi:
1. Vytautas Ulickas-Klevas,
 2. Leonas Juška-Kariūnas,
 3. Juozas Paliūnas-Rytas,
 4. Antanas Kvedaras-Tautvydas,
 5. Alfonsas Urbonas-Linelis.

1951 m. rugpjūtis

nus⁵⁰. Anot agento (nors jis galėjo ir perdėti), J. Paliūnas tada sakęs, kad pasitiki jo akimis ir turi viltį⁵¹.

Vis dėlto kai kurie šaltiniai rodo, kad J. Paliūnas-Rytas nevisiškai pasitikėjo naujuoju partizanu Dariumi⁵². Bet 1952 m. rugsėjo mėn. J. Paliūnas agentui papasakojo, kad 1951 m. rugsėjo mėn. įsirengė bunkerį Dotnuvos rajono Padotnuvio kaimo gyventojo Petro Krutkio sodyboje⁵³. Tai buvo paskutinis partizanų vado bunkeris patikimų rėmėjų aplinkoje. Jam čia padėjo ne tik sodybos šeimininkas, bet ir šio žmona Stasė, dukra Zuzana. Šiame bunkeryje jis gyveno su pertraukomis, bet nuo 1952 m. pavasario pastoviau⁵⁴. Bunkeris buvo drėgnas, bet ir čia darbai buvo tęsiami. Gyvendamas paskutiniame bunkeryje J. Paliūnas dar rugpjūčio mėn. išleido paskutinį laikraščio „Prisikėlimo ugnis“ numerį. Pirmame jo puslapyje įdėtas atsišaukimas į išdavikus, kuriame rašoma: „Esamoji tarptautinė padėtis yra tokia aiški ir

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Ibid., p. 125.

⁵² *Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai*, p. 186.

⁵³ Agento Čestnyj 1952 m. rugsėjo 24 d. agentūrinis pranešimas, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 718, l. 313.

⁵⁴ S. Krutkienės 1952 m. spalio 8 d. tardymo protokolas, *ibid.*, b. 719, l. 26–27.

Krutkių sodybos pastatas
Kėdainių r. Padotnuvio k.,
kuriame buvo įrengtas paskutinis
Juozo Paliūno-Ryto bunkeris

tiek daug mūsų iškankintai tautai teikianti vilčių, jog sveikam mąstančiam lietuviui nė galvon neateina mintis, kad šiuo metu gali dar atsirasti tokių nelaimingųjų mūsų tautiečių [...], kurie pasišautų eiti išvien ne tik su Lietuvos, bet su viso pasaulio, su visos žmonijos prieš Maskvos komunistais.“⁵⁵ Bet tokie atsišaukimai saugumo agentų neveikė. Padotnuvio kaimo bunkeryje apsilankė ir V. Remeika⁵⁶.

Nežinoma, kodėl MGB neveikė vos gavusi iš agento žinių. Gal tikėjosi suimti visus partizanus iš karto? Bet jai nepavyko apsaugoti savo agento Čestnyj. 1952 m. rugsėjo 30 d. partizanai Leonas Juška-Kariūnas ir Pranciškus Prūsaitis-Lapė nušovė agentą, bet abu jau buvo apsvaiginti jo atsinešto preparato. MGB pavyko suimti Kariūną, ir jis taip pat nurodė bunkerį P. Krutkio sodyboje. 1952 m. spalio 1 d. MGB pajėgos apsupo Padotnuvio kaime įrengtą J. Paliūno-Ryto bunkerį. MGB operacijos akte rašoma: „Į pasiūlymą pasiduoti banditas pasipriešino ginklu ir baigė gyvenimą savižudybe.“⁵⁷ Partizanas nepasidavė gyvas ir liko ištikimas duotai priesaikai. Išsipildė jo kažkada išsakytas noras: „paskutinę gyvybės atidavimo minutę noriu būti su ginklu rankoje ir kautynių padėty“.

Paskutinio J. Paliūno-Ryto prieglobsčio šeimininkai buvo suimti. Bunkeryje, be kitų daiktų, rasta apie dvidešimt kilogramų popieriaus ir spausdinimo mašina, kas rodo, kad dar buvo ruošiamasi dirbti. Rinktinės vado pareigas perėmė partizanų leitenantas V. Šniuolis-Vytvytis.

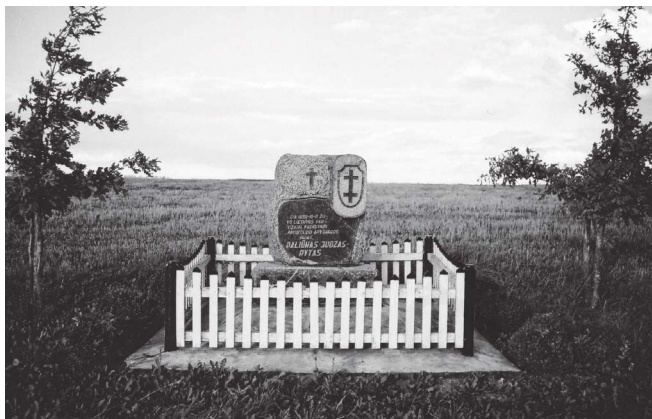
Po žūties praėjus dešimtmečiams J. Paliūną bandyta kompromituoti sovietinėje spaudoje. Išmonės pateikta daug, bet be įrodymų. Be tradicinių kaltinimų žmonių žudynėmis, buvo prikišama, neva jis ieškojęs ryšių su Juozo Lukšos grupe, susijusia su amerikiečių žvalgyba,

⁵⁵ „Išdavikams“, *Prisikėlimo ugnis*, 1952, rugpjūtis, Nr. 2, p. 1.

⁵⁶ Z. Krutkytės 1952 m. spalio 9 d. tardymo protokolai, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 719, l. 35.

⁵⁷ D. Kvedaras, op. cit., p. 134.

Paminklas Juozui Paliūnui-Rytui
atminti jo žūties vietoje
Kėdainių r. Padotnuvio k.
(Aurelijos Malinauskaitės nuotr.)

kad įsiteiktų „naujiems šeiminkams“⁵⁸. Kartu jis buvo lyginamas su agentu V. Remeika, vaizduojant tariamai tarp jų vykusią gėrio ir blogio kovą. Be abejo, neigiamas personažas čia buvo J. Paliūnas, o teigiamas „žvalgas“ – V. Remeika. Žvalgas – gydytojas, sportininkas, drąsus žmogus⁵⁹, o partizanas – nežinia už ką kovojantis, rengiantis žmonių žudynes. Autorius, gyvenime J. Paliūno nematęs, vaizdavo jį netgi paslaptinai: „Kresnas, kokių keturiasdešimties metų amžiaus Rytas pasirodė netgi inteligentiško veido. Jeigu ne buržuazinės armijos karininko munduras, nuo kurio tarsi dvelkė naftalinu, sutikęs praeivių būryje gatvėje, galėtum pamanyti, kad tai mokytojas ar inžinierius.“⁶⁰ Toks partizano įvaizdis buvo pateiktas „tarybiniais skaitytojams“.

Bet po 1990 m. Lietuvos Respublika įvertino Juozo Paliūno nuopelnus. 1998 m. jam suteiktas pulkininko laipsnis. 1999 m. jis apdovanotas 3-iojo laipsnio Vyčio kryžiaus ordinu. Partizano žūties vieta Kėdainių raj. Padotnuvio k. 1998 m. įamžinta paminklu (aut. Juozas Meškuotis).

Na o gyvą savo ir bendražygių kovų atminimą paliko pats J. Paliūnas. Tai prisiminimai, apimantys jo aktyviosios rezistencijos tarpsnį – 1941–1949 metus. Rašė

⁵⁸ M. Barysas, *Paskutinis šūvis*, Vilnius, 1976, p. 11–12.

⁵⁹ A. Talačka, „Paskutinis šūvis“, *Nemunas*, 1975, Nr. 9, p. 42–43.

⁶⁰ M. Barysas, op. cit., p. 17.

juos tada, kai dar reikėjo laikytis griežtos konspiracijos, todėl daug kas (tai pripažįsta ir pats autorius) liko užšifruota (pavyzdžiui, norint apsaugoti, prisiminimuose nė žodžiu neužsimenama apie šeimą). Be to, kai kurios detalės autoriui galėjo natūraliai išdilti iš atminties ir nepaminėtos liko tik dėl to, o ne kad jis ką nors slėpė.

Atsiminimų puslapiuose atsiskleidžia autoriaus dalyvauti žygiai, įnirtingų kautynių vaizdai. Čia partizanas daugiausia išryškėja kaip kovotojas. Mažiau vietos skiriama vidiniam gyvenimui ar literatūriniais pagražinimams. Atsiveria konkretūs aprašymai, nes tai buvo konkretus žmogus.

Parašyti atsiminimus partizaną veikiauusiai pastūmėjo besibaigianti kova. Įkūrus Lietuvos laisvės kovos sąjūdį, suskubta fiksuoti ir dokumentuoti praėjusių kovų įvykius, nes suprasta, kad kariniu požiūriu kova pralaimėta, bet jos prisiminimą būtina palikti ateities kartoms. Antai vienas 1949 m. Prisikėlimo apygardos įsakymas skelbė: „Lietuvos partizanai skaitlingose kautynėse, susidūrimuose su okupantais parodė daug didvyriškumo, drąsos, pasiaukojimo ir kitų teigiamų privalumų. Kad laikui bėgant ši brangi medžiaga nežūtų, bet būtų įrašyta į jai prideramų garbingų žygių už Lietuvos laisvę istoriją, surinkus žinias galimai išsamiau ir vaizdžiau aprašyti visos antrosios bolševikinės okupacijos 1944 m. pradedant R[ajono] plote įvykusias kautynes bei susirėmimus.“⁶¹ Remiantis panašiais nurodymais buvo protokoluojami įvykiai. Būtent Prisikėlimo apygardoje išliko net klausimų, kaip parengti kautynių aprašymus. Galbūt partizanas Rytas, aprašęs vykusias kautynes, sėdo ir prie atsiminimų.

Pačių prisiminimų išliko keletas variantų. Žinoma, kad dalis jų atsidūrė sovietų saugumo rankose, nes J. Pa-liūnas 1952 m. siuntė prisiminimus V. Remeikai⁶². Tas pats agentas 1952 m. rugsėjo mėn. gyvendamas Krut-

⁶¹ PAV (Prisikėlimo apygardos vado) 1949 m. balandžio 7 d. įsakymas Nr. 8, LYA, f. K-5, ap. 1, b. 41, l. 12 a. p.

⁶² *Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje*, p. 78.

kių sodybos bunkeryje taip pat persispausdino prisiminimus iš Ryto užrašų knygutės⁶³. Prisiminimų brošiūra buvo rasta 1954 m. Radviliškio rajono Užpelkių miške partizanų paslėptame archyve⁶⁴. Spėtina, kad dalis prisiminimų variantų yra negrįžtamai pražuvę.

1989 m. vienas prisiminimų variantas išleistas atskira knygele. Tai buvo pirmi partizanų atsiminimai, pasirodę Lietuvoje viešai. Juose netgi nėra nurodytas konkretus leidėjas.

Šios knygos pagrindu tapo prisiminimų teksto variantas iš Lietuvos ypatingojo archyvo (f. K-5, ap. 1, b. 1). Tai mašinėle spausdintas tekstas, ranka taisytas paties autoriaus. Trūkstama prisiminimų dalis paimta iš 1989 m. leidinio. Pats originalus dokumentas buvo 1994 m. rastas bidone, užkastame Krakių–Gudžiūnų apylinkėse, tarp paslėptų Maironio rinktinės dokumentų.

Šis prisiminimų leidimas skirtas 60-osioms partizano Juozo Paliūno žūties metinėms. Nors jų autoriaus seniai nebėra, partizano palikti prisiminimai byloja jo ir jo bendražygių ryžtą ir pasiaukojimą Tėvynės ir laisvės labui. To nesuprantant, nesuprantama bus ir viena pagrindinių autoriaus minčių, kad kova „gali taip pat pareikalauti ir mano gyvybės. Tas dėl Tėvynės laisvės nebaisu.“

Darius Juodis

⁶³ Z. Krutkytės 1952 m. spalio 9 d. tardymo protokolas, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 719, l. 35.

⁶⁴ Šiaulių KGB skyriaus „Banditinių dokumentų ir ginklų, rastų Užpelkių miške, 1954 m. sausio 20 d. paėmimo protokolas“, *ibid.*, f. K-1, ap. 58, b. 28600/2, t. 2, l. 136.

Juozas Paliūnas-Rytas. *LLKS partizano keliu*

Slaptai-asmeniškai 2

Atiduok Tėvynei, ką privalai !

Tu esi Tėvyne mano,
Miela Lietuva,
Visuomet tavim didžiuojuos
Nes tu man sava.

Daug yra kraštų, žinau,
Daug aš jų mačiau,
Bet iš jų visų gražiausia
Tai, Tėvyne tu.
Upių nėr tavyj placių,
Nėr aukštų kalnų,
Bet už ką, už ką, Tėvyne,
Taip tave myliu.
Čia gimiau ir augau aš,
Čia šiandien esu.
Čia kiekvienas mōdis kalba
Man žmogaus balsu.
Tad mylėk, lietuvi, ją,
Širdimi visa,
Ar jai skalsčiai saulė šviestų
Ar gili tamsa.

- - - - -

Iš pergyvento prt.
Byto 41.06.10. - 49.12.30.
atsiminimo.

Šiandieną 1950 m. sausio mėn., kaip ir visus
kitus sulaukęs Naujuosius Metus, tai ir šiais
metais apsvairstau kiek yra pergyventa - kiek
Tėvynei pasi. arbuote. Tuoj pat kilo mintis,
kiek bendražygių nėtekau?... Ir tas man sutei
kia nebaimę, o stiprybę - ryžtą, nes matau,

- 2 -

kad nevienas kovoju, o dauguma, *ir dar gyvuoja.*

Kartu atėjo mintis, kad per šiuos metus teks man atlikti uždevinių nemaziau kaip ir kiekvienais metais. O tai gali tai pat parei kalauti ir mano gyvybės. Tas dėl Tėvynės laisvės nebaisu, tik paskutinę gyvybės atidavimo minutę noriu būti su ginklu rankoje ir kautynių padėty.

Tai pasirengiamas surašau savo pergyventus atsiminimus 41.06.10. - 49.12.30. pavergtoje Tėvynėje. Stengsiuos rašyti tyra dvasia, be menkiausių nukrypimų. Todėl ši mano asmenišką dokumentą, jei Tėvynės laisvės kovos pareikalautų mano gyvybės, prašau perduoti mano artimiesiems

- ooo -

Aš sutinku su tuo, kad laisvę praradom ne 1939 m., kada bolševikai mus okupavo, o 1926m kada Smetoninė valdžia sugrobė valdžią į savo rankas, panaikindami demokratiją, įvesdami diktatūrą. Kad šis mano pasisakymas būtų vaizdesnis, aš dedu ištrauką iš LLKS organo PRNR 2 49 metų.

"Kuo kitiems šita konstitucija buvo, tuo ji ir pas mus pasireiškė. Ir pas mus partijos demokratinė krasto teisę tesuporto, kaip pra-

einamą momentą, kaip sau kelią prie respublikos tvarkymo ir galutinės savo valios kraštui reikim. Kai 1926 m. seimas neuavė nei vieni lietuviškai partijai reikiamos daugumos vyriausybei sudaryti, tai Lietuva sulaukė tokios vyriausybės, kuri Lietuvą leido komunistams tarybinti, o lenkams sviesti. Šitas seimas demokratines Lietuvos teises ir užbaigė. Tautininkai, iš 85 seimo narių teturėję tris, sudarė Lietuvos vyriausybę ir demokratine Lietuvos Respubliką, pertvarke į Lietuvos Respubliką.

Šią konstituciją mes galime vertinti, kaip vertingą pamoką, už kurios gavimą kiti net savo garbę užmokėjo. Tai parodo mums, kad ne vien geri norai gali suteikti Lietuvai demokratines teises, bet tam atsiekti reikia atitinkamų pavyzdžių ir pastangų..."

Nors tą mūsų buvusi smetoninė valdžia, ^{tik} kartą su užėinančiu bolševizmu, pabėgo į užsienį. Bet mes likome Tėvynėje, kartu su visa tauta gyventi pavergtos Tėvynės gyvenimą.

Iš karto, kol pradėjo okupacinė valdžia parodyti savo tikrą veidą, gyvenau su nepasitikejimu. 1941 m. birželio mėn. pradžioje, pradėjo eiti gandai apie žmonių vežimą, aš tam patikėjau. Todėl miegoti išeidavau į

- 4 -

laukus. Ir apie birželio mėnesio vidurį, pasi-
tvirtinus gandams, po masinio žmonių vezimo
perėjau į nuolatinį miško gyvenimą. Apsigyve-
nęs savame miške, tuo laiku jausiausi visai
saugiai. Kadangi pirmo masinio žmonių vežimo
išvežė mano du brolius, tuo pačiu ir aš bu-
vau paleikomas, nutariau nors meno kalibro
7,65mm/ laikyti prie savęs. Tuo pat atsi-
randa panašių draugų iš Meiliškių kaimo "J"
su juo sutarėme palaikyti kontaktą, nes man
jis patinka dar tuo, kad turi ginklą 9 mm.
Vėliau per J susirandame jo kaimynų dar pen-
kius asmenis. Sudarę skyrių, aptarę tarpe ki-
tų reikalų, nutarėme:

Vežimo atvejų paskelbti aliarmą, padegant
vieno ūkininko šiaudus ir pamėčius gaisrą su-
sigrinkti visiems sutarton vieton...

Savame miške, naktį miegant giržiasi or-
laivių užimas... Ryte atbėga kaimynas sukdama-
mas: "karas, karas..." Kadangi karas buvo žai-
biškas, tuo pat sulaukiau antro okupanto-vo-
kiečių kareivius. Pirmu žvilgsniu sutikau su
pakilimu, reikėdama jiems simpatiją, bet pas-
tebėjęs jų nedraugiškumą, įsitikinau, kad oku-
pacija tik "velnesnioje" formoje... Iš karto
buvau pagalvojęs įsijungti į partizanus, bet
matydama vokiečių elgesį ir nepermatydama

nieko rimto, susilaikiau. Sugrižęs į namus
 tai visą okupacijos metą gyvenau namuose.
 Kiek galėdamas sabotuodamas prievolėmis ir
 duodavau nurodymus kitiems. Po ilgesnių pa-
 sikartojančių vokiečių įvairių savovaliavimų,
 tai man įkyrė ir nutariau išsijungti į akty-
 vesnį pasipriešinimą. Prieš tai užsimaskavi-
 mui ištočiau į pagalbinę policiją, kad galė-
 čiau laikyti ginklą, ^{pastatydamas saugumui} ~~pastatydamas~~ ^{saugumui} ~~pastatydamas~~
 sąlygą, kad nebuciau i duotas apie tai net
 kaimynui. Tuo pat netik kai iki šiol, kad
 turėjau prie save 9 mm AF, dar parengtyje
 pasidedu, užmaskuotoje vietoje, suomių pa-
 vyzdžio automatinį pistoletą. Kadangi vokie-
 čių okupantas daugiau žmonišką, prieš juos
 veddavau kovą tik moraliai, platindamas spau-
 dą ir duodamas kai kuriuos nurodymus. O gink-
 luotam pasipriešinimui rengiausi, prieš tuo
 laiku buvusius rusų "partizanus"...

Dėl neišaiškinto įsiviešėjimo 1943 m. gruodžio
 mėnesyje apie 10 val. ryte užpuola rusų "par-
 tizanai", Barodicos gauja 12 vyrų. Atranda
 pas mane 9 mm AF ir paprastą šautuvą. Žiaur-
 riausiai mane sumušė, reikalaudami automatinio
 pistoleto ir auksinių pinigų. Didžią dalimi
 apiplėšė, kitą inventoriaus dalį sudaužė ir
 sudrąskė padarydami apie 2000 litų nuosto-
 lių. Išeidamas "Barodicas pareiškė: "tave
 palieku gyvą už tai, kad tu užėinant vokie-

- 8 -

čiams su ginklu rankoje nekovojai prieš mus". Už poros valandų atgavęs sąmoną, priartėjęs prie telefono norėdamas paskambinti, randu su daužyta. Tuomet per pirmą naktį apgalvojęs, nutariau apleisti ūkį ir pereiti į aktyvią kovą su bet koku pavergėju.

Pereinu gyventi į ilgižių dvarą, kur numatau galimumą užpultam geriasnės sąlygas pasipriešinti, nes ten busim ^{su mano žmona} dviesė su broliu...

1944 m. gegužės mėn. apie 22 val. gaunu telefonu pranešimą iš savo ūkio /telefonas naktimis buvo sujungtas/, kad užpulti rusų "partizanų". Tuo pat su broliu paėmė už ginklų nubėgame į ilgižių pasto agent. Telefonu pranešu apie padėtį Krakių ir Betygalos policijai ir išeikstame į ivykio vietą. Priartėję stipriai apšaudome rusų "partizanus", kurie skubiai pasitraukė...

1944 m. pavasarį sugrįžus atostogų broliui kartu su juo įsijungėme į LLA organizaciją. Suaktyviname veiklą, paruošiame turimus atsarginius ginklus, nes artėjantis frontas nukreipė dėmesį tik į vieną priešą - rusą.

1944 m. liepos mėn. pradžioje, daug lietuvių įvairiais apskaičiavimais išeikstuoja - traukia si į Vokietiją. Pagalvojau apie save... Traukitės kartu į Vokietiją su kitais lietuviais, nes esu išsilaukęs, kad nuo apiplėšimo Barodi-

co aktyviai perėjau su ginklu prieintis. Beto jau 1940 metais buvau jų priešu. Tuoju pat kilo kita mintis, kad neseniai vedziau su vokiečiu moralinę kovą, dabar pės juos prieglaudos prašyti... Nutariau iš savo krėsto nesitraukti... Ir taip nuo to laiko, tuoju pat apleidus savo apylinkes, atsikeldamas į Grinkiškio valsčių, tikslu, kad nebūčiau atpažintas vietinių komunistų ir galėčiau išvystyti veiklą.

Priartėjus frontui, susidarė keturi vyrai ginkluoti, visi ginkluoti pakenciamai. Sudarytai grandžiai vadovauti ir renka mane. Frontui užėjus, visa mano grandis laikomės prie vienos vietos. Dar patrenkoms drebinant orą jau pajutome prieš žiaurų elgesį su vietos gyventojais ir vyrų mobilizavimu. Tuoju pat savo grandį išdėstau į dvi dalis, trobesiuose išsirengėme slėptuves ir juosime tik naktimis. Frontui nusistūmus iki Dubysos ir toliau, Kedainių apskr. prasidėjo naujokų gaudymas ir kt. teroras. Tuoju pat išpopuliarėjo savo žiaurumu Grinkiškio MVD - Rapolas, kuris sudarė gan didelę gaują istribitelių, kurie vykdė naujokų gaudymą ir vietos gyventojų apiplėšinėjimą bei smurtą prieš juos.

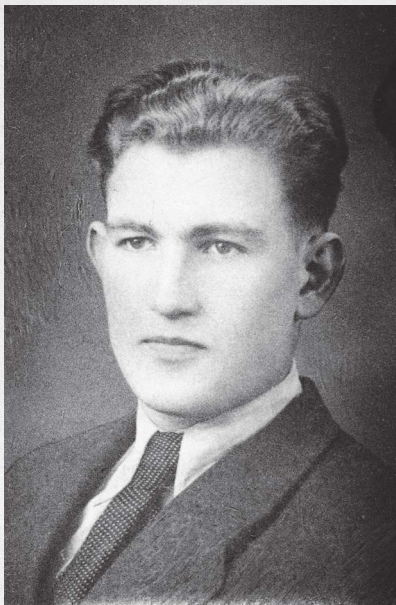
Per tą laiką susidarė Kedainių apskr. daug atskirų besislapstančių grandžių partizanų.

- 8 -

Aš tuoį pat susirišau su Geručių partizanų grandies vadu ir Meiliškių partizanų grandie vadu - Kurička. [1944 m. spalio mėnesyje atėjo pas mane part. Kurička, kuris kaip senas LLA organizatorius duoda man nurodymų. Bekalbant pastebim už pusę kilometro priartėjančias mases istribitelių ir busų. Kadangi dar pirmą masinį trobesių sblavą, nežinoma kaip labai bus ieskoma, nors mūsų slėptuvė gerai įrengta, bet nutarėme trauktis. Tuo kart buvome keturiese, visi skubiai apsirengėme ir paėmė už ginklų trėbesių priedanga atsitraukėme į Spirkiškės mišką. Ten dar padidiname grandį iki dešiu vyrų ir vie-kelyje Vaitekūnai - Vosiliškis pravažiuojantiems istribiteliams užstatome pasalas. Numatyti istribiteliai nukrypsta kita kryptimi, sulaukę sutemos sugrįžome į savo slėptuves...

Apie 44 m. lapkričio mėn. norėdamas ką nors žymesnio atlikti, vienas su visu apsiginklavimu nuvykstu į Meiliškius pas Kuričką. Jo slėptuvėje, randu dar du su juo partizanus. Pas juos randu daug ko idomeus, jie dirba su rasomąja masinėle, beto turi visus Grinkiškio valsčiaus antspaudus. Tuo laiku išdavinė nėjo vietos gyventojams gimimo pažymėjimus, bei perdirbinėjo pasus /tuo laiku dar galio-

LLA Kovo apylinkės vadas
Vladas Kuročka-Dūdelė

Partizanų būrio vadas
Vladas Pabarčius

jo vokiški ir lietuviški antspausai/.

Tarp kitko nutarėme vadintis vienas kita slaptavardžiais. Aš pasirinkau turėtą slaptavardį - Vairą, Kurička - Dūdelė ir t.t. Dūdelė man nurodė, kad jie numatė keltis į mišką gyventi. Nes ten geresnės sąlygos būtų, beto ten daugiau partizanų yra...

Bebudamas slėptuvėje ir girdėdamas apie Rapolo žiaurų elgesį, saugumą nekaltų žmonių ir deginimą trobesių, kilo mintis daryti žygių jį sunaikinti. Apgalvojęs, kad mano žinioje jėgos per mažos, nutariau vykti į mišką pas Dūdelę prašyti talkos. 44 m. lapkričio mėnesį naktį nuvykstu į man duotą RP, RPV "Olė" sujungė su Lenčių prt. būriu, vadovaujamu "Tėvo". Kurie jau gyveno miške bunkeryje apie 18-20 vyrų. Su jais bekalbant sulaukiau išsustant, man pageidaujant išvykstan iš Lenčių miško į Paliepių mišką /Pušynė/ pas Dūdelę, kuris raniasi centriniuose bunkeriuose. Nuvykus iki sargybos posto, sargybinis davė ženklą, kad atvyktų kas pasitykti. Tuoj pat atvyksta Dūdelė ir Dilius, kurie mane nusiveda į bunkerius.

Pirmu žvilgsniu pamatau apie 60 prt. ir modernius požemio įrengimus, kuriuose griežė radio, kepami blynai ...

- 10 -

Kilo jaudinantis ryžtas, kad mano pasirinktuojų keliu daug žygiuoja. Trečią dieną ten besant, ryte atėjo dedukas ir praneša vadiui - Pabarčiui, kad Pasiušvyje atvyko apie 12 istribitelių, kurie vykdo naujokų gaujamą ir vieną turi sugavę. Vadas Pabarčius įsako: "Kas norit savanoriais pasirengite vykimui į uždavinį". Atsiradome apie 30 vyrų, jų tarpe ir aš atsistojau. Galvojau turėsiu progos pasioraktikuoti vadovauti. Vadas išlygiavo visus, paskirstė į tris skyrius, kiekvienam skyriui davė atskirą uždavinį, ir įsakė vorele po du žygiuoti...

Priartėjome iki nurodyto prieso, man teko būti tame skyriuje kuriame kartu dalyvavo Pabarčius. Priešas pastebėjęs, kad jau jis supamas, pradėjo mumis stipriai apšaudyti. Vadas įsako užimti antroje pusėje suėvės kalną ir nuo kalno apšaudyti priešą... Darant per suėvės vagą perbėgimą man antram priešas stipriai apšaudė... Gulėjau, bet vanduo, nežinodamas, kad sušlapau, priguldamas perbėgau, paskui per bėgą kiti part. Per Upės vagą perbėgus priešas aptildė apšaudymą. Vadas įsako užimti Plinkailio keimą... Vos kvapą atgaudami su perbėgimais vykdome... Tarpais priešas mus apšaudė...

- 11 -

Vadas įsako maskuojantis vykdyti supimą, neatsisaulyti, užimame Plinkaigalio kaimą. Priešas saudymą nutraukia. Vadas įsako man ir partizanui Tumpai užimti priešais matomą didesniąją kerą /miškelį/ ir ten išžvalgyti. Įsakymą pakartojus, bet dar liniai susijaudinęs artėju prie nurodyto miškelio... Iš paskos atslenka partizanas Tumpa. Priartėjus netoli paminėto miškelio atidengė į mus pragarišką ugnį iš 500 - 1000 metrų. Man gulant už kupsto netoli eglaitės, pamatau kaip pažemėje tą eglaitę peršauna... Reikia taikliai apsaudo! Priešo nesimato. Galvoju trauktis, bet velniškai stipri ugnis, nenutilsta... Vėliau ugnis nutilsta, pasirodo vadas išaiškino, kad įvyko nesusipratimas, apsaudyti buvome savų iš antros pusės supančių part. Tęsiu uždavinį... Priartėjau prie miškelio įtemptai suspaudę ginklus į numatytus ilomius sugule užimam poziciją. Apžvalgius miškelį artėjau į pakraštį link priešų. Pamatau už 50-60 metrų grioviu krūmų priedangą artėjantį priešą... Atidžiai stebiu ar vienas... Vienas. Laukiu užsimaskavęs iki priartės... Priartėjus iki 10 metrų, paspaus pareikalauju rankas pakelti, nekelti, o šaukia savas!... Tuo pat atkreipiau vamzį į priešą ir paleidau šuvį. Priešas išmeta sau tuvą ir pakelia rankas... Vėl nuleidęs rankas

- 12 -

kisa už anties ranką /į apatinę svarko kisenę/, aš akimirkoj su buožę trenkiau jam į galvą, reikalaudamas kelti rankas... Pakėlė... Padarius krata radome ištirbitelio dokumentus, kuriuos norėjo i-mesti. Tuoį apklausiau kur daugiau... Nurodo už 1000 metrų atskirą trobesį, kuriame dar esą septyni ištirbiteliai. Surisame rankas ir su Tumpa linksmoje nuotai-koje varome belaisvį perduoti vadui, kuris buvo už 0,5 klm., Plinkaigalio kaime. Vadui pridodami belaisvį trumpai apibudiname jo paėmimą... Vadas įsako siurinti žiedą į nurodytą priešą, belaisvis pripažįsta, kad ne septyni yra, o devyni. Priešas pastebėjo, kad apsupimo žiedas siurėja, apleidžia pavienį trobesį ir prasideda atviros kautynės... Priešas pasirenka ilomyje, kelio ir skersai kelio einančius griovius mums stipriai apsaudo. Mums reikia priartėti per kalną... Pirmas skyrius vadovaujamas Didelės jau kaunasi su priešu be pertraukos. Vadas įsako man, Tumpai ir dar trims kovotojams priartėti grioviui priešui iš kairio sparno ir atidengti ugnį. Reikia mes privalome užimti abu kelio griovius, kuriuose priešas kaunasi. Žaibiškai perbėgaukalno viršūnę, užimu poziciją ir atidengiu į priešą ilgomis sėrijomis ugnį, priešas atsisaudo ir meta granatas... Granatos metamos į priekyje

- 13 -

8

esančius prt.... Reikia jų dėmesys į priekį. Darau priartėjimą, šliaužiamas grioviu, jau jau priešas matosi visai aiškiai, atidengiau pakartotinai ilgomis sėrijomis ugnį, staiga sėsi šoko iš griovio iškelia rankas ir saukia pasiduodam!... Nueina pas priekyje esančius prt. Iš prieso pozicijos ugnis nenutildomai atsišauko tik iš antros pusės kelio griovio. Reikia dar nevisi pasidavė. Priekyje prieso esantieji prt. suguldo belaisvius ir artėja prie likusio prieso... Aš negaliu tiksliai nustatyti kuria kryptimi eado priešas, dėl stiprios ugnies, kulų žvimbimas, taip pat nesigirdi. Priekiniai prt. priartėjo arčiau kai aš prie prieso, priesas meta vieną-antrą granatą į priekinius partizanus.... Kadangi priesas storiai visą prt. apšaudomas, negali pasikelti, todėl granatos nedametamos iki priekinių prt. Vadas matydamas, kad priesas turi gerą uždangą, įsako artėti ir mesti granatas. Pirmi meta priekiniai prt. /Dūdelė/. Priesas spėjo sugauti granatą ir atgal atmeti, kitos granatos mestos prt. tai nedametamos, tai permetamos... Priesas atsako tuo pačiu, meta vieną po kitos granatas... Vyksta pragariška ugnis... - Nenutrūkstanta ginklų

- 14 -

ugnis ir kas minutė, granatos, sprogimas...
 Dūdelė dero artėjanti į priešą perbėgimą...
 Krinta!... priešas šaukia: "gavai svolac", Du
 dūdelė atsako: "gavau, bet ir tu gausi". Vadas
 įsako pasirengti puolimui, reikia kovinių pa
 sipildyti į apkalbas... Vadas sukomanduoja -
 "šturminė ugnis!" Tuo momentu aš perbėgu į
 antrą pusę kelio į griovį, kur priešas išitvir
 tinę ir priešą atidengiam bepertraukos ugnį..
 Dūdelė pakyla elubuođamas pribėga /nes priešas
 peršovė tik per šlaunį/. Dūdelė darydamas tre
 čią perbėgimą, priešas užsimojo mesti granatą
 į jį, tuo tarpu Dūdelė persėuna priešą per kru
 tinę, priešui iškrenta granatą iš rankų nepasig
 degta... Tuo momentu priartėja dauguma prt.
 prie karžygiškai kariavusio priešo... Paieškė
 jo, kad priešas vienas suėmęs visų pasidavusių
 į belaisvę ginklus ir aprangą, rusų tautybės,
 kapitono laipsnio, Kėdainių apskr. taraytojas.
 Tuo pat "kapitonas" praso pribėgti, vėliau
 praso imti į belaisvę, pareikšdamas: "būsiu
 invalidu"...

Kadangi jau visai temsta, vadas įsako pir
 mam skyriui surišti belaisviams rankas ir su
 stipria prie belaisvių apsauga žygiuoti į sto
 vėjimo vietą. Likusieji, kadangi mūsų buvo ne
 tik tie kurie išžygiavome iš stovyklos, dar bu

- 15 -

9

vo užnugaryje atžygiavusių 30 prt. rezerve, beto vienas kitas "urvinis". Skubiai vienas kitam delijomės pargyventais išpuoliais... Vadas įsako stoti skyriais. Trumpai praneša: "savų nuostolių nėra, vienas sužeistas, priešų nuostoliai - trys nukauti, septyni gyvi paimiti iš kurių keturi sužeisti". Vadas įsako pavaryti dvi pastotes su viena vežti savo ligonį ir antrą vežti priešų lavonus į stovėjimo vietą...

Ryte, kur KLT sprendimu sušaukti paimiti gyvi priešai, kartu sudėti į kuobę ir kautynėse nuksuti, valdas nemalonius. Bet prisiminti jų tikslą ir darytus žiaurumus, beto visi sušaukti, nei vienas nėra tardymo metu žiauriai kankintas, jie paėmė mūsų tikrai tai švelniai nespseina, tuo save nuraminau ir jaučiau pasitenkinimą, nes irgi paėmiau įnašą jų paime...

Ant rytojaus, tas pats dedukas atbega pranešdamas, kad vienas sunkvežimis apie 10-20 istribitelių ir rusų stvaziavo į Plinkaigalio kaimą ir are-tuoja žmones. Tuo pat vadas Pa-barčius įsako savanoriškai pasirengti. Ren-giuos ir es dar sudidesniu pasiryžimą, turėdamas mintyje, daugiau praktikos turėsiu. Pasirengus sustato skyriais, jau šiandien zy-

- 16 -

miai daugiau savanorių, apie 50 prt. Vadas įstato priekinę žvalgybą ir įsako vorele po du žygiuoti... Žygiuojant man kilo įvairios mintys, pakila ryžtas, vėl pagalvoju, gal per greit ir bereikalingas būtų mano zuvimas. Prisimenu vakarykščius pergyvenimus ir turėtus gyvybiškai pavojus. Ir taip mintimis beskreidant priartėjome prie nurodyto taško. Įsnyksta mano abėgėlingumas, pavedu save Dievo valiai ir laikiu vado įsakymą... R

Pašiuvio dv. Vieskelyje, Krakiai-Ilgizičiai vadas trečią sk. įstato už Pašiuvio dv. sruogo ti nuo Krakių miest. Visi kiti upelio slėnyje Ryšininkas praneša, kad nuo Krakių miestelio atvažiuoja mašina, vadas įsako mums/apie 30 prt./ išsidėstyti į paminėto vieškelio abi puses, užsimaskuoti ir laukti mašinos priartėjimo. Tik išsidėsčius, mašina čia pat. Mašina važiuoja per mūsų pozicijos liniją, barininkas Pakarklis įsako masinai stoti, pastarajai skubiai nesustojus, atiduengiama ugnis. Atiduengus ugnį mašina sustoja. Rusai krinta po mašiną ir į griovius ir šaukia pasiduodam. Vadas įsako nutraukti ugnį... Priartėjus paaiškėjo, kad važiuavo reguliari rusų kariuomenė į miškų malų vėžti. Vadas įsako iš priešų ginklų išimti šovinius ir ginklus grąžinti priešui. Aprieti

- 17 -

10

sužeistus ir sudėti į sunkvezimį. Iš visų sužeistų rusų sunkiai sužeistas rusas kapitono laipsny. Aprypus sužeistąjį priešą vadas įsako priešui važiuoti link Ilgižių /paleidžia/.

Tuo pat pamatome artėjantį rusų dalinį link mūsų nuo paskirdonio dv. Vadas išdėsto į poziciją, men su trim prt. kartu kulkosvaidis, įsako užimti kalno viršūnę. Pazvelgęs - lygus kalnas, paėmė baimė mane, bet neišiduolamas vykda. Užėmus kalno viršūnę, aiškiai matau artėjantį priešą...

Atėjo raitas ryšininkas ir pranešė, kad nuo Krakų link Plinksigalio atvažiuoja eisi sunkvežimiai pilni rusų kariuomenės. Pranešimą girdžiu ir aš, mane suima nepasitikėjimas savomis jėgomis... Laukiu vado naujo parėdymo, vėl galvoju jei nebijo kiti prt., aš už save atsilaikysiu... Vadas įsako apleisti poziciją, rinktis į slėnį. Aš supasitenkinimu priimu parėdymą. Vadas įsako vilnimi išsidėsčius trauktis į mišką, nors priešas aiškiai mus mato, bet dėl nežinomų priežasčių nespėaudo. Miško pakrastyje užimama pozicija. Tuo momentu atvyksta nuo paliepių kaimyniniai prt. pagalbon. Ryšininkas atbėga ir pra

- 18 -

ne-a, kad įstatyti sargybiniai kitoje pusėje Pasluvio dvaro, dviems istribiteliams atvarius sugautą "naujoką" sargybiniai istribitilius nušovė, o naujoką paleido. Vėles rydininkui įsako - atšaukti sargybą, taip pat vėles įsako žygiuoti visiems kitiems į stovėjimo vietą...

Aš žygiuojamas į stovėjimo vietą, apgalvoju apie pirmas turėtas puolamas kautynes su didžiausiu pakilimu, tenkinaus savo patirtimi patiktų man likti pušynės bunkeriuose nuolatinei gyventi, taip pat kviecia Didelė, Tumpa ir kt. Pagalvoju, kad aš savo tiesioginėje zonoje turiu keturius ort. paliktus, taip pat palaikau tamprų ryšį su kaimyniniais vesiais ort. Beto aš atvykau su tikslu, kviesti talkos Grinkiškio miestelio puolimui ir Rapolo sunaikinimui. Ne, atsakiau, aš turiu grįžti atgal. Sutariau tikslią datą, kada ir kur laukti talkos. Tuo metu apleidžiu bunkerius ir išjoju į savo išeities vietą... [Naktis tamsi, jojant Grinkiškio valsč., Veitekunų km., pastebiu kažkas į griovį išoko, šuo... Vėl pastebiu žmogus kuris suriko "stok"! Aš paregto pistoleto paspaudžiau kryptuką... Neskėlimas! Tuo pačiu metu du arkliui ir suku iš kelio, į mane paleidžia keliata šūvių... Atsipalaiduju. Nuvykstu į sa-

vo slėptuvę...

Nepasitikėdamas vien iš Pušynės pakvies-
tom jėgom, sekancia naktį vykstu vėl raitas
susirieti su vadovaujamu prt. Raso daliniu
ir jo prašyti pagalbos, Grinkiškio miestelio
puolimui, tikslu Rapolo sunaikinimui. Nuvy-
kus į Meiliūkus, atsitiktinai pavyksta su-
rasti Raso patikėtinį, kuriam perduodu savo
uždavinį, kuris sutinka perduoti Rasui. Griz-
tu atgal į savo slėptuvę...

Priartėjo diena, kada turi susirinkti vi-
si kviestieji prt. Aš su savo grandimi apta-
rėme galutiną apsistojimo per dieną vietą.
Mums bekalbant apie 21 val. atvažiavo pirmie
ji iš pušynės šeši prt. Kadangi šaltis buvo
labai didelis, tiek gerai, kad sniego nebuvo
pagalvojau, kad permažai atvažiavo, Dūdelė
suprasdamas mano mintį atsako: "nesvarbu, kad
nedaugiesė, bet padarysime už daug". Susirin-
kimo vietos šeiminkui, nurodau kur atvyku-
siems kitiems prt., kad nurodytą kur vykti.
Mes visi kiti išvykstame į numatytą apsis-
tojimo vietą. Nuvykę užimame gyvenamą namą, ku-
riame niekas negyveno. Užkuriame visus pe-
čius, prinešame ant grindų šiaudų ir sugula-
me poilsio... Neužilgo sulaukėme Raso su

- 20 -

septyniolika prt. Jau su mano kaimynine grandimi ir svečiais sudarome apie 30 prt. Kiek pailsėję darome pasitarimą ir priėjome nutarimo, kad į Grinkiškio miestelį vyks tik vadovaujami Dūdėlės vieni prt. Atlikdami užduotį apgaulės būdu, vaizduodami rusus. Kadangi visi rusų uniformoje ir laisvai kalba rusų kalbą, tikimasi pavyks... Sulaukę apie po pietų laiko, išleidžiame šešius prt. su viena pastote uzimti Grinkiškio miestelį, tikslu areštuoti Rapolą ir kitus. Tiesa, iskarto užduoties pavyko, bet vėliau Rapolui pavyko pabėgti ir teko susiėmus visus istribitelių ginklus, bylas, taip pat valsčiaus savivalybės bylas grįžti atgal...

Po kiek laiko, nutarėme mes vieni su kaimynine grandimi Rapolą tvarkyti. Sužinoję, kad atvyksta į Puriskės ir Spirkiškės miškus medžioti. Sutarėme data ir nustatėme susirinkimo vietą kurioje gauta žinių, kad Rapolas medžios. Priartėjus sutartai datai susirinke išsidėstome, užsimaskuojame - pasalų būdu laukiame atvykstant "medžiotojo". Dėja, nesulaukę pagrindinio asmens /Rapolo/ kitiems nieko nedarėme ir sugrįžome į savo slėptuves... Taip pakartojome keliatą kartą ir vis be pa-

- 21 -

sekmų...

44 m. gruodžio mėnesyje, slėptuvėje man miegant išgirstu sutarto ženkle baldymą... Naktis, pagalvojau gal Dūdelė, gal kaimyninės grandies V. Nes daugiau mano slėptuvės niekas nežinojo ir tuo labiau ženkle baldimo. Atsiliėpiau, pasigirsta mergaitės balsas ir sako: "Dūdelė prašė, kad Tamsta su savo vyrais atvyktum į pagalbą, nes jie miške apsupti". Tai mergaitei pranesus, ji dingsta. Pagalvojau įvairiai, provokacija, o gal tikrai ją Dūdelė siuntė, nes priešas būtų mane sunaikinęs... Gaila, kad ^{mergaitė} atitolo nebaigus išsi alekinti. Apsirengiau, išėjęs apžiūriu aplinką - ramu... Kiek palaukęs nueinu į slėptuvę ir sekančią naktį nuvykstu pas savo grandies vyrus aptarti šį reikalą. Taip pat tą pačią naktį nuvykstu pas kaimyninio grandies vado, su juo aptare, nutarėme vykti į pagalbą. Sutartu laiku susirenkame į sutartą vietą ir visi vykstame į Meiliškių kaimą. Naktis tamsi ir labai šalta, vykdami taremės per kur su jais susirišti. Nuvykstame pas Rasą patikėtini, kuris pareiškė: "Pusynės miške vyksta negirdėto masto kautynės, kuriose dalyvauja tūkstančiai rusų. Daug rusų pavakariuje šiandieną ir sutemus traukė nuo Pusynės

- 32 -

link Lenčių, Grauzų ir Meiliškių miškų".
Gautu pranešimu labai susilidominu, kartu kila
bauginanti mintis, gal prt. Rasas ir jo pali-
nys nežino apie esamą padėtį. O jų bunkeryje
gyvena apie 17 prt.... Butinai reikia duoti
žinią. Nors tiksliai nežinau jų bunkerio, bet
apytikriai žinomas išvyksta. Pasitikrinimui
uželname pas prt.Raso patikėtinį "J", paaiškė-
jo, kad patikėtinis tik grįžęs iš Raso, jam
pranešęs apie padėtį. Tuomet aš su visais prt.
grįžtu į savo slėptuves. Kadangi liko neišaiš-
kintas mergaitės pasirodymas, aš nuvykstu į
kaimyninės prt. slėptuves...

Vėliau sužinota, kad pušynėje centrinį bun-
keriai pulti yra zuvę penki part. ir priešų
apie devyniasdesimt. Priešas puolimą vykdė
virš tukstančio asmenų, ablavai tebevyksta...

Grįžtu į savo buvusią slėptuvę, pakeičiu
pačią slėptuvę ir jos įėjimo takus, tai pat
išsaukimo ženklą. Įrengiau antrą atsarginę
slėptuvę, į kurią numatęs tik pavojaus atve-
ju listi...

1944 m. gruodžio mėn. 24 d., kažkodėl instik-
tyviai apie 4 val. ryte išeinu iš slėptuvės už
maskuodamas ją. Pasidedu po ranką automatini
pistoletą ir tvarte besėdint sulauja šuo. Pri-
einu prie lango išdaužtos šlubos /nes kitos

užsale/ pamatau apie gyvenamą namą daug rusų. Neilgai trukus, ateina sesi rusai link tvarto. Žaibiškai ilendu į savo atsarginę slėptuvę - užsimaskuoju... Girdžiu vienas lietuviskai kalba: "tikrai yra" - reiškia iskundimas. Dar palaukus girdžiu seną mano iesaukimo ženklą baldimą, su pertraukomis vis kartoja baldimą... Kvėpavimą sulaukau iki visiskos tylos ima baimė, kad tik nenugirstu. Pasigirsta rusiskas balsas: "mes žinome, kad esi pasiduok! Nes visvien rasim". Palaukė ir vėl kartoja: "pasiduok svolačiau, degsim tvartą!". Pasigirsta pavienis saudymas į doobilį galą ir įvairūs keiksmiai... Už poros valandų girdžiu padegtas tvartas, šeimininkai prašo, kad leistų išvaryti gyvulius - verkia, reiškia tikrai degu. Užsivežu ginklą atsargiai, galvoju nusisauti... Kilo mintis bandyti per antrą pusę išiveržti dumą priedanga į prie pat esančius apkalus /fronto metu iskastus/ ir ten stebėti padėtį. Tik atidarius slėptuvės angą pasigirsta rusiskas balsas "gesinti". Staiga vėl užsimaskuoju slėptuvėje ir girdžiu kaip stato kopečias ir atmuša degančio šcito lentas ir viedras po viedro semiamas vanduo... Triuksmas nurimsta, reiškia jau užgesino. Pa galvojau, kad gal dar šiandieną neteks zuti, bet vėl daleidžiu išdavimą ir dar atvyks ieš-

- 24 -

koti. Vėl save raminu pasitikėdamas savo nauja slėptuve ir kad jie ieško apie seniau mano gyventą vietą... Tai man besanprotaujant, jaučiu, kad mane už rankų traukia iš slėptuvės... Užgriebeš geresnio oro /nes mano slėptuvė buvo be venteletorių, atsigaunu kiek matau savo artimuosius. Jau temsta!... Paklausiau, nejaugi nuo ketvirtos valandos ryto iki vakaro tai neprailgo. Skubiai paprasau, kad tik sutemus iššauktų mano draugus ir griežtai pareikalauju visų, kad išeitų, o aš skubiai smunku į slėptuvę... /nepasitikiu jų išžvalgymu, kad rusų nebūtų/. Gerai sutemus, ateina "V" ir praneša, kad Vaitekūnų Matkų ūkį sudegino tuo pačiu metu, kada mane esant tvarte buvo uždege ir kai labai daug buvo rusų. Sudeginimas Matkių ūkio, mane labai paveikė. pagalvoju, Dieve galėjo būti mano grandies prt.... Gal nebuvo?... Sutemus ateina mano draugai, kartu su jais dar vienas naujas. Pamatęs gyvus savo draugus nudžiugau ir atgavęs visišką energiją kad esame visi sėdi pradėjome juokauti. Kartu sužinau, kad apie Paliepius, Lenčius, Grauzus ir Meiliškius vyksta dideli ablavai. Reiskiant ten trauktis nėra galimybės, laukuose likti taip pat tik praleistas įvykis neleisdžia pagalvoti, nes tik iš mirties ištrūkome...

pasiūlo valgyti, kartu primena, kad šiandieną
 Kūčios, kadangi dar nenuslinko dienos pergy-
 venimai, atsisakome valgyti, o apie Kūčių va-
 karą nėra kada daug pagalvoti... Kadangi vi-
 sur rusų siautėjimas labai didelis, pasitrau-
 kimui patarimo neduoda niekas. Apgalvojęs pa-
 siūlau trauktis link Baisogalos, ~~kritarimą~~
 pasiūlymą priima, tuo išgygiuojame. Naktys
 nors buvo tamsios, bet sniego naujai pasni-
 gus kartu buvo šviesoka. Taip aplenkiami Grin-
 kiekio miestelį nuvykstame į Baisogalos v.
 apsistojame pas pažįstamą ūkininką tvarte.
 Issiaiskine apie padėtį, kadangi ten ramu,
 kiek pradėjome aprimti...

Ten gyvenant pavyksta susirasti su Baiso-
 galos valsč. Mažuolių miske gyvenančiais prt.
 Atvykus paminėtiems prt. mūsų išvesti, mes
 su didžiausiu pakilimu išvykstam kartu su
 jais gyventi. Nuvykstam į jų seną bunkerį; vie-
 tos labai ~~mažai~~ maža. Tuo pat jų valas, pri-
 mena, kad esą pradėjo kasti didelį naują bun-
 kerį /Mažuolių miske 11 kvartale/. Su didžiausiu
 pakilimu ~~su~~ pasidėdū prie bunkerio kasimo
 Beto linkama dar tuo, kad busim daugiesė, net
 astuoniolika vyrų. Visų mūsų valas, tuo laiku
 buvo, atsargos jaun.leit.svilpa. Svilpa man
 patinka - draugiskas. Kartu jaučiu ir iš jo

- 28 -

simpatiją į mane...

Kiek pagyvenus vadas švilpa, mane skiria pirmo skyriaus /rinktinių vyrų/ vadu, Zvirbli antro skyriaus vadu ir Senelytį, trečio skyriaus vadu...

Ten gyvenant vis gaudavome nusiskundimų, apie istribitelių "Bepirstį" /vietos rusas neturėjo vieno ant rankos pirsto/, apie jo žiaurų elgesį su vietos gyventojais, naudojimą smurtą prieš juos ir net penkius vietos gyventojus nekaltai nusovęs /ieškurių Baisogalos val Augmenų kaim. Bačauskas ir kit./ Paskutiniu laiku "Bepirstis" paskirtas punkto vedėju - Mazuolių, Augmenų, Silalių ir kt. kaimų istribitelių viršininku. "Bepirstis" žiaurus elgesys mus ant tiek paveikė, kad todėl nutarėme iki Velykų švenčių betkokią kainą "Bepirstį" sunaikinti. Gerai žinome, kad "Bepirstis" atsargumo imasi, jei važiuoja vienu keliu, tai grįžta kitu ir net kaipda persirengęs kitais rūbais ar raitas prajoja. Padarom su švilpa posei, nutarėme užstatyti ant kiekvieno kelio pašalas jas statyti kasdien tol, kol "Bepirstis" užlips. Uždavinį vykdome kasdien, nors susalstam ir nuvargstam, bet pašalas kasdien tęsiame. Iškarto nesiseka, jau ketvirtą dieną vykstam ant visų kelių ir vis nesulaukiam "Bepirstio".

- 27 -

Kitiems prt. pritrūksta kantrybės, atsikalbinėja vykti. Ryte gauname žinią, kad "Bepirstis" išvakaro yra nuvažiavęs į Mažuolių km., ar grįžo nežinoma. Aš tuoj paimu astuonius kovotojus ir išvykstu užstatyti pasalas. Vėlas lieka su visais vyrais parengtije ir išgirdęs saudymą pažada atvykti pagalbon. Priartėjome netoli numatytos pasaloms vietos, atskiriu Miskinį, Barzdiliuką ir Garnį ir jiems pavedu per mišką einantį kelią saugoti. O aš su keturiais likusiais prt. nuvykstu užimti vieskelį Mažuoliai - Baisogala. Parenku poziciją, išdėstęs vyrus, išaiškinu, kad man su komandavus "ugnis!" pradėti į priešą saudymą. Vieną prt. pastatau žvalgu stebėti nuo Mažuolių km. atvažiuojančius. Žvalgas praneša, kad atvažiuoja su poriniu vežimu ginkluotų. Reiškia "Bepirstis" atvažiuoja... Padrasinau vyrus, kad saltai ir taikliai pradėtų puolimą; kuo palaušim priešui moralę. Gulame užsimaskavę, pastebiu pažįstamą gerą dėduką vežiku, greta vežiko sėdi uniformuotas rusas, gale sėdi du ginkluoti civiliai. Nusprendžiau, kad prie pažįstamo vežiko sėdi "Bepirstis" ... Praleidęs pravažiuoti, kad būtų galima nekliudant vežiko imti taikinį, sukomanduoju: nekliudant vežiko ugnis! ... Aš taikiniamas uniformuotam

-28 -

leidžiu nenutraukiamą ugnį. Priešas atsišauko arkliai pradėjo smarkiai bėgti, priešas dar vis vežime atsisauko... Aš nežiurint kulų zvimbimo, išsokau ant viekelio tęsiu ugnį... priešas atitolsta. Sukomanduoju prt. Snaubui - šauti arklius! /šnabas ginkluotas desimtų/. Arklys krinta, vežikas išsokas į griovį, saukia: "nuo pirmo sūvio. "Bepirstis persovėt, "Bepirstis vežime!" Kiti du istribiteliai bėga prisidengdami vežiku. Sukomanduoju, vežikui gulti! Vežikui atsigulus, kiti prt. apsaugo bėgančius istribitelius... Aš pribėgu netoli vežimo, pamatau, kad "Bepirstis" gyvas, palei džiū seriją į galvą. Iš "Bepirščio" rankų iškrinta paruošta granata. Man liko aišku, kad paskutiniu momentu dar man taikė granatą... Rezultate, pagrindinis tikslas pasiektas "Bepirstis" sulikviduotas, kiti du istribiteliai iš jų vienas sunkiai sužeistas pabėga. Savą žmoniją ~~xxxx~~ lengvai vežikas per kojas kulną sužeistas... Susirenka visi prt. prie vežimo, tuoj pat priartėja nuo antro kelio palikti prt. perauodu paimitus iš priešo ginklus: vieną desantinį automatinių pistoletą, 3 granatas ir atsarginius šovinius. Ant pagaliau persvarinė "Bepirščio" kūną nesame į mišką paslėpti, kad nevertu žmogaus vardo, nelaidotu kaip žmo

gu. Miske apžiūrime jo turėtus dokumentus ir kt. Uniforma nauja dar tik jaun. ltn. laipsni užsisiuves. Patikrinome, kur pirmas švilpukas - į nugarkaulį, kulka neišėjusi, reiškia pataikinta į automatinio pistoleto; kadangi tik es ginkluotas automatinio pistoleto, draugai mane sveikina kaip taiklu šaulį taip pat už asmenišką drąsą vadovaujant.... Paslėpė "Bepiretis" po sakomis, nes dar tuo laiku žemė išsilūsi buvo, vykstant į bunkerį. Priartėjus prie bunkerio, sugalvojau pranešimą vadui atlikti raportu... Suseina visi prt. į bunkerį, išpaskos nusileidžiu ir aš sutinku priekyje vadą - Švilpą ir raportuoju: Tamsta vade, pavesta uždavinį su savo skyriumi atlikau, "Bepiretis" užmuštas, du "Bepirėčio" palydovai pabėgo, lengvai sužeistas vežikas, savų nuostolių nėra. Iš priešo paimtas desantinis automatinis pistoletas su šoviniais ir tris granatos. Vadas atsako: "bravo vyrai"... Po apylinkę nuosiradžiausių atsiliepiu už sužvėrėjusio "Bepirėčio" su likvidavimą, man tiesioginiam dalyviui tai suteikė ryžto steičiai. Beto iš šių pasakų tarpe prt. įgaunu žymiai didesnį pasitikėjimą...

- 30 -

Praleide Velykų šventes 45 metais balan-
džio mėnesyje mano skyrius, dalyvaujant Švil-
pai išžygiuojame į Baisogalos valsč. širutiš-
kio ir kitas apylinkes, atlikti operacijų.
Padarome apie 18 klm., nepratus judėti, la-
bai nuvargstu. Apsidienavojom pas ūkininką
klojime, paduodame padžiauti autiš ir brana-
vykus, mažai užmigdamas, kiek pailsėję daro-
me posedį. Turime uždavinį, pulti vietos
žiauru, ginkluotą aktyvistą, ginkluoti: tė-
vas, sūnus ir dar du nuo seniau tarnauja
istribiteliuose, kurie kas vakaras grįžta į
namus nakvoti. Taip pat gauname žinių, kad
dažnai vienas iš jų kieme nesa sargybą. Taip
pat gretimoje sodyboje yra vienas ginkluotas
aktyvistas /visi vietos rusai/. Mūsų desimt
ort., prieso prie vietos keturi ginkluoti...
pagalvoju rizikuoti teks kiek, bet tikėdamie
si, kad tą naktį priesas sargybos nene-užla-
vins pavyks. Priartėjus vakarui, Švilpą už-
davinį valovauti paveda man, motyvuodamas
mano didesne patirtimi. Kartu sukėlė man pa-
sididžiavimą, bet vėl mintyje tie keturi gink-
luoti, net sargyba stovi?. Nežinrint į nieką,
uždaviniui valovauti sutinku, susalyga Švil-
pai padedant. Tareme su Švilpa puolimo planą.

- 31 -

14

Artėjame prie reikiamos sodybos, palieku du prt. prie kaimyninės ginkluotos sodybos, jiems pakartoju: kai padegsime namą ir pradėsime šaudyti, laukite kol pasirodys ginkluotas ir tuoj pat be perspėjimo šaukit, o dabar užsimaskuokit. Priartėjome prie sodybos. Pasiūlau kas du savanoriais prislinksit prie gyvenamo namo ir išabiejų pusių namo padegsite nesamas paruoštas linų puokėtės /buvo ant trijų metrų kartelių, su viela pritvirtintos linų puokėtės ir sulaistytos žibalu/, visi prt. tyli... Tuoj pat kartoju, a- vyks tu, kas dar su amnin vienas, tuoj pasisiūlo prt. Šnabas. Išdėstau prt. kryžminei ugniai, kulkosvaidininką pastatau, kad galėtų apsaudyti bėgantį prie kitų trobesių priešą. Priemu visiems, kol kai padegsime namą, kol ne pasirodys priesas nesaudyti, kas iškels ranką imti į nelaisvę... Perimu a- vieną paruoštą pakulų puokėtę, antrą perima prt. Šnabas, kiek paėjus Šnabui paaiškinu: sargybiniui stabdant padegti puokėtę, ją mesti į salį ir už uždangos gulti, jei sargybinis nestabdo, priartėti iki namo, pasirengti ir lauk komandos - degti!... A- kiek susijaudinęs, užsikabinu automatinį pistoletą per pečius, į ranką paėmu pistoletą ir paruoštus degtukus

- 32 -

ir į antrą pakulų puokštę sulaikydamas kvapą artėjau prie namo, slenkan taip tyliai, kad jautrus suo nejunta. Sukomanduoju - degti!... Uždege statom į pastogę ir atsitraukem į numatytą vietą. Pradžią sekasi... Tuoju pat soka per langą su ginklu, apsirengęs vyras /matos nemiegojo/, pasigirsta mūsų kulkosvaidžių ugnis, kartu užverda ir kitų ginklai, pavieniais šūviais atsisaudo ir priešas... Namas išsiliepsnojo, kartu pažemėje dūmų debesys, negalima išmatyti. Svilpuko pagalba nutraukiu ugnį, pareikalauju, kad pasiduotų... Neišeina niekas, priešas pradeda atsisaudyti, pakartotinai apšaudom.... Pastebiu grioviu slenkanti nuogą žmogų, atkreipiu ugnį į bėgantį. Įsikirščiaavęs prt. Vyrukas apšaudo bėgantį priešą ir nepastebėjo kaip prikišo galą vamzdžio man prie ausies, ko pasekoje užtrenkė man ausį. Priešas pabėga... Iš priešų pusės atsisaudymas nutruksta susiaurinam apsupimo žiedą, įkrenta degdamos lubos ir apšviečia kambario vidų. Pasimato ginkluotas priešas, prt. Mažiu- kas žaibiškai greitai ir taikliu šūviu nušauna. Prasideda viduj nuo karsčio rakėtų ir granatų sproginimai, įsakau atsitraukti...

Iš po operacijos traukėmės net apie 20 klm.

/į Skėmių mišką/. Pradėjo smarkiai lietus
 liti, lijo visą naktį. Mane perlijo visur,
 prieš pasiekiant Skėmių mišką pradėjo stip-
 riaai snigti ir šalti. Apsalo mano ir kitų
 kojos ir rūbai. Kadangi pažinčių nei vienas
 neturime, užėti bekur negalime. Nors jau
 visai visi privarge. Po didesnių pastangų pa-
 siekiame gelžkeliį. Aš vos koją už kojos spė-
 damas keliauti einame pėda į pėdą, kad gelz-
 kelio praeiviai nenustatytų kiek mūsų įeina-
 ma į mišką. Perėjus per ^{gelžkeliį} vieskelį, dar turime
 pereiti Gudžiūnai - Baisogala didelį vieške-
 lį. Aš pareiškiu, kad toliau nebeįstengiu ke-
 liauti, tuo pačiu ir kiti atsako. Netik žemė
 prisnigta ir šlapia ir ant medžių - eglaičių
 irgi laikosi sniegas. Kurtome ugnį, bet ka-
 dangi iš vieno šono arti gelžkelis iš antro
 šono vieškelis Gudžiūnai - Baisogala, bando-
 me nupurtyti sniegą nuo eglaičių šakų jų pa-
 silauze, sukloje ant žemės sugulame. Negalė-
 dami sudėti dantis prie danties dėl nuo sal-
 čio drebėjimo, stengiamės kiekvienas gulti į
 vidų, kiek pagulėjus šokstame palakstyti, ti-
 tikslu sušilti. Tai sulaukėme beveik neuzmig-
 dami išauštant. Dienos metu, iš sausų žabų
 susikūrė mažą ugnį, ~~nuo xxxxxxxx~~ dažnai pa-
 galvoju, niekas neišsivaizduoja kai tenka par

- 34 -

tizanui vargingai pergyventi, skaudanti, salti pernešti... Ir vėl stumdome vienas kitą laktome, kad tik nepakenktų perėalimas. Nežiūrint, kad ir pavojus kurstome ugnį ir pradėjome sugrįžti į normalų partizanų gyvenimą. Kadangi Baisogala - Gudžiūnai vieškeliu judėjimas didelis, beto priesas dažnai stato pasalas nutarėme be pavakario iš vietos nejudėti. Su šalčiu kova nugalėta, atsirado alkio klausimas, išvakaro rūpėjo operacija - nesivalgė, beto labai kelionė nuvargino, visų apetitas neišivaizduojamas. Vistik apetitą nuraminom vos temstant...

Sugrįžus gyvenimas tęsiamas bunkeryje... Gau name pranesimą, kad yra atvykę apie 18 prt. iš Panevėžio apskr. Žaliosios girios, kviečia mus į susitikimą. Aptarė su Švilpa, paskiriame susitikimo vietą... Nuvykstam į susitikimo vietą, sutinkame didelę grupę prt. Iš pirmo žvilgsnio draugai atrodo gerai, visi uniformuoti ir žymiai geriau apsiave kaip mes. Iš pasikalbėjimo paaiškėjo, kad jiems vadovauja ir kartu į susitikimą atvykęs yra nepriklausomybės laikų kadrinis kapitono laipsny karininkas, slaptavardis - Kęstutis. Brolis Kęstutis tuoj pat mums nuviečia apie organizaciją ir kviečia, kad palaikytum kontaktą su jais. Mums sutikus, aptarus ryšio reikala ir kt. posėdį užbaigėme.

Prisikėlimo apygardos partizanai.
Priešais rikiuotę stovi
Juozas Paliūnas-Rytas

Žaliosios rinktinės vadas
Izidorius Pucevičius-Radvila,
Kęstutis

- 35 -

Svečiam pageidaujant, sutarėme daryti vieną kitą operaciją, kurioje numatome sulikviduoti apie devynius ginkluotus aktyvistus. Operacijos metu brolis Kęstutis pasilieka mane prie savęs pasikalbėjimui, į operaciją nevykstame...

Saugumo sumetimais, dėl išėjusių kalbų, Mažuolių miške 11 kvartale modernu bunkerį apleidžiame. Kadangi jau sniegas baigia nutirpti, apsigyvename paviršiuje. Aš susitikime su Žaliosios part. persišaldžiau, matyt toj pasekoj stipriai apsergu. Net iki sąmonės netekimo, jei pabandau eiti, po kelių žingsnių krintu... Grįžta patruliai, praneša kad pamiškiais vaikščiojant pastebėjo apie penkioliką borliokų. Vadas įsako visiems pasirengti, apsivelku ir aš, bet daug negalėdamas pastovėti vėl krintu. Perduodu savo ginklą vadui, sau palikdamas užvestą pistoletą. Vadas įsako padaryti skubiai nestuvus, ant padarytų nestuvų užveda mane ir stovi du part. parengtyje mane ne-ti. Apie, kad mane i-nestu pasitikėjimo neturėjau, nusistačiau jei teks nusišauti, sausuos vamzdį apžiojęs taikant į pakaušį... Vadas pasiunčia zvalgybą ir sustiprina sargybą...

Gyvenimas tęsiasi toj pačioj stovykloj, kai

- 36 -

pripratome radio klausyti bunkeryje, radistas Smilga klausimą tęsia ir kasdien mus informuoja apie politinę padėtį. Vokiečių kariuomenė pagrindė kapitoliuoja, pasitikėjimas fronto atgrizimu išnyko mintis, netik man bet ir visiems. Raminuos save, visvien tai nenusistovės, tik daleidžiu, kad gali ilgai užsistoti...

1945 m. gegužės mėn. mano sveikata kiek pagerėjo, o vistik pakraščiais rusų slankiojimas nesibaigia. Vadas sušaukė skyrių V pasitarti, aptare sugrįžtam į stovyklą ir sušaukiam visus partizanus pasiūlom apieisti šį mišką, pereinant į Skėmių mišką. Nuomonėms nesutapus, priėjome išvados: Miškininui ir prie jo prisiskyrę keturi prt. sudaro grandį, Žvirblis /antro skV/ pasilieka vietoje su sesiais prt., Vadas, aš ir dvylika prt. ievykstam į Skėmių mišką...

1945 m. birželio mėn. partizanas Mauras ir kiti sudaro bloką be vado žinios sufabrikuoja pavojų. Tuo ižeisdami vadą, vadui pritariu ir aš. Abu atsistatydinam iš pareigų. Po ilgesnių diskusijų, prieiname išvadą rinkti naują dalinio vadą. Irenkamas prt. Mažiukas dalinio vadu, senas vadas - Švilpa lieka tik pa

tarėju. Pagarbome su Švilpa slaptą pasitarimą. Švilpa motyvuoja atsistatydinimą, kad greit dar nieko nebūsia, o dabar gali bet kuris vadovauti. Aš pareiskiu Švilpai, kad vyksiu į Krakų valsč. pas esančius ten prt. - Dūdelę ir kt. Ten yra susijungusių organizuotų daug prt., bet neturi partizanų tarpe kari-
ninkų, aptaręs sugrįžiu pas tamstą... Susi-
imu savo buvusios grandies /prieš nuvykstant
į Baisogalos valsč./ prt.: Banginį, Stirną,
Gavėną ir Žasną ir išeisčiau į Krakų valsč.

Šiaip taip susirandu Dūdelė Rasą ir kit.
prt. Tarpe kitų pasitarimu pasiūlau į kadri-
nius jaun. ltn. Švilpą. Dūdelė ir kiti mano pa-
siūlymą mielai priima. Dūdelė, Dūlius ir kt.
vyksta į Skėmių mišką, tikslu susitikti
Švilpą. Nuvykstame sutartu laiku į sutartą
vietą, nerandame ir nesulaukiame prt. Švilpos.
Kadangi man buvo zinomi miškai ir turėjau pa-
žinčių nuvyksta pas pirmą ryšininką į palau-
kį. Sužinome liūdną naujieną, tik man išėjus
naujai ierinktas vadas, panorėjo savo pirmas
dienes atžymėti. Išvykęs su visu daliniu at-
likti operacijų, prie kurių prisijungė dar
penkiolika prt. Po operacijos apsistojus ma-
žame miške, kar prieš šnipą išdavimu žuvo
septyniolika prt.... Staiga pagalvojau, matyt

-38 -

Dievas sudarė tas sąlygas, kad aš vyksiu iki prt. Dūdelės...

45 metais birželio mėnesio pabaigoj apsigyvenau aš ir mano vadovaujama nuo pirmų dienų grnd. Povilo Lukšio Rn, vadovaujamo RnV pavaduotojo ir TvV - Dūdelės dalinio sudėtyje...

Stovykla Valatkaičių pelkėje. Anksti rytą paržygiuoja prt. Dūdelė su Imperatoriaus /Dalboko/ vadovaujamu daliniu. Jie praneša džiugią naujieną: sudaužė Ilgižių istribitelių bu bustinę ir jų vadą "Kasijaną" /sužvėrėjęs žmogus/. Imperatorius ir Dūdelė sveikina mane ir reikalauja alaus už sunaikinimą kaimyną - Kasijaną... WXXKė

Už keliatos dienų vadui Dūdelei pirmininkaukiant dalinių ir skyrių vadai darome posėdį plone Šaukoto miestelėje šešių ginkluotų aktyvistų sunaikinimas...

45 metais liepos mėn. pavakaryje rengiamės žygiui. Aš ir kiti apsirengėme tik supalaidinėjimui. Pažygiavus iš stovyklos apie 1 klm., poilsyje gaunu iš prt. Dūdelės uždavinį su mano vadovaujama grandimi pulti vieną ginkluotą aktyvistą. Puolimą pradėti punktualiai astuntą valandą ryte. Pradėjo lietus lyti. Visus perlyjo kiaurai... Aš susimąstęs su uždavinio pasisekimu...

- 39 -

Naktį apsupame miestelį ir iki ryto 8 val. užsimaskuojame ir laukiame... Laukiant kila įvairios mintys, gal kas pastebėjo mane ar kt. išpėjo aktyvistus ir jie gali laukti pasirengę? ... Vėl galvoju, jei nepavyks man su keturiais prt. išiveržti, prašysiu talkos... Teka saulė, mes užsimaskavę vėjiniame malūne, vėjas stiprus, kadangi esame perlyti dėl šalčio vos galim kėsti, apie dantis ant danties išlaikyti ramiai nei galvoti netenka... Aštunta valanda dar toli, sujudėsi gali susibaldyti, taip pat matau nuo susalimo prt. Tarzanas ir Krivius net p pamėlinyje... Priartėjo aštunta valanda, vos ginklą išlaikau nuo sunkių susalimo skubiai bėgam į paskirtą uždavinį. Kadangi dar buvo apie pusę kilometro iki priartėjome apilo-me. Iš laiko įeiti randu duris neužrakintas Iš koridoriaus į nurodytą aktyvisto kambarį palengva bandau įeiti - užrakintos. Staiga duodu peciu į duris ir įvirstu su durimis į kambarį, pasoksta iš lovos nuoga mergaitė, jai išakau gulti, ranku randu prie lovos sautuva, per kitas duris jau įeina prt. Tarzanas. Perduodu sautuvą Tarzanui, klausiu mergaitės, kur seniūnas?! Atsako "išėjo", griežtai pareikalauju seimininkės kur seniūnas,

- 40 -

pakartoja tą patį. Darome smulkią krata...
Po kiek laiko atvaro kiti prt.sugautą mus ies
komą seniūną...

Grižtame sugera nuotaika, užmiršdami apie
susalimą, statydami įvairius klausimus buvu-
siems ginkluotiesiems aktyvistams...

1945 m. rugpjūtio mėn. pradžioje lietūs ly-
ja per dieną. Negalime įvykdyti numatyto iš-
esamos stovyklos išsikėlimo. Pavakaryje apsto-
jus lietui, kiti draugai nuvyksta aprinkti
naujos stovyklos vietą. Nes esamoje senai sto-
vime, saukoto puolimas, beto takai išsimynė..
Grižta šlapi draugai ir pareiškė: "kad surado
me puikią stovyklai vietą". Visi aptarė, kad
šią naktį Rasas turi grįžti, beto prt. Kri-
viaus sveikata dar nepagerėjusi, turi karščio
apie 39 laipsn. /iš po saukoto operacijos per-
sisaldymo/, taip pat labai didelė rasa, nuta-
rėme keltis rytoj... Sumiegame visi lietaus
išvarginti mirtinu miegu... Sargybinis: "Kas"
vėliau pakartoja - kas! Visi lokstam iš mie-
go griebeme už ginklų, apleidžiame guolius, iš-
sidėstome po pelkę /apsistojimo vieta didelė-
se pelkėse - švendrėse/. Pasigirsta balsas -
"šviesiausias Rasas nebijokit". Pasirodo Ra-
sas su kitais prt. grįžta iš apygardos par-
ne-dami spaudą ir kt. Sutikriname ar visi

ginklus buvo paėmę ir patylomis juokaudami, kad šilčiau būtų sugulame į guolius. Klausomės naują spaudą ir kt. Perskaičius spaudą, ir kt. vos tik prašvytus, dar saulė netekėjusi, virėjai pasilieka virti pusryčių, o kiti ramiai užmiegame gaivinantių rytinių miegu...

Aš pusiau miegodamas, vėl girdžiu sargybinių pasikartojanti balsą "kas?", galvoju dar negrįžęs prt. Tėvas su kitais. Kartuoja: "kas" X /klausia vis patylomis/, kad bereikalingai neišbučintų miegančių prt. Trečiu kartu klausia - kas - vyrai!... Tuo pačiu momentu užverda pragariška priešų ugnis ir šauksmai ura. Aš pakrentu į grįsto rajono viduryje nesulaukdamas komandos atidengiu vieną seriją į priešą. Vėliau pilvu prišliauziu prie guolio, skubiai paimu atsargines apkabas, diržą bei granatą - priešas laido pragariška ugnimi ir girdžiasi rusiškas balsas "pirmyn, pirmyn!"... Nors pirmas atsigulimas ir atsilaudymas bei atsarginės apkabos paėmimas buvo žaibiškai greitas, pastebiu, kad stovykloje aš tik vienas, o rusai su didesniais perbėgimais eina pat... Darydamas pirmą perbėgimą, nesulaukdamas komandos sukomanduoju: nebėgti, atišaudyti!... Pasigirsta iš mūsų balsas: "tik traukimės!"... Darant perbėgimą pastebiu

- 42 -

du prt. apvirtusius... Negyvi?... Pasikartojantis balsas "pirmyn" ir pragerisčia kulkosvaidžių ugnis bei balsai ura, sukelia neišsivaizduojamą triukšmą, apie mane nuo pušalčių žievės laksto, kulkos žvimbia... Prisisiveju prt. Krivi, per samanas ir dumblą vos paeina, bet šautuvą nesisi... su kristančiom ašarom ir akių prašosi nepalikti:... /šmarkliau negali paeiti, todėl, kad serga visa savaitė ir išvakarėse turėjo 39 laipsn. karščio. Isakau jam skubėti, stumdamas jį su viena ranka, skubėkim!.. Priesas aptilo šaudęs, bet jaučiasi, kad atsi-veja. Palikti prt. Krivi... Nes per dumblą paeiti nelimama, beto /ir aš vos kvėpą teatgaunu, vėl pasidaro gaila, nes jis ginkluotas paprastu šautuvu ir šovinių atsargoje nepasidėmęs... ~~šiuo metu mirtis praeina šia, aukiu skubėkim!~~... Krivis surinka: "šuo - rusai!" Instiktyviai atsigrąžęs į priešą prie save matau ir girdžiu nuo pirmo šovio girdėtą rusišką balsą: "čia automašikos - pirmyn rebiata pirmyn!"... Suo drąsko mane laumis... ~~aš žėsti~~ ~~šiuo metu mirtis praeina šia, aukiu skubėkim!~~... Nekreipdamas dėmesio į suas kančiojimą, už 5-6 metrų matau viso puolimo vadovą kapitono laipsnį, kuris paleidęs virvutę už kurios laikė suas, kuris drąsko mane ir kapitonas aukia "pirmyn" žvėrišku balsu ir

kabinasi nuo pečių desantinį automatinį pistoletą, matomai nori mane smūgiu besiritanti su šuniu prisvaiginti, tikslu paimti gyvą. Aš akimirksniais, nekreipdamas į šuns kandžiojimą, leidžiu ilgą seriją į kapitoną, kapitonui iškrinta automatinis pistoletas, su rankomis griebiasi už kratinės ir krinta... Beveik nemutraukdamas seriją atkreipiu į šunį, šunies galva ištikėta mano akyse, saumant šunį pastebiu dar apie penkių rusų atbėgančius, bet šunį laudamas tą pačią kryptimi apšaudžiau atbėgančius rusus, kurie sugulė už ^{nuo} uždaug... Tuo kart darau perbėgimus ir galvoju kokioje pelkėje teks žuti. Beisau... Pirmą perbėgimą darant, paminėti penki rusai mane stipriai apšaudė, pajutau blauzdoje skausmą... Antrą perbėgimą darant priesas mane neapšaudė. Prisiveju Krivį, kuris ištaria "ar dar tu..." Aš surikau skubėkim! Vėl stumi Krivį. Pastebiu priekyje?... Vėliau pastebiu, kad savi. Priartėjo, art. Gavėnas guli... Stirna ir Banginis stebi aplinką. Gavėnas atsisėda ir prašo mane nepalikti... Stirna duoda man bintų, aprysimui sutrupintą Gavėnui rankos kaulą... Aptvarkęs sukomanduoju Gavėnas ir Krivius paskui mane, Banginis ir

stirna iš paskui ligonių... Perrisdamas kiek atgavęs kvapą, beto turiu prie savęs du rimtus kovotojus, nuotaika gerėja... ~~Kovotojų pažvelgiu į savo ranką - kompasas, galvoju mesti žemėn - negarbinga, laikyti vėl negerai nes kai nussaus matys, kad aš vadovavau, vėl kilo mintis, kad permažas įtarimas - nemesiu.~~ Apleistose mūsų stovykloje girdžiasi įvairus rusiški keiksmas ir pavieniai šaukimas. Zodis daug girdėtas "pirmyn"... Nesigirdi. Galvoju, turbūt jų vadą nušoviau, o tie kurie išpaskui dasivijo apie penkius rusai, rado savo vadą su šunimi nušautus, liko moraliai pritrenkti, beto gal dar savo vadui pagalbą bando suteikti. Galvoju, nieko nepadarys, nes iš arti ir ilgą seriją suvariau... Nuotaika dar prislėgta, nes priekyje čia pat keliukas, kurį mes privalome pereiti. Aišku bus apstotas, bet kadangi kito kelio nėra, žygiuojam. Galvoju, priartėsime atsargiai... Jau keliukas, išdėstau vilnėmis, ligonius iš užnugario ir šokame... - Laimingai. Paėjus kiek ligoniai abu prašo poilsio, nors pilnai įsitikinęs, kad priešas atsiveja, bet tankesnėje vietoje susėdame. Krivius priartėjo prie manęs ir pareiškė: "gelbėdamas mane, vos nežuvote", sujaudintas pažvelgiau į Krivį, pagalvojau apie jo teisingą

pasisakymą, jam neatsakiau nieko, išreikšdamas padėką savo ginklui - ginklą pabučiavau. Trauksimės, geriau islengviau vesiu... Jis ašmanas galvoju, koks es laimingas, kad paėmiau visą savo apginklavinimą, o tu mano mačinka - mačinka, tvirtai sprausdamas prie save ją. Jei nebutum tu veikusi, savo mirtį mačiau tikrą. Nuo prieso atsipalaiduojam apie 3 klm., susėdame. Apžiuriu aš savo sužeidimus, šuo užpakalinius šlaunų raumenis dantimis suraižęs gerokai, kraujas kaip ir apatojo bėgas, aprišti nėra kaip. Skauda kiek blauzda, atraitau kelnes - maža skylutė, bet ne kulkos, nes pailga, lyg peilio smaigaliu įdurtą, paspaudus skauda, kraujas nebėga. Užsirišęs blauzda, stebiu kaip jaučiasi abu ligoniai, nors esame visai pritrenkti, bet nuotaika pradeda gerėti. Jau ir nusijuokiams iš tų kurių per gyvenimą...

(Antrojo žurnalo Karo žurnalo 100%)
 Sutemus užeiname pas pirmą gyventoją, kuris praneša, kad labai daug rusų po kaimus. Ten kur mums reikia pereiti, stovi dvi kariškos virtuvės... Paėmė porą švartų rankšluosčių apsiryšimui išgygiuojame. Kadangi numatyta taską reikia pasiekti, apskruami paminėtas virtuves kelionę tęsiame. Nes gerai žinau kai sustings mano žaizdos ir gavėno ta-

- 46 -

da negalėsime žygiuoti...

I antrą dieną priartėjome prie Gudžiūnų miestelio, rugiuose laukiame vakaro. Nes vakare gydytojas suteiks pagalbą. Gudžiūnuose pasigirsta smarkus šaudymas. Kas būtų?... Vakare seimininkai praneša, kad: "buvo laidojamas rusų kapitonas ir į vieną duobę atskirame grabe idėjo jo šunį. Atvežti nuo Grinkiškio - Giedraičių iš kažkokių pelkių, žuvę mūsų su partizanais. Dedant jį ir šunį į duobę šaudė". Taip pat pasakė, kad labai gailėjo šunies...

Sugrižtam apie Vaitekūnų km. apylinkę. Aptarę numatome, kad be slėptuvių neįmanoma pagyti o jų neturime. Priėjome išvadas, kad Krivis vyksta vienas į savo kraštus, aš vyksiu irgi vienas pas pažįstamus, o Gavėną vedasi jo abu broliai... Vos sutemus žygiuoju vos judėdamas, pas numatytą deduką. Galvoju eidamas apie sužeidimą niekam nesakysiu, nes nepriims - bijos...

Po mėnesio šuns sukrantimai apgyjo tik blauzdą žiauriai skauda ir sutinusi... Po kiek laiko pasiškėjo, kad buvo sprogstamos kulkos skeveldra istrigusi, kuri supuliais išėjo. Gydimas užtruko ilgai, nes sąlygo gydymui buvo blogos...

partizanų žuvimas ir žmonių į Sibirą vežimas, ne tik mane moraliai pritrenkė, bet ir visus gyventojus. Todėl apie geresnių sąlygų gydymui ~~nuteiktųjų~~ geresnių nebuvo kasa ir pagalvoti. Gaunu pranešimą po pranešimo, kad kai mane sužeidė, tuomet žuvo: Izidorius, Perkūnas, Švilpikas ir Naujokas. Dar be mane ir Gavėno yra trys sunkiai sužeisti. Iš kautynių ištru sieji draugai, ant rytojaus dar turėjo gynamas kautynes. Kuriose žuvo mano pirmų dienų bendražygis - Žasinas ir Pempe. Dėl susidėjusių aplinkybių Didelė net gyvas paimtas ir su juo kartu Bielskis. Krivis, Tėvas, Tarzanas, Dullius ir kiti stojo /legalizavosi/, o Dieve!... Skaičiuoju kas esame atlikę: tik mano pirmų dienų trys draugai ir Rasas kuris sužeistas. Tai nelaimingiausias laikotarpis. Gaunu iš savo pirmų ^{dienų} mano grandžiai priklausiusių pr. laiską, kurie pageidauja ir galvoja taip pat stoti. Susijaudinęs skubiai rasau, griežtai draudžianti stojimui laiską, taip pat primenu, kad aš nestosiu ...

45.11.10. pereinant iš vieno dešuko pas kitą. Naktis visiskai tamsi, nepasale. Tik mato si blizgantis vanduo. Kadangi einu laukais, kelionė nesiseka - nuklystu... Įsitikinu, kad aš atėjau net į pakarklių kaimą!...

- 48 -

Krakiai čia pat, traukiasi nuo Krakių miesto lio, bet iki gerai žinomų vietovių atsitrauk-
siu laikausi vieskelio, bijo ams vėl nuklys-
ti. Jaučiu kas priekyje šnabzuasi... Sustoju,
tuoj pat rusų kalba paklausia: "Kas toks!"
Bėgu į soną - atidengia į mane stiprią ugnį.
Krintu ant žemės ir atidengiu į priešą ugnį.
Priešas komanduoja apsupti, pabėgu į kitą vie-
tą ir staiga vėl atidengiu ugnį, kartu jaučiu
kad aš peršautas per kojos blauzdą. Pajulinu
- jūia, reiskia nelabai. Priešas sūkomanduoja:
"atsargiai, nevienas", dar apšaukiau. Aš pakil-
ęs bėgu be prigulimo. Kadangi rakėtom nebu-
vau apšviestas, kurių matosi neturėjo, galvo-
ju tai mano laimė. Pavyko apgauti, nes kai ap-
saudęs staiga pakeičiau vietą ir vėl apsaud-
džiau, priešas susidarė nuomonę, kad aš nevie-
nas - nesivyjo... Atitolęs įsitikinau, kad ma-
no koja mažai kliudyta - nuotaika pagerėjo.
Skubu į numatytą apsistojimo vietą. Atstumas
dar pakankamai didelis, aplavai nelies. Nutar-
iau apie įvykį seimininkams nesakyti, nes
tai baugus, o kai pasakysiu gali nepriimti...

Taip begyvenamas, pavieniui po urvus lan-
tylamas sulaukiau žiemos. Užėjus vėlniškiems
salčiams, beto mano užsiklojimas menkas, vė-
jas per siaurus menkai kliudomas eina, kuris

- 49 -

26

mano sonus bado... Į kambarį nueiti nėra galimumo - tarnaitė, beto antros seimos reikia griežtai saugotis. Kai visi sumiega, nueinu į tvartą po arklių šėžiomis atsigulu ant kais tančio mėslo. Šlaugaris ir degantis mėsas įkoriai degina soną, o antras sonas sala. Bet vis geriau kai daržinėje. Laisvai užmigti bijau, nes galiu pamigti. Žinau, kad ryte ateis ne mano seimininkai, kurių aš saugujuos. Todėl nuo pirmo, saugiausiai nuo antro gaidžio sugiedėjimo /neturėjau laikrodžio/, bėgau į daržinę ir įlispavau į savo urviuką. Taip irėjo vispusiskai apsunkintos dienos...

1946 m. rugpjūčio mėnesyje pavyksta susitikti su prt. Margiu, Rasu, Paukščiu, Peleckiu ir kitais. Zygiuoju su jais kartu, idomaujuos kaip jie gyvena... Atsako liudnai - siūlo įsitaisyti dokumentus ir gyventi palimė kaime, kitą laiką mieste. Prt. Margis jau turi dokumentus. Mane pavelkė liudnai, galvoju geriau bučiau nesusėjęs...

1946 m. rugsėjo mėn. 9 d., nuvykstu ir apsigyvenu su kitais prt. Zambišio miške "Šilinio stovykloj". Nuotaka gerėja, prt. daug, įvairūs pokalbiai ir anekdotai, įvykdom įvairių operacijų...

Belešis 46.10.10.1. vykstame į Zalgirio mišką, iš 1946

Spalio mėn. priartėjame prie Pašušvio miestelio. Tikslas sunaikinti 3 ginkluotus aktyvistus.

Aš su prt. Rageliu užimu vieškelį Grinkiškis-Pašušvys, kuriame nutraukiame telefono laidus ir stebime, ar nepasirodys nuo Grinkiškio priešas. Uždavinyš vykdomas. Ginkluoti aktyvistai, laiku pastebėję prt., atidengia ugnį. Prt. atsako tuo pačiu.

Staiga netikėtai užbėga ant mūsų aktyvistas, kurį sulaikom. Atbėga prt. Rasas ir kviečia Ragelį prie atsišaudančių aktyvistų.

Aš pasilieku prie areštuoto aktyvisto vienas ir jį saugodamas stebiu nuo Grinkiškio priešą. Pastebiu, kad areštuotasis stebi mane ir laukia momento bėgti. Naktis tamsi, aktyvistas paguldytas ant žemės išskleistom rankom. Nuo Grinkiškio smarkiai atvažiuoja vežimas. Tuo pasinaudodamas aktyvistas šoka ir priguldamas bėga. Aš žaibiškai atidengiu į jį ugnį ir nušaunu. Kautynės miestelyje tebevyksta. Iš atsišaudžiusių aktyvistų vienas nušautas, kitiems pavyko pasislėpti.*

Cit. iš: Rytas, *Partizano keliu. 1941–1949*,
[leidimo vieta nenurodyta], 1989, p. 24.

* Šiame prisiminimų variante praleista teksto dalis.

- 50 -

kur aš, Rastas ir Paukštis išvykstame žiemą leisti į Vilniaus krastą - Juodasilio kurortinį miestelį. Nuvykus, aš nors turiu dokumentus, bet iširengiu slėptuvę ir vietos gyventojams nesirodau. Paukštis ir Rastas gyvena viesai dokumentų priedangėje. Mano brolis į juos registruoja savo darbovietėje. Kartu bendraujame su kita grupe, gyvenančia Vilniaus mieste ir Kaune. Darome įvairius planus veiklai išleisti. Prie mūsų veiklos prisideda dar trys inžinieriai ir viena ryšio reikalams mergaitė.

46 metais spalio mėnesyje visos grupės atvykstam į savo rajoną daryti operacijų. Sutar tą datą susirenkame Lentvario geležinkelio stotyje, Margis, Smilga, Mauros ir kiti. Gudžilų stotyje sutartoje vietoje susirandame iš Kauno atvažiavusius Inkarą, Negusą ir kitus. Jau mūsų - "avantūristų", mūsų veikimo rajone visi.

Čia gauname žinią, kad po trijų dienų bus puolami Trankinių aktyvistai. Mūsų talkon ne kviečia, todėl priešą suklaidinti, tą pačią naktį kaimynistėj mes atliekame operaciją...

Sekančią naktį traukiamės į Levinuonių kaimą ir ten numatome atlikti rimtesnę operaciją. Mes sukeltas upas, žiūrint į Trankinių

pavykusią pavyzdinę operaciją. Beto žinome, kad apie Trankinius yra likusių žiemavoti. Žinodami, kad mūsų planuota operacija nukreips nuo ten priešo dėmesį...

Atvykus, pirmas uždavins - du ginkluoti aktyvistai, abu energingi. Priartėjame prie sodybos, dar šviesa dega. Tuoju pat kai buvo išanksto numatyta, puolau aš ir Smilga prie lango - užuolaidų... Aš akimirkoje išmėsu stiklą ir nutraukiau užuolaidą sukomamuju nejudėti! Priesas bėga prie ginklo - paleidžiu seriją, per antrą langą paleidžia seriją Smilga. Kambaryje užgeso šviesa - tamsu - tylu... Pasigirsta dejavimas... aktyvistas nusautas, antro nesurandame namie. ~~Pasigirsta garsas~~ vykstant į nuroytą vietą ieškoti. Vakaruskos... Netikėtai išsine du vakarusių dalyviai - sulaikome, pasišėkėjo, kad mūsų ieškomas aktyvistas - komjaunuolis. Surišame rankas ir ant vadelių vedamės į sekantį kaimą, tikslu sužvėrėjusį trečią ginkluotą aktyvistą paimiti. Deja, ano neradome namuose. ~~Po to~~ dar padarėme nežymią operaciją ir skubame į Montviliskio geležinkelio stotį, tikslu važiuoti į savo sustojimo vietą. Priekiniai žvalgai pastebi juos ant, pasukam į šoną ir šugulam. Kai priartėjo matom ištribitelių gauja skuba į įvykių vietą.

- 52 -

praleidę istribitellius, tęsiame savo kelioną. Rasas važiuoja į Kauną su kitais prt. pasisvečiuoti. Aš su Paukščiu važiuoju į Juodsilius.

Už savaitės grįžta iš Kauno Rasas, kuris pareiškė - Kūčių ir Kalėdoms partizano Vingio prašomas, nurodęs mūsų gyvenamą adresą ir pakvietęs kartu valgyti Kūčių. Aš kartu ir paukštis, Rasui griežtai pareiškėme nepasitenkinimą. Kažkokio instikto veikiamas, net siūlau apsisukti esamą vietą. Rasas ir Paukštis pasiliko nors šventės praleisti...

Paukštis 46 m. gruodžio mėn. 25 d. į svečius atvažiuoja prt. Margis ir Teodoras. Teodoras pratešia mūsų dokumentų galiojimo laiką, /jie visi juda laisvai - viešai, as sėdžiu ištytai kambaryje, niekam nesirolau/. Išeidžiame vieną numerį "Katiušos", surašome ~~xx~~ žuvusių prt. sąrašus, padarome nutarimą, kad kiekvieną mėnesį, nemažiau vieną kartą važiuoti į savo judėjimo rajoną, tikslu planuoti operaciją ir kt...

46 m. gruodžio mėn. 27 d. ryte Rasas išeina į darbovietą. Kambaryje liekame: aš, Paukštis, Margis, Teodoras ir seimininkė. Per lango retą užuolaidą matome ateina du aukšto ūgio civiliai apsirengę du vyrai. Juos atveda direktoriaus /mano brolio/ tarnaitė. Kavalieris dieną ir naktį duris prancūzišku užraktu užrakintos bu-

vo, Paukštis pašoksta kalbėdamas - "turbūt mane kviesti į darbą ateina" ir iseina jų pasitikti. Lauke prieš duris Paukštį sutinka nepažįstamieji, abu nepažįstamieji laiko kiše nėse rankas pasisveikindami nusilenkia. Prašo Paukščio: "nuvesk Tamsta mus pas direktorių". Paukštis ir prie jo greta vienas nepažįstamasis eina, o antras nepažįstamasis iš paskui, tarnaitė dar išpaskui. Tai viską matome, Margis nežinodamas aplinkos juokiasi. Aš itariu ir skubiai pasiunčiu seimininkę pažiūrėti prie kontoros /nes per pusyną nesimato/. Nubėgusi kiek, seimininkė atgal atbėga ir praneša, kad vėl tie du tie patys ateina. Išakau pasirengti, mano kailinius Paukštis išsinešė todėl neapsirengęs griebliau už pistoleto ir atsarginių šaudmenų, atidareu iš antros namo pusės langą, pats pirmas, iš paskui Margis ir Teodoras išbėgame į pusyną... Kas čia darosi klausia Margis?... Atsakau - išdavystė. Dar įsitikinimui sugalvojau nueiti pas vieną lenkaitę, kuriai tik atvažiavęs buvau pasirodęs ir iš jos paprašyti nors kailinius. Nes aš tik su švarku, basomis kojomis išsistojęs į šliures ir be kepurės, beto jos prašysim, kad išžvalgytų... Mūsų nusiųstas žvalgas į nurolytą vietą nesugrįžta - reiskia ji sulaikyta.

- 54 -

pavojus rimtas, skubiai traukiamės, traukiantis pastebim ginkluotų rusų kurie apsupta mūsų gyventas vietas...

Atitolus, Margis man siūlo: "einame į Vilnių nes matosi jumis išdavė ar ištare, o pas mus pabusime koki porą dienų, parūpinsim tau aprangą - kepurę, batus ir kt." Kadangi šaltis labai didelis - apie 18 laipsn., kilo rūpestis su apranga. Taip pat kila rūpestis apie į Kauną išvykusia mūsų ryšininkę, kuri už poros dienų turi sugrižti. Beto mano, Raso, Pauksčio, Smilgos ir kitų ilgi ginklai sudėti apie Gudžianus. Kuriuos Paukstis ar Raso gali būti priversti išduoti. Tai viską peržvelgęs, atsisakau su jais vykti ir skiriamės. Priesskiraintis perdudau savo 7,65 mm pistoletą /nes jis neturėjo, sau palikdamas 9 mm AF. Atsisudievinus, paprasau jų pastovėti saugyboje kol aš iš priekyje esančio ūkininko gausiu kepurę. Pasiverčiu visai girtu, einu į kambarį ir prašau kepurės. Duoda man supakausiu kiaurų ir sako: "girtuokliui bus gera, nes vėl pamesi". Pagalvoju tikrai bus gera, nes kuzirkas matysis, visvien mažesnis ištartimas. Išėjus pamojuoju Margiui ir Teodorui ranką ir žygiuojame kožnas savo keliu.

Temsta, kol aš pasiekiau geležinkelio stotį neilgai laukus ir traukinys ateina. Eidamas

- 55 -

galvoju į stotį neisiu, nes kaip artimiausioji stotis gali ir ten laukti. Priėjus stotį, kur taip pat pušynas, už pušų užsimaskavęs laukiu traukinio... Kojoms ir rankoms salta, bet dar pakenčiama. Ateina traukinys, pamatau, kad ištirbiteliai tikrina visų lįpančių dokumentus. As pabėgu važiuojama kryptimi prie bėgių ir laukiu. Važiuojančiam traukiniui, pagaunu už vagono rankenos ir už šoku ant laiptelių. Galvoju privažiuosiu Lentvario geležinkelio stotį, nes šis traukinis yra tik tarp miestinis ir toliau kaip į Lentvarį neina. O tikras man reikiamas traukinis ateis tik už dviejų valandų. Važiuojamas galvoju taip pat neiti į stotį. Lentvaryje labai didelė stotis, kurioje randu labai daug žmonių. Išimaišau į žmonių minią, įeinu į stotį, kuri labai apšviesta elektros. Maskuoju savo kojas, o kepurė, kad kiaura, tai nieko, nes pamatau ir dar tokių. Nusiperku bilietą iki Gudžiunų, sulaukęs traukinio, bandau išibrauti į vagoną. Paliovė neįleisdžia, atsako "vietų nėra". Užšokęs ant kito vagono laiptelių, laikdamasis į rankeną važiuoju. Važiuojant, vėjas velniškai didelis, kartu ir ir šaltis, numatau, kad neatsilaikysiu. Sto-

- 56 -

tise perbėgau prie kitų vagonų - tas pats. Kelionę tęsiu ant laiptelių. Traukiniui einant randu išmuktą langą ir jausdamas, kad salti, ne pernešiu, per tą langą įlendu. Ramiu tūsčia koridorių, saukiu ir moterį listi, tai įlindus paaiškėjo, kad pataikėme į civilių keleivių vagoną. Susimaišom su žmonėmis ir važiuojam. Pravažiavus Dotnuvos geležinkelio stotį, as vėl išeinu ant laiptelių /traukinis Montviliški ne stoja/. Nedavažiavęs apie pusę kilometro iki Gudžiūnų, kai traukinys susilpnino greitį, soks tu nuo laiptelių - apverčia keliatą kartų mane. Kadangi tik rankas žvyras apraižė, bet kitom kūno dalim nepakenkė. Stotyje matau elektros lempučių švaistantis, itariau, kad tai yra tikrinami išlipusiųjų keleivių dokumentai pamatęs tą vaizdą, susilaikau nuo numatyto plano - neinu prie ginklų. O pirma žygiuoju išsiaiškinti, kas per padėtis. Sužinau, kad Moralīs - Vingis ir Imperatorius - Dalbogas 49.12.24. Labunavoje pasidavė priešui gyvi ir išdavinėja. Paaiškėjo, kad mus sublizgino Raso patikėtinis - Muralis. Kartu sužinau, kad tą sądybą kurioje mūsų ginklai sudėti apgulta prieš nuo 49.12.24. Reiskia, jei nebūčiau pastebėjęs stotyje tikrinant dokumentų, dar einant

Povilo Lukšio rinktinės vadas Jonas
Jasinevičius-Margis

Povilo Lukšio rinktinės
vado pavaduotojas
Vaclovas Gudaitis-Rasas

Povilo Lukšio rinktinės 3-iojo rajono
vadas Jurgis Burnys-Smilga

Povilo Lukšio rinktinės štabo narys
Aloyzas Dalbokas-Negusas,
Imperatorius (vėliau – MGB agentas
Liepsna)

ginklų perimti būčiau žuves. [Skubiai siunčiu žmogų išpėti mus ryšininę ir Vilniuje esančius partizanus...

Deja, gaunu žinią, kad Margis ir Teodoras kartu ten buvęs Smilga, jų bute tuo pačiu metu buvo laukti ir iš mūsų išsiskyrimo tiesiog pateko priešui į rankas. Man paaiškėjo, kad Moralis prašymas, per Rasą, Kučią valgyti, - buvo Judiskas prašymas. Išanksto sufabrikuota išdavystė. Reiškia aš akimirkoje išsisukau iš paruoštų ir apstatytų keturių pinklių. Bet deja, netekau artimiausių draugų: Paukščio, Raso, Margio, Smilgos, Teodoro, savo brolio ir dar trijų inžinierių. Tai skaudžiausias mano pergyvenimas...

Po visų pergyvenimų, susirandu savo pusbrolių - prt. Baublį ir jo slėptuvėje leidžiamę žiemą...

Žinodamas, kad Povilo Lukšio Rn branduolys - Poviliukas - Ragelis dar laisvas. Susiryšu su juo, jam perduodu žinią apie Vingio - Muralio ir Dalbogo judiskus išdavimus. Taip pat sužinau, kad ir Poviliukui, Vingis metė kilpą, deja, to nepavyko sunaikinti... 47 m. balandžio mėn. 12 d. tik sniegui daugumoj nutirpus, suapsistovėjusia nuotaka vykstu aš ir Baublys susitikimui su kitais prt. Po tri-

- 58 -

Jų dienų susitinkame Kęstučio Ap. Savanorių Rn. Rykėtės dalinio prt. Puskiną - Vingelą, Vytautą, Gaidį-Galinską ir kt. Už poros dienų susirandu savo šefą - Povilo Lukšio Rn vadą - Poviliuką. Kartu su savo vadu apsigyvename Rykėtės dalinyje. Ten gyvendami su Poviliuku darėme nutarimų surinkti likučius ir atstatyti Povilo Lukšio Rn. Poviliukas mane skiria savo pavaduotoju, pagalvoju, man pavadė pareigas atsakingas, net RnV pavaduotoju...

47 metais gegužės mėn. nematydamas iš savo vado pažangos, o vis pasikartojanti nugėrima, nutariau išsijungti į Kęstučio Ap., Savanorių Rn JU kuopą. Iėkur daryti žygius, prijungti visus likusius Povilo Lukšio prt. ir priklausomas ribas. Apie tai sužinojęs Poviliukas iškarto išeša griežtą protestą, bet vėliau aprimsta...

Rykėtės dalinio laikinai einąs pareigas vadas Galinskas vadovauja daliniui. Dalinyje jaučiamas organizuotumo trukumas. Neperdaug simpatizuoju ir naujoje vietoje prisijungęs...

Bendru nutarimu 47 m. birželio mėnesyje puolame Uturių spirito varyklą, kur numatyta nuginkluoti ten esančius ginkluotus aktyvistus ir konfiskuoti ūkinių gėrybių... Operacijai vadovauja Povilo Lukšio RnV Poviliukas. Priartėję prie spirito varyklos išvakarėse, dieną

Povilo Lukšio rinktinės vadas
Antanas Ragauskas-Ragelis

Povilo Lukšio rinktinės partizanai.
Iš kairės: Petras Mickus-Zubrys,
Bronius Burnys-Mauras,
Vladas Jurgaitis-Dagilis. 1947 m.

leidžiame prie pat spirito varyklos krūmuose
Poviliukas sudaro puolimo planą, pasiūlo:
"kas savanoriais, civiliai apsirengę, dviese
su pistolietais nuvyks į spirito varyklą ir
ten nuginkluos varyklos direktorių ir kitus
tris darbininkus, tai atlikti reikia saulei
leidžiantis". Visi prt. tili - pasisiūlau
as, tuoj prie manęs pasisiūlo Puškinas-Vyman
tas. Dar reikia trečio, kad liktu kieme sar
gyboj. Vėliau trečiu pasisiūlo Jureivis-Vy
tautas... Saulė leidžiasi, persirengęs gry
nai civiliska uniforma, savo AF kaipo garan
tuotą pistoletą, užsikiu už kelnių juosmens
skolitą parobėlį įsidedu į kiseną... Susika
biname su Puškinu, pasiverčiame girtais, iš
paskui triukšmaudamas Vytautas artėjame vieš
keliu dainuodami ir triukšmaudami prie tiks
lo. Staiga iš varyklos išeina ginkluotas is
tribitelis... Vytautas liekasi, Puškinas su
abiejoja, eiti ar ne, as persiorientuoju, kad
privalome dabar eiti. Pradedu dainuoti ir
einu. Kartu įsikabina į ranką ir padėdamas
dainuoti eina ir Puškinas, Vytautas pavirsta
"girtas" ir liekasi. Itribitelis mus itarė
- sustojo ėjęs, vėliau persoka per griovį ir
atitolsta nuo mūsų. Tai matydamas as surinku

- 60 -

- Ji draugas gal iėgerti turi!... Ir vėl ne atkreipdami didesnio dėmesio - triuksmaudami su puskinu tarpais dainuodami artėjame. Istribitelis patiki mus, kad "girtuokliai" ir juokdamasis stovi. Virstuliuodami persokame per griovį ir per dirvas artėjame prie istri bitelio, bet jau nesusikabinę. Priartėjus prie istri bitelio sukomanuoju rankas aukštyn! - Žaibiškai atstatydamas iš abiejų rankų po pistoletą, istri bitelis pasiduoda. Istri biteliui surisome rankas ir perauodam Vytautui. O mes ištojam atgal į vieskelį ir skubam į vėryklą /dar apie 300 metrų/. Vėl apsimetame girti ir triuksmaudami priartėjame prie vėryklos. Sirdis pradėjo truputį virpėti, gal pastebėjo ceremonijantis su istri biteliu. Stai ga persiorientuoju, kad dabar nelaikas, arąsiai lipu į antrą aukštą triuksmaudamas. Pirmas aš, o išpaskui puskinas įeiname į nurodytą kambarį - penki vyrai. Sukomanuoju rankas aukštyn, pakartoja ir puskinas ir istieseme prieš juos keturius pistoletus - pasiduoda... Tuoj puolu į nurodytą kambarį kur sudėti ginklai, gal ten buvo kas ir laukia... Įbėgu - tučia. Suimu ginklus: automatinį pistoletą ir keturius paprastus sautuvus ir saviems duodame ženklą, kad vėryklą užimta...

Vakarų Lietuvos partizanų srities
vadas Povilas Morkūnas-Rimantas

Prisikėlimo apygardos partizanai.
Iš kairės:
Viktoras Bakanauskas-Vytautas ir
Povilas Morkūnas-Rimantas

- 61 -

32

1947 m. birželio mėn. dalinio vado Galinskas, dėl man tuo laiku nežinomų priežasčių kviečia vykti į susitikimą, kuriame bus Kęstučio Ap SA-JUV - Rimantas. [Susitikime brolis Rimantas man pasiūlo, esančiame dalinyje to dalinio vado postą. Kadangi aš ištiktas netikėtumo, beto aš atsikėles iš kitos RN, man visai nesinori. Beto nepasitikiu savo mažai įgyvendintu tame dalinyje, autoretetu. Paskirimą teko priimti, pradėdau dalinio vado pareigose dirbti. Kadangi aš prie rastinės organizuoto darbo nepripratus, nes pas mus buvo daugiau žodžiu vadovaujamasi ir didesnis palaidumas man buvo pirmos dienos gan sunkios. Kadangi Kęstučio Ap esantieji org. vienetai organizaciniai žymiai daug aukščiau stovėjo kaip pas mus, pajutau didesnę atsakomybę kartu didesnio susikaupimo dalinio vado poste, kai buvusioj savo RNV pavažuotoju poste. Kai sugebu stengiuos ir dėka brolio Rimanto, broliško bendradarbiavimo ir nuoseklaus aiškinimo pritaikau savo veikimą ir cia... [47 metais rugpjūčio mėn. Paliepių miške 1 kvartale stovykloje buvome dviese - aš ir Plankis. Tik pavalgėme pietus, sugule saulės spinduliuose kalbamės. Įsigilumos miško nugirstame įtartina sutratėjimą. Pakilame - Plankys pa-

- 62 -

bėga iki palapinės, pastebi rusus - patilomis surinka rusai. Zaibiskai griebiu asmenius įvairiai išdėliotus ginklus ir daiktus ir ginklus, dar sugrižtu batus pagaunu /nes basas, glėbyje laikydamas viską bėgame link palaukio, nes iš gilumos miško išsیدestę burliškai atitrata. Skubiai užsimaunu batus, tuo momentu ^{Planas} pamōja ranka bėgdamas į palaukį ir palieka mane, aš surinku - nebėg į palaukį, o turim laužtis į mišką!... ^{Planas} Plankys nepaklauso... Pasigirsta triukšmas ir pragariška ugnis. Aš užvestu ginklų bėgu gilyn į mišką, paklausau, čia pat atitrata... Atsigulu, užsimaskuoju kiek prieki matau artėja išsیدeste vilnimi trys burliškai. Vienas tiesiog ant mano mane... Paskutinis momentas - šoku, ir kartu atilengiu ugnį, priešais netikėtumo sutiktas slėpėsi už ž. uždangų, aš apsaudau ir vis bėgu... Nubėgus man į burliokų užnugarį, tik tuomet mane pradeda apsaudyti. Su plankiu dar kautynės tebeverda. Aš atsipalaiduju nuo priešo, kiek išsikarščiavusiai bėgu be orientacijos. Staptelėjęs išgirstu ir pajaučiu, kad aš sugrižau prie stovyklos, kur girdžiu burliokų didelį šnarėjimą. Metuosi į vidurį kvartalo, daugiau pabėgęs radęs tankytes klausausi - nieko nesigirdi išskiriant pa-

vienius sandymus stovykloje ir palaukėje. Galvojau laužtis iš esamo kvrt., bet jausdamas, kad kvartalas bus stipriai apstotas, nutariau gerai užsimaskuoti ir vėl laukti iki užlipsis. Turėdamas omenyje, kad prisileisiu prie pat, kad bent vieną nušaučiau, tuo siekdamas, kad nesivytų kiti. Pazvelgiu į kasėtęgi, kas naujose pareigose esu gavęs daug raštų o išlikti visai nesitikiu, tiek burliokų daug... Skubiai išsiėmu visus raštus, sugriebau - suplėšau ir atskirą saujelę vis atskirai į žemę su rankomis užkasu. Dar, kad užmaskuočiau geriau nuo raštų likučių užmaskuočiau pabėgu apie 20 metrų į soną, galvodamas jei mane nušaus, nieko neras. Patilomis prisiraunu žolių ir smulkių šakelių užmaskuoju save, kad nebūčiau pastebėtas iki visai neužlipsis... Laukiu kosiant kv., nes jie gerai žino, kad aš esu... Vakaras dar toli, tik po pietų - vot kur reikės žuti... Taip mintys skraido iki pavakario. Pasigirsta du suviai, reiškia davė ženklą miško kosimą pradėti, sukaupiau jėgas gintis... Tik sutemus įtemptai slenkiau iš miško... Užėinu pas dėduką, kuris pasako: "vieną partizaną pagėnėvyje prie Lukausko nusovė". Reiškia mano draugo - Plančio nėra... Spaudžiu prie save ginklą, jam

- 64 -

reikšdamas simpatiją ir padėką už gerą veikimą...

47 metais rugpjūčio mėn., tikslu suduoti priesui smūgį už prt. Plankio išplėšimą sufabrikuoju priesui pasalas.

Naktį atliekam operaciją, tikslu išsaukti Betygalos istribitelius. Tą pačią naktį nuvyk vykstante į Prociuną km. esančius krūmus, kuriuose pasirengę sunaikinti pravažiuojančius istribitelius. Išdėstau dalinį, nurodau kiekvienam prt. nuo kurio momento privažiavus priesui atidengti ugnį /kaip kartu prasidėtų ugnis/. Apie 10 val. ryte žvalgas praneša, kad atvažiuoja pilni poriniai ratai istribitelių /is anksto buvo žinoma, kad vežiku buna buvęs istribitelis/. Kiek žiurpas nukrato su už šavinio pasisėkimu... Priešas artėja - jau pro mane važiuoja, as slenku iš užnugario tik privažiavo numatytą vietą išsokauant vieskelio stacionis leidžiu seriją į vežimą. Tuo pačiu kiti prt. iš sono, ugnis didelė. Trys priesai išsoka iš ratų ir gula į griovį. Komanduoju prie manęs esančiam Žaliūnui kulkosvaidžio ugnis, kulkosvaidis neatsako /ivyko klijtis/. Aš nenutraukiamai saudau, griovyje gulinti ir mane kreipianti dešimtuką ~~irxxxxxxkixxx~~. Galinskas taikliai pataiko į toliau bėgantį

34

istribitelių. Man pavyksta nušauti griovyje
 isitvirtinusi ir bandžiusi akimirkoje ati-
 dengti į mane ugnį rusą kapitono laipsny -
 tarųtoją. Kuris man ir prt. Galinskui aki-
 mirkiniai galėjo pakenkti. Kiti partizanai
 iš už uždangų palaikė stiprią ugnį. Dėka ma-
 no ginklo gero veikimo ir Galinsko taiklaus
 šūvio taip pat neblogą ugnies palaikimą so-
 ninų prt., uždavėnys pavyko... - Paimta au-
 tomatinis pistoletas, trys pusautomatai /de-
 simtukai/, vienas kulkosvaidis, trys kišeni-
 niai pistoletai, jų tarpe AP 9 mm ir trys
 granatos. Sunaikintas rusas kapitono laipsny
 /tarųtojas/ ir sužvėrėje istribiteliai 4 as-
 menys... Nesitenkindami tuo, nuvažiuojame į
 Ilgižių pieninę, paimame sviesto keturius
 centnerius ir tris tukstančius kiaušinių. Po
 to nuvažiuojame sulikviuojame šnipę - ieda-
 vikę, kurios pasekoje žuvo partizanas Plan-
 kys...

Kadangi man buvo uždėtos netik darvo vado
 pareigos, dar buvau paskirtas Grinkiškio valč
 l.s.VOSV /Valsčiaus Organizacinio Skyriaus
 Viršininku/ pareigas. Beto mano vadovaujamas
 dalinys dviejuose atskiruose skyriuose. Ku-
 rių vienas apgyvendintas Betygalos valsči-
 bose ir vadovauti pavedžiau prt. Lekalui. Pa-
 liginamai su praeitimi, darbo ir žygio labai
 daug: vykdavau su daliniu įvairias operaci-
 jas, vykdavau vizituoti atskirai veikiantį

- 66 -

skyrių, stengdavaus gautus iš brolio Rimanto raginančius laiškus įgyvendinti; savo vietoje surasti Grinkiškio VOSV, kad susijungčiau su Povilo Lukšo Rn. prt. likučiais ir juos prikalbinti, kad jungtusi prie Kęstučio Ap, Savanorių Rn. Nes ten sąryšy su Rn vado-Poviliuko gyvo papuolimu į priešo rankas, gavosi visiškas paūmėjimas... Taip panašius uždavinius atlikdamas darau kiekvieną naktį didelius žygius, o dienomis stengdavausi nepriprastų formų užpildymus vykdyti.

Užeiname į Būrunį km., Grinkiškio valsč. pas eigulį Bagdoną užvalgyti ir baltinių. Kadangi vietos gyventojai neblogai atsiliepė apie jį, jaučiamės laisvai ir šeimos nesaugojame. Neilgai trukus sargybinis - Faustas baldo į langą pranešdamas, kad priešo supa sodybą. Tik išbėgus į kiemą, priešo į mus atidengė ugnį. Kadangi netikėtumo sutikti taip pat neišvairta padėtis, mažai atsisaugojami atsipalaidojame...

Pasiskaičiuoju, kad tik mums užėjus, vienas šeimos narys išbėgo pranešti kaimynystėje esantiems ginkluotiems aktyvistams. Su kuriais išbėgo, tikslu iš pasalių mus sunaikinti. Beje, mūsų budraus sargybinio, jiems nepavyko...

1949 m. sausio mėn. 2 d. žinoma, kad mūsų iš-

- 67 -

35

davikas - šnipas - Bagdonas apsiginklavęs,
^{uždėt} uždegamą namą ir riekalaujam pasiduoti. Deja,
^{ir išaukšto paviršius pažymint ugnį} dumų priedanga ~~gabaga~~, kuri ^{ir išaukšto paviršius pažymint ugnį} vėliau atsitik-
 tinai pavyksta partizanams sugauti ir už-
 klastingą išdavystę bei šnipinėjimą, nežiū-
 rint jo apsiginklavimo, įvykdo reikiamą baus-
 mę.

47 m. rugsėjo mėn. nuvykstame į Gudžiūnų v.
 Antušeavos apylinkę, tikslu įvykdyti kai ku-
 rias operacijas. Uždavinys: sulikviduoti du
 ginkluotus plėšikus - vagius ir sunaikinti
 ginkluotą aktyvistą - komunistą Mykalauską.
 Vagius sulikvidavus su daliniu artėjau prie
 Mykalausko sodybos. Kadangi sodyba gerai ne-
 žinoma kiek paklaidžiojome. Kartu vedamės
 įtartiną asmenį - vagį. Prt. įstatau kryž-
 miniai ugniai parengtyje. Vadiniai kai ku-
 riems kovotojams, po įsakymo išmesti langus
 ir apšviesti elektros lempute apšviesti kam-
 barius. Jaučiu, kad visi atsistojo paskirto-
 je vietoje, sukomanduoju - vykdyk! Aš išxū
 išmušu langą - nutraukiu užuolaidą, apšvie-
 čiu kambarį. Numatyta nevisi įvykdo įsakymą,
 todėl staiga įsakau atsitraukti nuo langų,
 nes girdžiu kai prišas užsivedė šautuvą.
 Atsitraukus įsakau atidengti sturmine ugnį.
 Įsakau prieui išeiti ir pasiduoti, prie-in-

- 68 -

gai bus degamas namas - tyli. Patikrinu kovo tojų išsidėstymą ir pakartotinai įsakau apšaudyti. Švilpuko pagalba nutraukiu ugnį, įsakau vagiui prieiti prie lango ir listi į kambarį. Tam prie lango priėjus, išvinaus priesas paleidžia pavienį švį. Vagiui įsakau atsitraukti ir po to sukomanduoju - imant taikinį kiek galint žemiau ugnis!... Po to vėl švilpuko pagalba nutraukiu ugnį, padegu namą ir pakartotinai apšaudom. Kai kurie seimos nariai išbėga iš namo - pasiduoda, ginkluotas aktyvistas mirtinai peršautas...

Grižtame į išeities vietą su pavykusiomis operacijomis.

47 m. spalio mėn. atvyksta į mano vadovaujamą dalinį brolis Rimantas. Tikslu vizituodamas ir vykimui organizuoti VOS. Patikrinti mano esurastų VOSV tinkamumą ir juos uzverbuoti. Taip pat susitikti su Povilo Lukšo Rn prt. likučiais.

Didžią dalimi man tenka susikaupti, nes kai po mano rajonas, privalėjau numatyti tam kandidatus, beto tiesioginė atsakomybė už saugumą. Įtemptai susikaupęs uždavinį vykdu. Palydovais prie save paėmu prt. Faustą, kuris visur mano artimiausias bendražygis ir kulkosvaidininkas - Žaliūna. Ketveriukė išžygiuojame, pir-

miausia į Grinkiškio, vėliau Gudžianą ir
Krakių valsčius. Visur keliomis sekasi, už-
verbuojam VOSV. Toliau vykstame į Josvainių,
Pernaravos ir net Ariogalos valsčius, tiks-
lu susitikti ir įjungti į organizaciją, Po-
vilo Lukšio Rn likucius. Paminėtus prt. su-
rasti nepavyko, kelionę tęsiame į išėities
vietą. Kadangi labai didelės distancijas
pereidavome, beto normalaus poilsio neturė-
davome, nes tam nebuvo sąlygų, beto brolis
Rimantas skubėjo. Todėl darydavome žygius
per dieną miškais, o naktį laukais, be žymes
nių sustojimų. Ypatingai buvome kelionės iš-
varginti, esant Ariogalos valsčiaus ribose.
O dar priekyje numatyta nužygiuoti apie 10 k
klm., todėl nutarėme pasivaryti pastotę. Už-
einame pas dėduką, kuris iš apsiklausimo at-
rodė geras, dėja, pas jį randame atsitikti-
nai pas paą atvažiavusi ginkluotą komjaunuo-
lį. Nuo pastotės teko atsisakyti, komjaunuo-
lį pasiėmėme su savimi ir nusivedėme iki pir-
mos eglės... Kadangi teko atlikti kartu ope-
raciją ir žinome, kad tuo iššaukėme priešo
slautėjimą, neieškodami pastotės, pėsčiomis
skubame atitolti nuo įvykio vietos. Ir jau
darome žygį ne 10 klm., kai buvo numatyta, o

- 70 -

apie 25 klm. Ypatingai nuvargę pasiekiame broliui Rimantui žinamas vietoves, kuris nuo mūsų atsiskyrė ir dar žygiuoja vienas toliau. Mes tręjūke nutarėme leisti, čia pat artėjančią dieną vietoje. Kadangi ypatingai kelionės išvarginti, nesimiega. Beto rapi sekancios nakties žygis, kuriuo turėsime pasiekti savo dalinį.

Kadangi naktys ilgos išvakaro neskubame. Nes jau gan šaltos naktis, todėl skaičiuojame kad tik išauštant pasiektume mišką. Su daliniu ryšis numatome tik dieną. Kelionių išvarginti, nuvargusiai pasiekiame Agilaičių-Dzviegių miškus. Laukiama pakylant saulės, nes pravertus poilsis. Kadangi jau stiprios šalnos, šalnos neduoda užmigti. Sulaukę pusryčių laiko, išsilaukiame dėduką, per kurį turime ryšis su daliniu, kartu jo prašom pusryčių. Paaiškėjo, kad dalinys raudasi dar kitame miške į kurį krmų priežanga galima žygiuoti dieną. *Apklausiame apie linką - ramį. Kilo mintis pailsėti iki vakaro vietoje, bet prt. Zaliūnas siūlo žygiuoti; "nes čia be užsiklojimo nėra kur tinkamai pailsėti, o kai nužygiuosim iki dalinio stovyklos, ten ramiau ir geriau pailsėsime". Partizanas Faustas laikosi neutraliai - nutariau žygiuoti. Pazygiavus apie du*

- 71 -

kilometrus, priešsaulėje susėdame poilsio - sekmadienis, pamaldų laikas. Partizanas Faustas iesiima maldaknygę - meldžiasi, aš su Žaliųjų po trumpo susikaupimo be šnekuciuodami užmiegame. Nubudęs Žalimas būlina mane ir siūlo tęsti kelią. Visi jaučiames labai nuvargę, bet iolengvo skubame į Zaiginio mišką, kur tikimės atilsėti...

Už puskilometro, matosi Zaiginio miesto - didmiškis. Staigą pamatau už pusę kilometro juda masės rusų kariuomenės. Kurį jau pastebėjusi mus ir švilpuko pagalbą duoda ženklą susirinkti ir pradėti supimą-puolimąsi mus. Lieku keliatai sekundžių vietoj ir atydžiai stebiu aplinką. Mūsų priekyje matomas miškas apstotas priešo ir matosi masės kariuomenės. Į didmiškį iš lauko krūmų išiveržti mums neįmanoma. Pirmieji priešo, kurie mus pastebėjo po švilpuko bėgte vykdo užbėgimą - atkirtimą nuo Zviegių miesto. Reiškia uždelsimas - reiskia grėsis apsupimas Rutuliskės krantuose dar tik 11-12 val., čia išsilaikyti neįmanoma. Kyla beviltiška išsigelbėjimo mintis. nes esame atitole nuo didesnių miškų ir aiškiai matome, kad priesas spės apsupti - atkirsti nuo vienintelio išsigelbėjimo kelio - Zviegių miškas ir pelkės... Kad nebūtum ap-

- 72 -

šautyti ~~irxgalštunx~~ - staiga sukomanduoju
mestis į pietus, tikslu, kad užsimaskuoti nuo
priešo, ir galėtume netrukdomai trauktis -
bėgti link numatytų Zviegių pelkių. Sukoman-
duoju ieškoti arklių ir bėgti raiti. Pribėga-
me tarpkrūmyje gyvenanti ūkininką, kuris turi
tik vieną arklių. Daugiau retai apgyventose
vietose, ūkininkų nesimato. Kauangi tik vienas
arklys ir galime iš apsupimo tik vienas išbėg-
ti, arkliu nesinaudojame - nesiskirstome. Visi
trys bėgame vos kvapą atgaudami. Atbėgus apie
vieną kilometrą, dar iki Zviegių pelkių turime
apie du kilometrus. Beviltiškoje padėtyje bėgi-
mą tęsiame, nes pilnai įsitikinę, kad vieš-
kis Vosyliškis - Raseiniai /per Tautusią mišką/
bus tikrai atkirstas. Beto Tautusiai - Zviegiai
kelias ir miško sasmaukė! Žaliūnas nors su kul-
kosvaidžiu, bet fiziniškai stipresnis, bėga pir-
mas ir mus ragina skubėkim... Kiek leidžia iš-
galės bėgimą tęsiame, visi nesikalbame, bet įsi-
tikinę, kad čia pat zutbitinės kautynės... Pri-
bėgame vieškelį Vosyliškis-Raseiniai, sekant
sustojam, matome vieškelį nuo Raseinių link
Vosyliškio už 50 metrų atbėga apie ~~xxxxxxx~~
-esė rusai, reiskia akimirkoje priešas netik
apsups, bet ir išsidėstis. Sukomanduoju ugnis -

- 73 -

šokstame per vieskelį atidengiami į priešą ugnį. Žallūnas surinka - "mesaudikim, o bėkim". Priešas į mus atidengė stiprią ugnį.. Sukomanduoju - atsišaudyt nebėgti!. Paleidę seriją stačiom į priešą - bėgame, nes priekyje dar turime Zviegių - Tautusių sąsmauką. Iš paskui jaučiame karisko sūns atskalinimą - reiskia sūns pagalba vejasi iš paskui ir tuo pačiu orientuojasi šoniniai priešo sparnai, kurių kryptimi mes bėgame. Kaiangi matau atsispalaidoti be kautynių neįmanoma, sukomanduoju sukti į dešinę /nes aš iš paskui bėgu/ kur didesnis tankumėnas. Tik pasukus matau priešas bėga greta mūsų, tuo momentu atsisku atgal pamatau iš paskui už 10-20 metrų šuo ant vadžių ir paskui sūnį vienas paskui kitą apie 6-10 priešų įsikasčiavę atbėga, aš žai biškai į matomą virtinę atidengiau /stačiom, nes nebuvo laiko net atsigulti/ seriją - komanduodamas nebėgti, atsišaudyti!... Mano akyse krinta pirmas auk-tielninkas ir iš paskui bėgę priešai, virsta tai į vieną, tai į antrą pusę. Staiga į mus atidengė iš dešinio sparno priešas pragarišką ugnį. Aš pakritęs už uždangos keičiu apkabą, komanduodamas atsišaudyti, nebėgti!. Matau kairiame sparne

Partizanas
Viktoras Miknius-Faustas

Partizanas
Juozas Paliūnas-Rytas

- 74 -

Faustas moja man ranka, kad aš traukciausi /jis galvoja, kad aš jo laukiu, nes jis nemato, kad aš keičiu apkabą/. Priešo ugnis ne silpnėja - Faustas mano akyse issiima pistoletą, paleidžia sau švį į galvą - apvirsta. Supratau, kad jis persautas, ir kad aš nesitrukdyčiau su juo, skubėjo atimti sau gyvybę. Žaliuno nesimato - skaitau nubėgo... Staiga pakartotinai atidengiau ugnį į priešą ir darau perbėgimą. Priešo ugnis nutilsta, girdžiu įvairius rusiškus keikimus ir triukšmą. Aš bėgu, nes žinau, kad dar priekyje turiu perbėgti liniją, kuri skiria Tautušius - Agilaičius. Pribėgauž, Žaliuno pamesti batai, reiskia jis išsiavė ir nubėgo. Nuo mano paskutinio apšaudymo priešą, už 3-4 minučių pasigiris girsta balsai "ura"... - Reiskia rado Faustą. Žaibiskai persėku rūpėtą liniją, prasideda vos išbrendamos Tautušių pelkės - švendrės. Su pilnu įsitikinimu žinau, kad mane šuns pagalba atsiveja, tik laikinai nutraukė vijimą masi, nes tą kurį laiką sunį ant vadžių, tikrai nušoviau. Beto kada jie buvo virtinėje, galėjo kristi ir daugiau - bent sužeidžiau. Dieve, artimiausio bendražygio jau ne beturiu!... Vėl nusiraminu, nes pilnai įsitikinęs, kad šiandieną ir aš žysiu. Pelkės

ir tankuminai, kadangi kompasu neturiu, bijodamas, kad nesugrįžčiau ant priešų atgal apsistoju. Skubiai užsimaskuoju ir laikiu už lipančio priešų... Pakraunu išaudytas apkalbas galvodamas: prisileisiu visai prie pat, kad būtų pirmą seriją garantuota. Nes jei ne būčiau taikliai apsaudas, jau tikrai būčiau kartu su Faustu. Pakrovęs apkalbas, griebiu kasėtą, ištraukiu dokumentus kartu ir degtukus, suglamžau įvairius rastus, kad geriau degtų - padegu. Pačią kasėtą paklišu po samanomis. Kurtkę taip pat nusivelku ir paklišu, kad tik būtų lengviau daryti perbėgimus. Atsisukęs į priekį pistoletą, ir susijuosiu diržu. Laikiu įtemptai pasirodantį priešų, kiekvienas pelės ar paukščiuko krepšelis man sukelia vaizdą, kad jau artėja priešas. Ilgiau pabuvus pasidaro šalta, nes buvau labai sukilęs - išprakaitavęs, išsitraukiau iš po samanų kurtkę ir vėl atydingiai save apmaskuoju ir laikiu su nemažėjančiu įtempimu priešų...

Saulei leidžiantis, traukiu ir kasėtą iš po samanų ir gerėjančia nuotaika skaitau: taikli mano serija, išgelbėjo mane ... Džiaugsmo ir pergyvenimo ašaromis krintant būčiuoju ginklą - už gerą veikimą.

- 76 -

Rengiuosi trauktis: iš sonų lojimo, kryptį susiorientavau ir prisirėšęs prie vėjo krypties, žygiuoju Aleknaičių link...

Apie įvykusias kautynes tuoj pat sužino mano vadovaujamas dalinys. Nes gerai žinojo, kad aš su palydovais turėjau grįžti ir kad ne mes kovojome jie neabiejoja. Mano pavaldytojas - Galinskas pirmą naktį gauna tikrą - tvirtinančių, vėliau patikrintų žinių, kad kautynėse žuves tikrai aš. Jausdamas ant sąžinės savo apsileidimą /neįspėjo mūsų per sutartą RP iš kurio mes tik išėjome ir į priešą sukurią įėjome/, buvo labai sujaudintas ir skubiai pasiunčia žinią aukštesniai vadovybei - broliui Rimantui apie mano žuvimą.

Brolis Rimantas jausdamas, kad aš turėjau tarpe kitų dokumentų ir slaptų. Skubiai rašo išpėjančius laiskus mano žinantiems VOSV ir kitiems...

Ateinu į RP /ryšių punktas/, tikslu pranešti aukštesniai vadovybei apie įvykusias kautynes, kartu žuvusį a.a. Taustą. Taip pat duoti parėdymą daliniui, kad atvyktų iki mane. RP randu skubu laiškutį, rasytas brolio Rimanto, adresuotas Galinskui, kuriame reiškama užuojauta sąryšy su mano žuvimu. Šis netikėtas laiškutis mane sujaudina ...

- 77 -

40

Kartu duoda ryžtą, nes jaučiu, kad mane "žuvusi" pagerbė...

Už poros valandų, atsitiktinai miske susitinku atvykstanti į RP prt. Galinską, kuris netikėtumo istiktas su dideliu nustebimu mane sutiko... Kadangi žaibiskai ir plačiai buvo issiuntinėta žinia apie mano žuvimą, daug kur buvau apgailėtas, todėl susitikimui se nuostabiai sutiktas. Vėliau paaiskėjo, kad šiose kautynėse buvo nukauti keturi priešai.

47 m. lapkričio mėn. nuvykstu į Paliepių miską, kur susitinku Povilo Lukšo RP part. likučių. Po didesnių diskusijų, įrodau organizacijos reiksmę ir jos būtinumą, su pakiliu visi įsijungia į Kęstučio Ap SA-RP ~~XX=XX~~ JU-Tv. Iš jų sudarau vieną dalinį - Smagį /SMU/. Dalinio vado numatau ir pristatau tvirtinti prt. Elytę - Daunį. Nustatome ryšio liniją, supažindinu su kaikuriomis formomis naują dalinio vadą - issiskiriame...

Apie susitikimą ir susitikimo rezultatus, pranešu aukštesniai vadovybei broliui Rimantui. 1947 m. gruodžio mėn. gaunu įsakymą, kuriame aš iš SAR dalinio vado pareigų atleidi-džiamas ir skiriamas JUVI /brolio Rimanto įgaliojimu/. Man įgalioja isvystiti savo veiklą:

- 78 -

Grinkiskio, Gudžiūnų ir Krakių VOS ir SAR bei SMJ daliniuose. Pareigos aukštesnės kar-
tu reikalaujančios dar didesnio susikaupimo,
sutikau tik dėl to, kad reikia dirbti.

Perduodu pareigas naujai paskirtam prt.
Jūreiviui - Vytautui. Tuo pat išvykstu tar-
nybiniais reikalais į SMJ dalinį...

Ten esant sužinome, kad Ariogalos mieste-
lyje, smulkaus kredito bankelyje yra 60.000
ėervonsų. Vadovas kuris gerai orientuojasi
vietovėmis yra..., bet miestelyje daryti
operaciją?... Istribitelių būstinė už 50-100
metrų. Tiesa, naktys tamsios, beto tiek pi-
nigų - užteks visiems tuo laiku organizaci-
niam reikalams.

Operacijai vadovauju aš, į operaciją vyks
tame rinktiniai šeši vyrai ir civilis vado-
vas. Kelionė gan didelė, į vieną galą apie
15-17 kilometrų. Prižygiuojame Ariogalos m.,
prieš priartėjant prie tikslo, visiems kovo-
tojams duodu nurodymus ir primenu: kautynių
atvėju, kuris be komandos atsitrauksit, bu-
sit perduotas KLT, sargybiniai, kurie saugo-
sit iš gatvės pusės turite griežtai užsimas-
kuoti, priartėjanti iš bet kur ginkluotą prie-
šą, šauti be įspėjimo. Kitus praeivius, jei
jie nepastebėtų - praleisti. Aš, Daunius ir

- 73 -

41

Maironis laužimės į bankelio vidų.

Priartėjome prie tikslo, ~~xxix~~ per langą
matau kambarį sėdi šeši vyrai, jų tarpe
du rusų kariška uniforma. Aisku sribai...
Ginklų nesimato, kalba laisvai ir įvairiai
triukšmaudami. Laužtis - netikslo, turės pro
gos pasirengti. Patikrinu išorines duris -
užrakintos. Laukiame bent vieno išeinant
laukan, ir kai atidarys duris, žaibiškai už-
imsim kambarį. Per langą giraziame ir matome,
trys asmenys atsisdievijs. - Reiskla išeis.
Isakau pasislėpti ir praleisti, išeina ir vėl
sugrįžta /girti/ ir užsirakina. Vėl priartė-
jome ir stebime per langą, kur jų ginklai...
- Nesimato. Kiek trukus vėl eina laukan, tuo
aš išpėju: tik atidarys - laužimės. Tik pra-
vėrus duris aš įbėgu į vidų, apšviečiu elek-
tros lempute ir isakau pakelti rankas, kurie
nekėlė kumščiu privertėme. Žaibiškai užiname
visus kambarius ir areštuotus suvarome į vie-
nų kambarį. Tuoju lauziame geležinę spintą
/kam turėjom išanksto paruoštas priemones/.
išlaužus randame vos apie 2000 šervonsų. Su-
sidedame visas bylas į maišą, areštuotus su-
sodiname apie stalą apšviestame kambarįje ir
prieš paliekant išpėju: jei kuris eisit iš
kambario, išlauko sargybinis per langą ati-

- 80 -

dengs be perspėjimo ugnį... Kadangi pradėjo snigti, nuo numatyto istribitelių bastingės apšaudymo atsisakėme. Atsitraukėme su dviem maisais įvairių bylų, kurias sunaikinsim tikslu, kad nenustatytų kurie nesumokėjo ze mės mokesčių ir kitų skolininkų...

Naujose pareigose rodau iniciatyvą pagal sugebėjimą: aiškinu daliniams nuostatus, sprendžiu kilusias intrigas bei ginčus, o organizuoju ir plečiu veiklą OS darbe.

Savo padėjėju pasiskiriu prt.Sniegutį-Radvilą /Jūposk viršininko pareigoms/. Kas kart daugiau įsijungiu į rastinės organizacinį darbą, gaunu iš brolio Rimanto įvairių patarimų bei nurodymų...

1948 m. sausio mėn. iš 14 į 15 d. su prt.Radvila nuvykstame į SAR dalinį, tikslu jį vizituoti ir toliau vykti į savo apsistojimo vietą...

Susiradę dalinį, bendru nutarimu nutarėme dieną leisti bendrai. Apsistojame Lenčlukų kaime, ūkininko sodyboje.

Iš nakties visi numigome, auštant sukilame visi parengtyje. Man buvo nutrinta koja, kurią išsiaviau perrišti. Kiti remontuojasi rūbus ir kt., prt. Žaliūnas sargyboje stebi pro langus aplinką. Sargybinis surinka:

- 81 -

42

"baigta - rusai" ir tuoj i-bėga laukan ne-
laukdamas komandos bei nurodymų. Priesas
tai pastebi ir dėstosi, kiti part. pamatę
rusų dėstymasi, bėga paskui Žalioną į prie-
pat esanti Lenčių mišką. Skubiai apsiaunu ir
susirenku daiktus, kambaryje atliekame tik
dvieše su Galinsku. Kadangi priesas issidės-
tęs, neatsisaudydami bėgame į mišką. Priesas
į mus atidengė stiprią ugnį ir vejasi. Į miš-
ką i-bėgus sukomanduoju: atsisaudyti - nebėg-
ti!. Atidengdamas į priešą ugnį, iš užnuga-
rio dar atidengė į priešą ugnį: Baublys, Vy-
tautas ir Galinskas. Pakilome ir vėl bėgame
į miško gilumą, aš bėgu išpaskui visų prt.
Sniego iki kelių ir kai kur net virš kelių
išvakarėse prisnigto. Pėdsakas puikiasias
ir dėl sniego daugumo vos galima judėti. Pa-
matau priesas atsiveja čia pat. Į kurį žai-
biškai atidengiu ugnį, vienas mano akyse ap-
vista - gavo, tuo pačiu momentu, priesas į
mus atidengė pragarišką ugnį. Sukomanduoju,
nebėgti atsisaudyti!. Matau, kad nevisi prie-
šo palaiko ugnį, kiti vykio supimą, pakilo-
me vėl bėgame. Vos pabėgau apie 10-20 žings-
nių randu parkritusi prt. Žalioną ir iš gal-
vos trykšta kraujas. Priesas saudo be per-
traukos. Pakartotinai atidengiu į priešą ug-

- 82 -

ni, sukomanduojamas - nebėgt, atsisauyti.
 Pastebiu, kad kai kurie prt. neklauso koman-
 dos, be sustojimo ir atsisaudymo bėga. Paskel-
 biu: kada įsakau atsisauyti, kas bėgsit be
 komandos, tą š a u s i u a š vietoj...
 Vykdomė atsitraukima - bėgame. Matomai priešo
 bus kritęs, priešas nutraukia smarkų vijimąsi
 ir nebešaudo. Mes vos kvapą atgaudami brenda-
 me per sniegą iš 11 kvartalo į 12 ir 13 kv.
 Traukiamės žingsniu, nes jau pabėgti nei vie-
 nas negalim. Kai kurie prt. klausia, kur Za-
 liūnas? - Atsiskyrė kitą kryptimi /nesakiau
 moralės išlaikimui/. Mūštis į Zambiško mišką
 - aišku kelias bus užstotas. Nutariau sukti į
 Tilindžių palaukį ir pasikinkyti arklius, nes
 tik važiuoti galėsime atsipalaidoti... Tik pri-
 einam palaukį, pamatome priešą užbėgusį iš
 priekio. Priešas į mus atidengė ugnį. Sukoman-
 duojau - nebėgt, atsisauyti. Atidengiamo taik-
 lą ir po išpėjimo stiprią ugnį. Vėl bėgame,
 bėgant kitą prt. klausiu patarimo, ant kur mes
 veršimės? - Visi tyli, net patarimo neduoda.
 Pagalvojau, sunki vado dalis... Kol priešas
 apsaudo būnu paskutiniu, kiti priekyje trau-
 kiasi, kada priešas neapsaudo, visi stengia-
 si, kad vesčiau. Vėdu ateitom pėdom atgal, kie-
 tai suspaudęs ginklą, nes pramintom pėdom
 lengviau eiti. Ir stebiu kada užlipsiu ant

- 83 -

43

priešo. Nutariau grįžti atgal į Lenčių mišką 11 kvart. ir ten atsisaudant laviruoti iki nakties, nes ten tankiausias kvartalas, beto ten priminta mūsų ir priminsime naujų pėdų. Staiga gaunū pranesimą, kad prt. Inkaras-Vygaudas pasiliko. Aš primenu, kad iš po pirmo susisaudymo buvo, kiti part. taip pat patvirtino, kad po susisaudymo tikrai buvo sveikas. Isakau išsidėstyti ir laukti ir tuo pačiu. kiek kvapą atgausim. Pamatau priešą - sukoman duosiu atsisauyti! - Atidengėme stiprią ugnį, trys priešo krinta. Pasokstame ir skubiai bėgame. Tuo pat pasigirsta dešiniame sparne toliau priešo ugnis, paaiškėjo, kad atsiskirusi Vygaudą apšaudė. Pribėgame 11 kv. ir 13 kv.liniją, išdėstau vilnimi ir po komandos šok, peršokame vienu kart liniją. - Neapsaudo. Jau 11 kv. laikomės labiau į vakarų šiaurą. Jaučiamės, kad sušavimo priešui smagio, priešas kiek pasiliko. Bet pilnai tikimės, kad papildys jėgas ir kautynės dar neuzbaigtos. Aš apie išsigelbėjimą, neturėjau vilčių, bet kitiems kas kart aiškinu: kad nebėkime, kai priešas dasiveja, o žaibiškai atidengime į priešą taiklią ugnį, tuo įvarisim priešui baimės, priešingai kai "žasiukus išrinks". Pa-

- 84 -

darome pėdseko kilpą, kad kai vysis priešas pėdomis, jam galėtume netikėtai iš sono atidengti ugnį. Padarius kilpą, griežtai užsimaskuojame ir laukiame atsivejancio priešo. Šiuo planu pilnai pasitikiu, nes praktika man parodė, kad kai krinta priešo daugiau ne siveja. Palaukus apie tris valandas, sukilam me vos kvapą įtraukdami, nes nuo per didelio uždusimo ir pritraukimo salto oro, gavosi plaučių išsiputimas...

Kautynės baigėsi rezultate: priešo nukauti keturi, mūsų vienas - prt. Žaliūnas.

48 m. sausio mėn. įvyksta bolševikiniai rinkimai. Degiamas kerštu a. a. Žaliūno išplėsimu iš mūsų tarpo, vykdeu numatytą rinkiminių būstinių užpuolimą. SMJ dalinys įpareigo tas apšaudyti paliepių rinkiminę būstinę. O ŠAR dalinys, kuriame ir aš dalyvauju, vyksta me Vosyliškio rinkiminės būstinės apšaudyti.

Priartėjus apie 100 metrų nuo būstinės, nes gerai žinau, kad yra apsauga. Įdėstęs prt. nurodau taikinį imti - stogą, įsakau atidengti šturminę ugnį. Pakartotinai apšaudžius, po kiek laiko pasigirsta iš priešo pusės atsisaujimas. Kalangi tik keliatas dienų iš po Lenčiukų kautynių beto visų sveikata neatsi-

- 85 -

44

taisiusi, pasiekę tikslą - įvarėme prieši-
paniką, grįžtame į išeities vietą...

Rašau ~~xxx~~ aukštesniai vadovybei apie įvy-
kusias Lenčiuoką - Lenčių miške kautynių pra-
nesimą ir asmeniską laišką broliui Rimantui.
Pažymėdamas, kad laike penkių mėnesių turė-
jau, net tris ginamas žiaurias kautynes, ku-
riose nebuvo jokių vilčių išlikti. Jauciuosi
visiškai nelaimingu - kiti partizanai tiek
pat laiko partizanauja ir dar neturėjo nei
vienų kautynių. Toliau kyla mintis, už tai,
kad aš vykdydamas pareigas - organizacinius
uždavinius privalau daugjudėti. Kalangi ju-
du tarnybiniai, tuo nusiraminau.

Pažymėto turinio broliui Rimantui išsiun-
tes laišką, pasidaro kiek lengviau - nuotai-
ka pagerėjo...

Tęsiu normalias keliones. Žygį pradėdau
Grinkiškio valsčiu, išsikvietęs VOSV jam
išaiškinęs visus neaiškumus, vykstu į Gu-
džiūnų, Krakių, Josvainių, Pernaravos, Ario-
galos ir kt. Pereidamas diena iš dienos /nak-
timis/ vis kitame valsčiuje. Mano padėjėjui-
Radvilai tos kelionės įkiri, kuris praeo at-
leidimo. Jo pageidavimą patenkinu. Keliones
vykda vienas, vizituodamas visus VOSV ir da

- 86 -

linius...

48 m.kovo mėn., atvyksta brolis Rimantas, tikslu vizituoti SMJ dalinio ir Josvainių, Pernaravos, Ariogalos valsčiuose užverbuoti VOSV. Kadangi iš anksto man atvykimas bei jo tikslas buvo žinomas, mano išanksto buvo numatyti kandidatai VOSV. Todėl su broliu Rimantu kelionės pavyko planingai. Dėja, neatvykus į numatytam Ariogalos VOSV liko neužverbuotas. Kurį aš vėliau surašiau, užverbavęs pristačiau broliui Rimantui tvirtinti.

Mano veikimo plotas ir reikalai dar plečia si. Nes naujai užverbuotiems VOSV kildavo įvairių nesiškumų, kurie kviesdavo į susitikimus išsiaiškinti. Jausdamas tiesioginę pareigą, dieną iš dienos tęsdavau vis naujas keliones, padarydamas kai kuriomis naktimis net 25-30 kilometrų.

48 m.vasario mėn., Vasario 16-tos proga išakyme KNV-RnV Nr.3 §2 - už sumanumą ir drąsą kautynėse /Paliepių miške 1 kv./ išreikšta padėka. Ši išakymą perskaitęs, kiek susijaudinu, nes mane pasiekė pirmas aukštesnės vadovybės raštiškas įvertinimas...

Organizaciniai darbai plečiu su dar didėjančiu pakilimu ir energija...

- 87 -

45

48 m. birželio mėn., grįžtu aš ir keturi palydovai vizitavus VOSV. Kadangi naktys labai trumpos, o kelio reikia padaryti apie 18 kilometrų, skubiai pasivarome pastotę ir važiuojame. Aš atsisėdu gale vežimo ir stebiu užnugarį. Važiuojant vieskeliu, Vosyliskis - Raseiniai, pravažiavus Tandžiogalos spirito varyklą, pastebiu, išrugį išsoko žmogus, kuris mus smarkiai atsiveja. Tuo pat išpėju kitus ra kartu važiuojančius prt. ir eokstu iš vežimo. Pasigirsta rusi-kas balsas: "kas - slaptažodis". Žaibiskai aš atidengiu į priešą ugnį. Priesas stovėdamas ant vidurio kelio atidengė - į maną. Kiti prt. nesiorientuoja padėtimi, bėga ir ieško uždangų. Aš persėkęs per griovį, žaibiškai atidengiau antrą ilgą seriją ir matydamas vieskelyje kulkų rekušiatavimą davedu iki priešo - priesas krinta ant vieskelio, aš nenutraukiamai pakartoju į priešą ugnį. Skubiai vejuosi savo draugus komanduodamas - nebėgt, atsisaudyti!. Kadangi taikinio aiškaus kiti prt. nematė tuo laiku, nebuvo progos atidengti ugnį. Pastebime, kad priešo bita daugiau, bet mus praleido pro pa salas - vamzdžių galus, nes pilnai priesas buvo įsitikinęs, kad pravažiuoja istribite-

- 88 -

liai . Ir priesas nenorėdamas, kad neivyktų incidentas, leido pravažiuoti. Kadangi į pakalnę mes smarkiai važiavome, priesas atliko už 100-150 metrų. O tik vienas burliokas vi-josi išaiskinti kas pravažiavome. Pastariajam kritus, pakol kiti atbėgo ir jiems paaiškėjo padėtis, mes atitolome toliau į ilomius. Skubiai žibalu patepe kojas, kad šunų pagalba nepasektų - atsipalaidojame...

48 m. birželio mėn. gaunu įsakymą, kuriame KV-APV mane Vasario 16-tos progą apdovanoja pasižymėjimo ženklu /tuo laiku aukščiausias apdovanojimas/ už drąsą ir narsumą kautynėse bei gerą organizacinę veiklą. /už ginamas kautynes Paliepių miske 1 kv. ir Zviegių miske, taip pat už puolamas kautynes bei už organizacinius nuopelnus/. Kartu gaunu iš brolio Rimanto apdovanojimo progą sveikinimą bei linkėjimą. Tai viską išsąmoninimui perskaitau po keliatą kartu ir giliai sujaudintas laikausi rimtyje keliatą sekundžių... Netikėtumo sutik tas galvoju, ar aš su didžiausiu nuosirdumu aukojausi Tėvynei - jos išlaisvinimui?. Ir praėjusieji kovos keturi metai dar iki tol mane neišsąmonino, kad aukštesnioji vadovybė duoda nurodymus, stebi kiekvieną kovotoją ir

- 89 -

46

ji įvertina. Nuo to momento aš įsitikinau, kad aukštesnioji vadovybė ^{nėra} duoda veiklai nurodymus, bet kiekvieną kovotoją stebi ir ji atitinkamai įvertina, už protokoluoja - įamžina.

Su pakelta nuotaika žygius tęsiu. Nuvyktu į SMJ dalinį, ten rastas kilusias intrygas išryšiu ir veiklos išplėtimui SMJ dalinį skeliu į du dalinius. Sudarau naują - Vilties /VIL/ dalinį. Dalinio vadu numatau prt. Kerosą - Lapą. Tai pat SAR dalinyje tais pačiais motyvais dalinį skeliu ir sudarau - Centro /CEN/ dalinį. Dalinio vadu numatau prt. Galinską - Gaidį. Šiuos abu patvarkimus, siunčiu broliui Rimantui tvirtinti.

Kadangi tame pačiame plote veikimo org. vienetų dar padaugėjo, tęsiu žygius kasdien į naujus dalinius ir po VOSV, pabudamas vieną - dvi dienas. Nes naujiems dalinių vadams ir VOSV kildavo įvairių neaiškumų, ar kol ne priprato prie organizuotumo, nejudinami apsirimdavo.

48 m. rugpjūčio mėn. įsakyme AUV Nr. 3 §1 /48.07.29./ man suteikiama nešioti du sužeidimo ženklai. Sužeistam 46m. Valatkaicių pelkėse ir tais pačiais metais Pakarklių kaime. Šie du garbės ženklai uždildo sužeidimo metu

- 90 -

ir gyiantis įvykčius pergyvenimus. Vėliau pažvelgęs į savo rankovėje du sužeidimo atžymėjimus, primena įvykio eigą ir įgytas patirtis. Taip pat vėl jaučiu įvertinimą iš tų, kurie pažvelgia į sužeidimo atžymėjimus.

48 m. rugpiūčio mėn. gaunu įsakymą, kuriam me aš iš TvV Įgaliotinio pareigų atleidžiamas ir skiriamas TvV /Tėvūnijos vadu/. Reiškia iki čiol gaudavau nurodymus iš brolio Rimanto, o dabar teks daugiau savystoviai dirbti ir kas kart vis daugiau įsijungti į rastišės organizacinį darbą. Judėjime organizacinę veiklą išvysciau gerai, bet naujose pareigose?... Tiesioginė atsakomybė!... Sutiktas netikėtumo, susikaupęs apgalvojau ar sugebėsiu... Kartojasi ta pati mintis, brolis Rimantas nuo manęs neatitolsta, jis pereina į RNV postą, aš jam priklausysiu tiesioginiai, tuo pačiu ir nurodymus gausiu. Paskirimą priimu ir dar su didėjančiu susikaupimu tęsiu pavestą darbą. Įsėdamas į organizaciją gautus iš brolio Rimanto patarimus ir savo iniciatyva kai ką įnešdamas duodavau nurodymus D ir VOSV.

48 m. rugpiūčio mėnesyje nuvykstu į Vyčio Ap prt. Bitės vadovaujamą dalinį. Tikslu juos

- 91 -

prijungti prie Prisikėlimo Ap. Nes jį neorganizuotas susitvarkymas neduoda ~~gry~~ galymybės pasireikėti prt., kurie nori išlaikyti tikro partizano vardą ir įnešti tėvynei ~~įnaš~~ šą jos išlaisvinimui. Beto nekontroliuojamieji paskirų prt. veiksmai, jam pačiam dažnai būna nepastebimos daromos klaidos. Kas žemina ~~jo~~ netik jo vardą, bet ir viso sąjudžio. Po didesnių pastangų pavyksta kai kuriuos dalinius prijungti. Dėja, apie tai sužinojusi Vyčio Ap vadovybė, matomai nežiurint organizacinio naudingumo - principiniai organizacinius reikalus išaldo - stovėti vietoj. Ir kategoriškai uždraudžia prijungtiems daliniams likti prie Prisikėlimo Ap. Tuo mano idėtos pastangos dalinai nepasiekė tikslo. Nors šis įjungimas žymiu laipsniu Vyčio Ap veiklą išjudino.

48 m. rugsėjo mėn. įsakyme AUV-RnV gaunu iš reikštą padėką - už gerą pareigų ėjimą ir sveiką iniciatyvą. Tai lieka man ženklų, kad naujose pareigose mano dedamos ~~pareigos~~ organizacinės pastangos tinkamos ir net aukščiau įvertinamos. Kalangi liečia ne pavienį asmenį, o organizaciją - daugumą, aš nemažėjančiu, o didejančiu ryztu savo patirtį ir

- 92 -

gautus nurodymus pritaikau organizacijai.

Iš karto, kada perėjau dirbti į Tv, kilo įvairių neaiškumų, bet palaipsniui įprantu. Savo veikimą pritaikau naujose sąlygose, nes tenka daugiau dirbti reikalaujančio susikau-pimo - rastinės darbo. Kartu laikas nuo laiko taip pat stengiuosi aplankyti visus mano žinioje esančius dalinius bei VOSV. Kad tai skubiau galėčiau atlikti, beto palyginamai ne ilgos naktys, mano patikimiausias palydovas - prt. Kukutis - Jogaila sukombinuoja sezoniniai porą arklių ir žygius atliekame raiti, į naktį padarydami iki 30-40 kilometrų.

Nuo pirmų paskirimo ~~TVVx~~ dienų TvV pareigoms, aš sau padėjėju pasiskyriau prt. ~~raspininku~~ - Aidą skirdamas jį TvOrgSkV /Organizacinio skyriaus viršininko pareigoms/.

Priartėjus žiemai, pritaikau savo veikimą, kad mažiau tektų judėti, o veiklą tęsti ryšiu keliu per susirašynėjimus. Nors ir žiemos sąlygose, bet reikiamus žygius atlieku laikas nuo laiko...

49 m.vasario mėnesyje įsakyme KV-APV Vasario 16-tos proga APV išreiškė padėką - už sąžiningą pareigų atlikimą. Matydamas, kad mano pastangos aukštai įvertinamos, kas man sutei-

- 93 -

48

kė ryžtą dar energingiau dirbti, kad nenuvylčiau aukštesniąją vadovybę, nes esu įvertintas už bendrus organizacinius nuopelnus.

Dažnai kildavo mintis, kas užima apygardos vado postą, kartu žinoma smalsumas kildavo ir aukščiau... Nors aš visiskai pasišventusiai išitikinęs jų tinkamumu, bet prigimties instinkto veikiamas, jei sužinai, kad yra nori pamatyti, jei pamatai nori pakalbėti ir t.t. Kadangi aš tik susitikdavau tik su tiesioginiu savo viršininku broliu Rimanu, susitikime jam šį savo norą - pageidavimą įnešu.

49 m. kovo mėn. gaunu įsakymą iš brolio Rimančio vykti į susitikimą su juo. Kadangi susitikimo RP gan toli, reikia padaryti virš 30 klm., išvykstu dviems dienomis anksčiau. Pasiekiu RP, susitinku senai matytą brolių Rimančią, su kuriuo radome daug broliško - nuodėrdžių pasikalbėjimų. Dieną leidžiame kartu, tęsdami įvairius išsiaiškinimus ir kt. tar-nybinius pasikalbėjimus. Nepajutau, kad vakaras, rengiamės žygiui dar nemažesnei kelionei. ~~Kadangi~~ Kad ir nuvargęs ir dar toli tenka žygiuoti, bet žinodamas, kad bus progos pamatyti mano senai trokšta - aukštesnę vadovybę, nesijaučiau nuvargęs.

- 94 -

Susitikime aš įgaunu neapskaičiuojamų jėgų ir patirties... - Aš pamatau, kai susikau pusių ir atsidavusių mūsų organizacijai yra žmonių. Kurie nuplyčę ir nuo nedateklis mais to tinkamo ir gyvenimo sąlygų kūnai nuvarginti. Bet ryžto tvirtesnio už bet ką - nuotai-ka linksma... Greit supratau, kad jie saugumo sumetimais materialiai tenkinasi tuo, ką gauna per mus iš dalinių. O menkas pinigų sumas skyria visas organizaciniams reikalams. Aš įsitikinau jų pasišventimu Tėvynei - aš įgavau visiską pasitikėjimą aukštesniąją vadovybę...

49 m. balandžio mėnesyje atsitiktinai sužinau, kad aš pakeltas net į prt.j.leit.laipsnį. Net prt.j.leit.l, sutiktas netikėtos naujienos, peržvelgiu savo pastangas ir pareigas - Jei mane pripažino tuo vertu - priimu. Priimamas tvirtai save įpareigojau, sukaupti jėgas darbui, kad būčiau to vertas...

Iš po žiemos vykstu vizituoti visų man priklausomų dalinių. Kuriuose tenka išspręsti įvairiausių reikalų: kiekvieną kovotoją pasikrai apklausti ar turi skundų, padaryti dalinyje bendrą pasikalbėjimą, patikrinti ar gauti iš aukštesnės vadovybės rastai ir kt.

- 95 -

49

~~supažindinami~~ ar supažindinami visi kovotojai, išspręsti kilusių intrygų, duoti tolimesnius organizacinius nurodymus bei patikrinti ir praveisti karinį apmokymą.

Kelionė buvo labai didelė ir ilga, nes teko kai kuriuos prt. ir talkininkus perduoti KLT. Iš kurių vienam talkininkui KLT sprendimą teko įvykdyti. Kelionė pasisekė apėiti ~~visą~~ visą vadovaujamą savo org.vienetą laimingai ir ten išryšėti kilusius visus klaidimus. Sugrįžęs į išeities vietą, pranešu aukštesniai vadovybei apie pastebėtą daliniuose padėtį bei KLT sprendimo įvykdymą.

49 m.birželio mėnesyje MAV-RnV įsakyme randu, kad aš apdovanotas pasižymėjimo Lapu už LLKS organizacijos stiprinimą ir kitus nuopelnus. Šį aukštą apdovanojimą sutikau su dideliu pakilimu, nors man dalinai buvo tikėtasi. Šį įsakymą tyrai apmasčiau ar pilnumoj buvau to vertas ir kilo pasikartojanti mintis, kad esu apdovanotas organizacijos vardu - už organizacinius nuopelnus...

49 m.rugpjūčio mėnesyje gaunu raštą, kuriuo aš iš Tv vado pareigų atleistas ir paskirtas Rn /Rinktinės/ vadu. Šis netikėtumas mane paveikė neigiamai. Nepasitikėdamas savo sugebėjimu, aukštesniai vadovybei parašau ne

- 96 -

pasitenkinimo laisvą. Vėliau paaiškėjo, kad aš nuo brolio Rimanto neatskiriamas, o jis pereina į aukštesnias pareigas į apygardos V. Gerai žinodamas, kad aukštesnės vadovybės paryšymas nepakeičiamas ir pasitikėdamas brolio Rimanto nuosirdžiu bendradarbiavimu paskirimą priimu ir pradedu darbą tęsti naujose pareigose. Sukaupdamas jėgas dar ryžtingiau, kad aukštesnė vadovybė nauju paskirimu nenuvylčiau...

Naujose pareigose padarau savo vadovaujama org. vienetą naujus patvarkymus. Aplankydamas kai kuriuos org. vienetus asmeniškai ir pritaikau savo veikimą naujose pareigose.

49 m. rugpiūčio mėn. šeimininkė praneša, kad čia pat priesas. Staiga užsimaskuojame, girdisi priesas vykdo paieškojimą. Aiški išdavysta, todėl dėl atradimo mūsų neabejojame. Darau planą kautynėms, tuoj kila prisiminimas apie prt. Balandžio išsiveržimą, bet vėl nusiviliu, nes jiems naktis buvo, o mums vos 9 val. ryto!. Išsigelbėjimo nėra... Skubiai naikiname archyvą - jį drąskydami į smulkiausias šmotelius ir maišydami su įvairiomis popiergalių skutelėmis. Priesas paieško čia pat. - Archyvas sunaikintas - skutelinių kruva. Apsirengiu švariais baltiniais.

pasiimu į rankas pistoletą, galvodamas, kautis. Vėl kilo mintis, jei persautas nusilpčiau, dar gyvą gali paimiti! - Ne. Iš slėptuvės tik veršiuosi, jei duotų priešas ypatingai geras sąlygas, priešingai atsigulsiu ir paskutinę minutę pagalvodamas, kad tuo baigiu atlikti Tėvynei pareigą!... Laikydamas savo nusistatymo - geriau pačiam žuti, bet nestatyti draugą į pavojų.....

Dėja, įvyko nesusipratimas ~~XVYKONEX~~
Ko pasekoje teko sunkiai pergyventi.

49 m.rugsėjo mėn.gaunu iš brolio Rimanto du toms dainų ir eileraščių rinkinius. Kurių kurių virseliai vilke įvilkti su užrašu - Kovos Keliu žengiant ir kitais papuosalais. Pačiuose tomuose įrašas: part. Rytui už organizacinius nuopelnus... Ši netikėta dovana, man suteikė didžiausią džiaugsmą, kartu pajutau įvertinimą, mano kuklaus įnašo organizacijai.

49 m.rugsėjo mėn.gaunu iš brolio Rimanto įsakymą, atvykti į RP ir būti pasirengus didelei kelionei...

Kelionę pradedam, naktis ganėtinai tamsi, Briartėjame laimingai Lenčių miško 11 ir 13 kvartalo pakraščius. Kadangi vieta visai netartina aš jaučiuos visai laisvai - ginklų

- 98. -

užsikabinęs per petį. 49.09.20. 24 val. staiga priekyje už penkių metrų pasigirsta rusiškas balsas: "stok". Žaibiškai aš paleidžiu seriją į priešą, kiti mano draugai iš palaukės metasi į mišką. Po dviejų, trijų sekundžių priesas atidengė stiprią ugnį į mus. Aš leixxi džiu antrą trumpą seriją ir metuoši iš palaukės į mišką, kartu paleidžia seriją pr. Vytenis. Kadangi aš ėjau pirmas, vieniems nebuvo galimybės atidengti į priešą ugnį, o kitiems nespėjas. Priesas mus stipriai apšaudė ir išmeta rakėtą, kuri nors ir miške, bet aiškiai mus apšviečia. Kadangi kiek buvome atsipalaidoje nuo priešo, skubiai traukiamės gilin į mišką. Vienai minutei sustojam, patikrinu ar visi esame. Traukimasi tęsiame, kadangi naktis tamsi, skubame per šakas ir tankumynus, nežiurint, kad šakos raizioja veidą... - Atsipalaidojame.

Po įvykio atsitraukti toli nebuvo galimybės suspėti, nes rytas. Todėl dieną teko praleisti įtemptoje nuotaikoje. Sulaukę vakaro, tikslą siekiame aplenkdami įvykio vietą... Vėliau visą laiką tęsdami kelionę, daug kur vos su priešu nesusitikdavome. Paušškėjo, kad papuolė kelionė didelio priešo slautėjimo metu.

49.09.25. kelionėje, atsitiktinai gaunu pranešimą, kad aš pakeltas į pr. leit. laipsnį. Šis

pakėlimas mano buvo sutiktas ~~abiejingame~~ abejingume, ar vertas tiek mano įdėtas darbas?.. Pakėlimą priimu ir jaučiu padėką aukėtesniai vadovybei už mano įdėto darbo aukėtą įvertinimą. Sukaupęs jėgas tęsiu pavestus uždavinius, su vispusiu pasiaukojimu organizacijai, tikslu duotos priesaikos ištesėjime...

Kelionėse patiriu kai kurių prt. neleistinus ir nesuderintus su LLKS organizacijos nustatytą tvarką veiksmus. Darau žygių tai pasąlinti...

Po didesnių pastangų pavyksta sugauti LLKS nustatytos tvarkos laužymo iniciatorių - prt. Tarzaną-Kudirką, kurį KLT sprendimu 49.10.24. sušaudau. Tuo atstatytamas org. vienetė patirsią drausmę bei užkerta kelią partizanų savivaliavimams.

Atlieku vieną, kitą tarnybinę kelionę į kai kuriuos org. vienetus ir tęsdamas daug laiko ir susikaupimo pareikalaujančias pareigas: ~~gautas~~ gautų žinių suforminimas, tai pat gautų iš aukėtesnės vadovybės ir savo iniciatyva sukurtus organizacinius patvarkimus, per duodamas žemesniems org. vienetams sulaukiau 1949 m. gruodžio mėn. 31 d.

Pastaba: čia buvo surašomi mano asmeniškai pergyvenimai, todėl ir yra kalba-

Maironio rinktinės vadas
Juozas Paliūnas-Rytas.
1950 m. gegužė

Maironio rinktinės partizanai.
Iš kairės: Stasys Zvega-Gegužis,
Juozas Paliūnas-Rytas,
Viktoras Bakanauskas-Vytautas. 1949 m.
(ryšininko Petro Pociaus nuotr.)

Maironio rinktinės partizanai.
Viduryje sėdi rinktinės vadas
Juozas Paliūnas-Rytas

Prisikėlimo apygardos partizanai
su vadu Juozu Paliūnu-Rytu
(stovi trečias iš kairės)

- 100 -

ma tik apie mano asmenį ir tik iš atsimi-
nimų. Iki šiol nebuvo daromi jokie tuo rei-
kalu užrašai, todėl daug pergyventų dalykų
primiršta. O kiti jų saugumo sumetimais,
kai bunkerio įrengimai ir juose gyvenimas
bei stovyklų gyvenimas ar žygių išpuoliai,
neįtraukti.

50.02.25.

Būstinė.

Išplėstinė asmenvardžių rodyklė*

A

Aidas – žr. (?) Sniegutis-Radvila.

B

Bačauskas – Martynas Bačiauskas (g. 1900 m. Kėdainių apskr. Baisogalos vlsč. Augmėnų k.). Stribo Bepirščio nužudytas 1945 m. sausio 21 d. P. 57.

Bagdonas – (?) Antanas Bagdonas (g. 1894 m. Kėdainių apskr. Krakių vlsč.). „Pavasario“ kolūkio revizijos komisijos pirmininkas. Partizanų karo lauko teismo nuosprendžiu nušautas 1949 m. birželio 18 d. Krakių vlsč. Pilėnų k. P. 102, 103.

Balandis – nežinomas partizanas. P. 133.

Banginis – Martynas Matkus (g. apie 1912 m. Kėdainių apskr. Grinkiškio vlsč. Vaitiekūnų k.). Partizanas nuo 1944 m. 1946 m. priklausė Povilo Lukšio rinktinės Juozo Mingėlo-Vilko būriui. Žuvo 1947 m. sausio 12 d. Grinkiškio vlsč. Ridikių k. P. 69, 75.

Barodica – sovietų partizanų būrio „Mstiteľ“, veikusio Raseinių ir Kėdainių apskr., vadas. P. 35, 36.

Barzdiliukas – (?) Juozas Bankauskas (g. 1919 (1916?) m. Raseinių apskr. Šiluvos vlsč. Žaiginio k.). Partizanas nuo 1945 m. Žuvo 1946 m. kovo 12 d. Grinkiškio vlsč., Tėndžiogalos k. P. 58.

Baublys – Antanas Paliūnas-Keleivis (g. 1915 m. Raseinių apskr. Betygalos vlsč. Tilindžių k.). Partizanas nuo 1944 m. Povilo Lukšio rinktinės būrio vadas. Juozo Paliūno pusbrolis. Žuvo 1949 m. sausio 26 d. Krakių vlsč. Lenčių miške. 1949 m. kovo 2 d. apdovanotas partizanų Pasižymėjimo ženklu. P. 91, 118.

Bepirštis – Sergejus Savkinas (g. 1920 m.). Baisogalos vlsč. stribas. Žuvo 1945 m. kovo 28 d. per partizanų vykdomą operaciją. P. 57–60.

Bielskis – Vytautas Skaburskas (g. 1923 m. Grinkiškio vlsč. Vosiliškio k.). 1944 m. verbuotas sovietų pasieniečių, nuo tada gyveno nelegaliai ir tais pačiais metais pasitraukė pas partizanus. 1945 m. rugpjūčio 6 d. po kautynių Valatkaičių pelkėje kartu su Vladu Kuročka-Dūdele suimtas Vosiliškio k. 1945 m. išvežtas į lagerį, 1946 m. byla nutraukta. Mirė 1999 m. P. 79.

Bitė – Karbočius Bronius-Algimantas (g. 1922 m. Kėdainių apskr. Dotnuvos vlsč. Kutiškių k.). 1944 m. tarnavo Vietinėje rinktinėje. Partizanas nuo 1945 m. 1948 m. Vyčio apygardos Aušros būrio vadas, 1949 m. Briedžio rinktinės 4-ojo rajono vadas, nuo 1951 m. rugsėjo mėn. Vyčio apygardos vadas. Žuvo 1953 m. sausio 26 d. Panevėžio r. Šilgalio k. 1998 m. suteiktas kario savanorio statusas,

* Įtraukti tik Juozo Paliūno prisiminimuose minimi asmenys.

1999 m. – pulkininko laipsnis. 1999 m. apdovanotas Vyčio kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinu. P. 127.

Brolis – Petras Paliūnas (g. 1920 m. Betygalos vlsč. Tilindžių k.). 1944 m. išvežtas dirbti į Vokietiją. 1945 m. grįžo į Lietuvą. Baigė Kauno universiteto Statybos fakulteto du kursus. Nuo 1946 m. kovo mėn. Vilniaus apskr. Rudaminos vlsč. Juodšilių durpių perdirbimo įmonės direktorius. Suimtas 1947 m. gruodžio 28 d. 1947 m. rugpjūčio 2 d. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metams. Kalėjo Irkuto srityje. Paleistas 1955 m. P. 83, 85, 86, 91.

D

Dalbokas – Aloyzas Dalbokas-Liepsnonis, Imperatorius, Negusas, Šarūnas (g. 1923 m. Krakėse). LLA narys nuo 1943 m. 1944 m. tarnavo Vietinėje rinktinėje. 1944 m. lapkričio 17 d. desantu nuleistas Panevėžio apskr. netoli Surviliškio, prisidėjo prie Vlado Pabarčiaus vadovaujamų partizanų. 1945 m. LLA Kovo apylinkės štabo Informacijos ir propagandos skyriaus viršininkas, 1946 m. rugpjūčio mėn. Povilo Lukšio rinktinės 4-ojo rajono vadas. Suimtas 1946 m. gruodžio 25 d. Labūnavoje. Tardomas nurodė partizanų bunkerius, susitikimų vietas ir t. t. Nuo 1947 m. agentas smogikas Liepsna, Šarūnas, specialiosios grupės vadas. Vėliau dirbo bibliotekininku, buvo Vilniaus miesto 2-osios bibliotekos vedėjas. Mirė 1990 m. P. 70, 83, 89, 91.

Daunius – žr. Elytė-Daunys.

Dūdelė – Vladas Kuročka (Kurička)-Putelė (g. 1923 m. Kaune). Baigė Kauno amatų mokyklą. Nuo 1944 m. gyveno Grinkiškio vlsč. LLA narys nuo 1943 m. Partizanas

nuo 1944 m. Priklausė V. Pabarčiaus vadovaujamam junginiui. 1945 m. vasario 15 d. V. Pabarčiui žuvus, vadovavo LLA Kovo apylinkei, nuo gegužės mėn. šios apylinkės vado pavaduotojas. 1945 m. rugpjūčio 6 d. po kautynių Valatkaičių pelkėje suimtas Grinkiškio vlsč. Vosiliškio k. 1945 m. spalio 22 d. Kėdainiuose viešame teismo procese nuteistas mirties bausme. Nuosprendis įvykdytas 1946 m. sausio 26 d. Vilniuje. Palaikai užkasti buv. Tuskulėnų dvaro (Vilnius) teritorijoje. P. 38, 40, 43–45, 49–52, 69, 70, 79.

Dulius – Bronius Domašauskas (g. 1922 m. Raseinių apskr. Šiluvos vlsč. Skudžiūnų k.). Tarnavo Vietinėje rinktinėje. LLA narys nuo 1944 m. Partizanas nuo 1944 m. V. Pabarčiaus vadovaujamo būrio skyriaus vadas, vado patikėtinis, nuo 1945 m. gegužės mėn. priklausė V. Kuročkos-Dūdelės būriui. 1945 m. rugpjūčio mėn. išvyko į Kauną, kur 1946 m. sausio mėn. suimtas. 1946 m. gegužės mėn. nuteistas 10 metų. Kalėjo Komijos ir Karagandos lageriuose. 1956 m. paleistas, gyveno Kaune. 1998 m. suteiktas kario savanorio statusas. P. 40, 69, 79.

E

Elytė-Daunys – (?) Aleksas Meškauskas-Loškys, Daunius, Aras, Vinetu (g. 1921 m. Krakių vlsč. Vantainių k.). Partizanas nuo 1944 m. 1947 m. J. Paliūno paskirtas Jungtinės Kęstučio apygardos Savanorio rinktinės Smūgio dalinio vadu. 1949 m. Prisikėlimo apygardos Maironio rinktinės Birutės tėvūnijos vadas. Žuvo 1950 m. liepos 22 d. Ariogalos r. Daugėliškių miške. P. 114, 115.

F

Faustas – Viktoras Miknius (g. 1922 m. Betygalos vlsč. Švilpiškių vnk.). Savanorio rinktinės Povilo Morkūno vadovaujamo rajono partizanas. Nusišovė 1947 m. spalio 17 (18?) d. Zvėgių miške, netoli Betygalos vlsč. Tautušių k. P. 102, 104, 106, 107, 111–113.

G

Gaidys-Galinskas – Kazimieras Noreika-Sakalas (g. 1913 m. Šiluvos vlsč. Maižiškių k.). Baigęs gimnaziją, nuo 1939 m. tarnavo policijoje. LLA narys nuo 1943 m. Partizanas nuo 1944 m. Jungtinės Kęstučio apygardos P. Morkūno-Rimanto vadovaujamo rajono partizanas, dalinio vadas, nuo 1948 m. Maironio rinktinės Lukšio būrio vadas. Žuvo 1949 m. sausio 26 d. Krakų vlsč. Lenčių miške. 2000 m. suteiktas kario savanorio statusas. P. 92, 97, 100, 101, 113, 114, 118, 126.

Garnys – Jonas Matulaitis (g. 1920 m. Baisogalos vlsč. Mažuolių k.). Partizanas nuo 1944 m. Priklausė Povilo Lukšio rinktinės, vėliau Atžalyno rinktinės J. Mingilo-Aukštuolio vadovaujamam būriui. 1948 m. kovo 29 d. Mumšilio miške per apsuptį sužeistas. Žuvo. P. 58.

Gavėnas – Kostas Matkus (g. 1915 (?) m. Grinkiškio vlsč. Vaitiekūnų k.). Partizanas nuo 1944 m. Priklausė Povilo Lukšio rinktinės 2-ajam rajonui. Žuvo 1947 m. kovo 30 d. Grinkiškio vlsč. Mikailiškių k. P. 69, 75, 77–79.

I

Imperatorius – žr. Dalbokas.

Inkaras – Antanas Juozapavičius (g. 1921 m.; iš Kėdainių apskr. Gudžiūnų vlsč. Jokūbaičių k.). Partizanas nuo 1944 m. Priklausė

Povilo Lukšio rinktinės Jurgio Burnio-Smilgos būriui. Žuvo 1947 m. sausio 12 d. Grinkiškio vlsč. Ridikių k. P. 83.

Inkaras-Vygaudas – Jonas Mackevičius (g. 1928 m. Kėdainių apskr. Šėtos vlsč. Kirdeikių k.). Partizanų rėmėjas, partizanas nuo 1947 m. Priklausė Viktoro Baka-nausko-Vytauto vadovaujamam Nemuno būriui, nuo 1949 m. Maironio rinktinės Mindaugo tėvūnijos Lukšio būrio vadas. 1950 m. gruodžio 28 d. Dotnuvos r. Zacišių k. suimtas. Tardomas nurodė partizanų ryšių punktus, dėl ko vėliau žuvo partizanų. Nuteistas 25 metams. Kalėjo Kemerovo, Omsko, Taišeto ir Mordovijos lageriuose. 1966 m. grįžo į Lietuvą. P. 120.

Inžinieriai:

Antanas Markūnas (g. 1921 m. Utenos apskr. Vyžuonos vlsč. Dusynių k.). 1946 m. dirbo Juodšilių durpių perdirbimo įmonėje. 1947 m. sausio mėn. suimtas. 1947 m. rugpjūčio mėn. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų. Kalėjo Karagandos lageryje. P. 83, 91.

Benjaminas Sakalauskas (g. 1921 m. Utenos apskr. Užpalių vlsč. Šeimyniškių k.). Nuo 1944 m. partizanas, 1946 m. legalizavosi. Dirbo Juodšilių durpių perdirbimo įmonėje. 1947 m. sausio mėn. suimtas. 1947 m. rugpjūčio mėn. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų. Kalėjo Norilsko lageryje. 1975 m. grįžo į Lietuvą. P. 83, 91.

Steponas Stankevičius (g. 1917 m. Liepojoje). 1946 m. inžinierius Juodšilių durpių perdirbimo įmonėje. 1946 m. gruodžio mėn. suimtas. 1947 m. rugpjūčio mėn. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų. Kalėjo Tiumenės ir Sverdlovsko sr. lage-

riuose. 1953 m. lageryje nuteistas 13 metų kalėti. 1956 m. ten nusižudė. 2003 m. suteiktas laisvės kovų dalyvio statusas. P. 83, 91.

Izidorius – Vytautas Norkus (g. 1922 m. Grinkiškio vlsč. Vosiliškio k.). LLA Kovo apylinkės partizanas. Žuvo 1945 m. liepos 28 d. kautynėse Grinkiškio vlsč. Valatkaičių pelkėje. P. 79.

J

Jūreivis-Vytautas – žr. Vytautas.

K

Karosas-Lapas – (?) Vladas Šulskis-Kraujelis. Partizanas nuo 1947 m. Nuo 1948 m. Maironio rinktinės Vytenio būrio vadas. Žuvo 1949 m. liepos 23 d. Kėdainių apskr. Josvainių vlsč. Ruseinių miške. P. 126.

Kasijanas – Jevgenij Kasijan, MGB operatyvinis įgaliotinis Ilgižuose. Žuvo 1946 m. kovo 3 d. P. 70.

Kęstutis – Izidorius Pucevičius-Radvila (g. 1901 m. Panevėžio apskr. Šeduvos vlsč. Naujasodžio k.). Baigė Šeduvos gimnaziją, 1929 m. – Kauno karo mokyklą, 1934 m. už dalyvavimą voldemarininkų perversme iš kariuomenės atleistas, nuo 1937 m. tarnavo 3-iajame dragūnų pulke. 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis Šeduvoje. Nacių okupacijos metais Lietuvos nacionalistų partijos narys. 1944 m. tarnavo Vietinėje rinktinėje. 1944 m. – partizaninio judėjimo Šeduvos krašte organizatorius, 1945 m. kovo mėn. – Žaliosios rinktinės įkūrėjas ir vadas, pasižymėjo organizacine veikla. Žuvo 1945 m. rugpjūčio 26 d. Panevėžio apskr. Rozalimo vlsč. Mediniškių k. patekęs į pasalą. Kūnas išniekintas Rozalime. 1975 m. palaikai slapčia palaidoti naujosio-

se Radviliškio kapinėse. 1998 m. suteiktas kario savanorio statusas ir majoro laipsnis. 1998 m. apdovanotas 3-iojo laipsnio Vyčio kryžiaus ordino Komandoro kryžiumi. P. 65, 67.

Krivis – Simonas Urba (g. 1923 m. Krakių vlsč. Lenčių k.). 1943–1944 m. tarnavo Josvainių policijoje. LLA narys nuo 1945 m. 1945 m. priklausė Putino būriui, 1945 m. rugpjūčio mėn. legalizavosi, palaikė ryšius su partizanais. 1946 m. sausio mėn. suimtas. 1946 m. gegužės mėn. nuteistas 10 metų. Kalėjo Komijos ir Karagandos lageryuose. 1954 m. paleistas. 1983 m. grįžo į Lietuvą. P. 71, 72, 74–76, 78, 79.

Kukutis-Jogaila – Romualdas Šukys (Šukevičius)-Naujalis, Regina (g. 1922 m. Gudžiūnų vlsč. Pilionių k.). Partizanas nuo 1946 m. Nuo 1949 m. Maironio rinktinės Jaunučio būrio vadas. Žuvo 1951 m. sausio 30 (18?) d. Dotnuvos r. Guptilčių k. P. 129.

Kurička – žr. Dūdelė.

L

Lakūnas – Jonas Rudžianskas (g. 1912 m.; iš Betygalos). Savanorio rinktinės P. Morkūno vadovaujamo rajono skyriaus vadas. Žuvo 1948 m. Betygalos vlsč. Tauručių k. P. 101.

Lukošytė – Zofija Lukoševičiūtė (g. 1909 m.; iš Betygalos vlsč. Začišių k.). Partizanų karo lauko teismo nuosprendžiu sušaudyta 1947 m. rugsėjo 4 d. P. 101.

M

Maironis – Aleksas Šniukšta-Sakalas (g. 1929 (1927?) m. Betygalos vlsč. Šnipaičių k. ar Ariogalos vlsč. Pikčiūnų k.). Nuo 1950 m. Maironio rinktinės Mindaugo tėvūnijos Lukšio, vėliau Nemuno būrių partizanas.

- Žuvo 1952 m. liepos 22 d. Raseinių r. Aleknaičių miške kartu su broliu Kaziu Šniukšta-Aru. P. 116.
- Margis – Jonas Jasinevičius (g. 1918 m. Kėdainių apskr. Surviliškio vlsč. Zavišinės k.). 1939 m. baigė Kauno karo mokyklą, iki 1940 m. tarnavo Kėdainiuose. 1941–1944 m. mokytojavo Kėdainių apskr. mokyklose. 1944 m. tarnavo Vietinėje rinktinėje. Nuo 1945 m. gegužės mėn. – legaliai gyvenantis LLA Kovo apylinkės vadas. 1945 m. rugpjūčio mėn. suimtas, tų pačių metų spalio mėn. pabėgo iš Kėdainių areštinės. 1946 m. kovo mėn. LLA Kovo apylinkę reorganizavus į Povilo Lukšio rinktinę, išrinktas jos vadu. Atsisakęs rinktinės vado pareigų (vietoj jo 1946 m. rugpjūčio 28 d. vadu buvo išrinktas Antanas Ragauskas-Ragelis), paskirtas vado pirmuoju pavaduotoju, 1-ojo rajono vadu. Artėjant 1946–1947 m. žiemai, pasirūpinęs dokumentus gyveno legaliai. Po Labūnavos įvykių 1946 m. gruodžio 30 d. suimtas Vilniuje. 1947 m. rugpjūčio 2 d. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metams. Kalėjo Karagandos sr., Mordovijos Dubrovlage. Paleistas iš lagerio, nuo 1960 m. gyveno tremtyje Intoje, kur 1972 m. mirė. P. 81, 83, 85–87, 91.
- Mauras – Bronius Burnys (g. 1924 m. Baisogalos vlsč. Skėmių k.). Priklausė Povilo Lukšio rinktinės, brolio Jurgio Burnio-Smilgos vadovaujamam būriui. 1948 m. reorganizuotos Lietuvos Žaliosios rinktinės štabo pareigūnas. Žuvo netoli Skėmių k. apie 1949 m. Palaikai išniekinti Gudžiuose. P. 68, 83.
- Mažiukas – nežinomas partizanas. Žuvo 1946 m. birželio 26 d. Baisogalos vlsč. Skėmių miške. P. 63, 68.
- Mykalauskas – Leonardas Mikalauskas (g. 1925 m.). Partizanų nušautas 1947 m. rugsėjo 26 d. Gudžiūnų vlsč. Antušavos k. P. 103.
- Miškinis – Juozas Mingėlas-Vilkas, Aukštuolis (g. 1915 m. Baisogalos vlsč. Mažuolių k.). Tarnavo policijoje. 1944 m. subūrė vietos partizanus ir jiems vadovavo, 1946 m. Povilo Lukšio rinktinės 2-ojo rajono būrio vadas, 1947 m. Atžalyno rinktinės Margio rajono vadas. Žuvo 1948 m. kovo 29 d. Šiaulių apskr. Šiaulėnų vlsč. Mumšilio miške. 1999 m. pripažintas kario savanorio statusas. P. 58, 68.
- Muralis-Vingis – Antanas Muralis-Mažiukas, agentas smogikas Aidas (g. 1930 m. Klaipėdoje). Baigė Krakių gimnazijos 4 klases. Nuo 1944 m. palaikė ryšius su partizanais. Vengdamas arešto, 1945 m. nelegaliai gyveno Kaune, dalyvavo partizanų operacijose. LLA Kovo apylinkės, vėliau Povilo Lukšio rinktinės štabų ryšininkas. 1946 m. kovo mėn. verbuotas MGB. Suimtas 1946 m. gruodžio 25 d. Labūnavoje. Tardomas kartu su Aloyzu Dalboku nurodė nemažai ryšininkų. Remiantis jų parodymais buvo sunaikintos dvi partizanų grupės. Nuo 1947 m. dirbo MGB 2N valdybos specialiojoje grupėje. Su agentais smogikais Mykolu Naviku-Tauru ir Juozu Stoniu-Šernu vykdė specialią MGB užduotį ir kartu su jais buvo suimtas Kęstučio apygardos Viduklės apylinkės partizanų. 1948 m. vasario 1 d. partizanų karo lauko teismas visus juos nuteisė mirties bausme. P. 85, 89, 91.
- N**
- Naujokas – Aleksandras Skaburskas (g. 1925 m. Grinkiškio vlsč. Vosiliškio k.). LLA Kovo

apylinkės partizanas. Žuvo 1945 m. liepos 28 d. kautynėse Grinkiškio vlsč. Valatkaičių pelkėje. P. 79.

Negusas – žr. Dalbokas.

O

Olė – Aleksandra Kilčiauskienė (g. 1917 m. Krakių vlsč. Rugėnų k.). Ryšių punkto vedėja, ryšininkė. 1950 m. suimta. P. 40.

P

Pabarčius – Vladas Pabarčius (g. 1911 (1916?) m. Krakių vlsč. Pakarklių ar Plinkaigalio k.). 1940 m. baigė Kauno karo mokyklą. Nuo 1944 m. Krakių vlsč. partizanų junginio vadas, 1944 m. gruodžio 16 d. dalyvavo kautynėse Paliepių miške. Žuvus Kaziui Bandžiui-Pakarkliui, Kapitonui perėmė LLA Kovo apylinkės vado pareigas. Žuvo 1945 m. vasario 15 d. Zembiškio miške. Palaikai išniekinti Josvainiuose, Krakėse. 1999 m. suteiktas vyresn. puskarininkio laipsnis. 1999 m. apdovanotas Vyčio kryžiaus 4-ojo laipsnio ordinu. P. 41, 46.

Pakarklis – Kazys Bandžius-Kapitonas (g. 1905 (1909?) m.; iš Krakių vlsč. Dovydiškių k.). 1929 m. baigė Kauno karo mokyklą. Atsargos leitenantas. Tarnavo pasienio policijoje. LLA narys nuo 1944 m. LLA Kovo apylinkės vadas. Žuvo 1944 m. gruodžio 29 d. ar 1945 m. sausio mėn. Žaliojoje girioje (Panevėžio apskr.). 1999 m. suteiktas kario savanorio statusas. P. 47.

Paukštis – Antanas Kielė (Kiela?) (g. 1924 m. Betygalos vlsč. Ilgižiukų k.). Partizanas nuo 1944 m. Priklausė V. Pabarčiaus vadovaujamam junginiui, nuo 1945 m. gegužės mėn. LLA Kovo apylinkės, vėliau – Povilo Lukšio rinktinės Ažuolo grupės vadas. 1946 m. pažemintas į eilinius. 1946 m.

žiemą su fiktyviais dokumentais gyveno Rudaminos vlsč. Juodšilių k. Po Labūnavos įvykių 1946 m. gruodžio 27 d. suimtas. 1947 m. rugpjūčio 2 d. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metams. Kalėjo Vorkutoje, kur 1950 m. birželio 1 d. žuvo. P. 81, 83, 85–87, 91.

Peleckis – Bronius Bankauskas (g. 1922 m. Šiluvos vlsč. Žaiginio k.). Partizanas nuo 1945 m. Priklausė Žaiginio partizanų būriui, 1946 m. Povilo Lukšio rinktinės 2-ojo rajono būrio vadas. Žuvo 1947 m. vasario 27 d. Betygalos vlsč. Agelaičių k. arba tų metų kovo mėn. Rekščių k. P. 81.

Pempė – (?) Pranas Arbašauskas-Petka (g. 1921 m. (?) Grinkiškio vlsč. Vaškų k.). Partizanas nuo 1945 m. LLA Kovo apylinkės partizanas. Žuvo 1945 m. rugpjūčio 6 d. Grinkiškio vlsč. Meiliškių k. 1998 m. suteiktas kario savanorio statusas. P. 79.

Perkūnas – Antanas Ligeika (g. 1923 m.; iš Grinkiškio vlsč. Godų k.). Partizanas nuo 1945 m. Priklausė V. Kuročkos-Dūdelės daliniui. Žuvo 1945 m. liepos 28 d. kautynėse Grinkiškio vlsč. Valatkaičių pelkėje. 1972 m. palaikai slapčia palaidoti Pašušvio kapinėse (Radviliškio r.). P. 79.

Plankis – (?) Jonas Maurickas (g. 1927 (1918?) m. Betygalos vlsč. Liktėnų k.). Partizanas nuo 1947 m. Žuvo 1947 m. liepos 30 (28?) d. Ariogalos vlsč. Pagynėvio k. P. 97–101.

Poviliukas-Ragelis – Antanas Ragauskas (g. 1916 m. Krakių vlsč. Ažytėnų k.). 1938 m. baigė Kauno karo mokyklą, 1938–1940 m. tarnavo Lietuvos kariuomenėje, leitenantas. 1940–1941 m. tarnavo 29-ajame teritoriniame šaulių korpuse, 1942–1944 m. – lietuvių savisaugos bata-

lionuose. Nuo 1945 m. palaikė ryšius su partizanais. Partizanas nuo 1946 m. gegužės mėn., nuo rugpjūčio 28 d. Povilo Lukšio rinktinės vadas. 1947 m. rugsėjo 18 d. suimtas Vilniuje per operaciją, kurioje dalyvavo buvęs rinktinės ryšininkas agentas Antanas Muralis-Aidas. 1948 m. kovo 6 d. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metams. 1952 m. gegužės 12 d. sunkiai sužeistas Vorkutos 8-osios šachtos lageryje mirė. P. 82, 91, 92, 94, 102.

Puškinas-Vymantas – žr. Puškinas-Vingelas.

Puškinas-Vingelas – Mečislovas Bankauskas-Džentelmenas, Vymantas (g. 1922 m. Raseinių apskr. Šiluvos vlsč. Burbiškių k.). Partizanas nuo 1945 m. Priklausė Jungtinės Kęstučio apygardos Savanorio rinktinės P. Morkūno-Rimanto vadovaujamam rajonui, Maironio rinktinės Mindaugo tėvūnijos Nemuno būrio vadas. Žuvo 1951 m. spalio 16 d. Radviliškio r. Tyrulių pelkėse. P. 92, 94, 95.

R

Ragelis – žr. Poviliukas-Ragelis.

Rapolas – (?) Jonas Rapolas (g. 1920 m.). NKVD Kėdainių apskr. operatyvinis įgaliotinis, Grinkiškio vlsč. milicijos viršininkas. Suimtas sovietų represinių struktūrų 1945 m. rugpjūčio 12 d. P. 37, 40, 49–51.

Rasas – Vaclovas Gudaitis-Arūnas, Putele (g. 1918 (1913?) m. Grinkiškio vlsč. Meiliškių k.). 1941 m. baigė Kauno karo mokyklą. LLA narys nuo 1942 m. Partizanas nuo 1944 m. Priklausė V. Pabarčiaus partizanų junginiui, 1944 m. gruodžio mėn. būrio vadas, 1945 m. gegužės mėn. LLA Kovo apylinkės vado pavaduotojas, nuo

1946 m. rugpjūčio mėn. Povilo Lukšio rinktinės vado pavaduotojas, štabo viršininkas ir 2-ojo rajono vadas. 1946 m. žiemą su fiktyviais dokumentais legaliai gyveno Rudaminos vlsč. Juodšilių k. Po Labūnavos įvykių 1946 m. gruodžio 27 d. ten suimtas. 1947 m. rugpjūčio 2 d. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metams. Kalėjo Ust Vymės (Komija), Intos lageriuose. 1956 m. paleistas. Nuo 1970 m. gyveno Siguldoje (Latvija), ten mirė. P. 50, 52, 53, 69, 72, 79, 81–83, 85, 87, 89, 91.

Rimantas – Povilas Morkūnas-Narvydas, Drakas, Ežerietis, Lastas, Kyras (g. 1914 m. Šiluvos vlsč. Zbaro k.). Tarnavo policijoje. 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis. Partizanas nuo 1944 m. 1945 m. vadovavo Šiluvos-Tytuvėnų vlsč. partizanų būriui, Jungtinės Kęstučio apygardos Žebenkšties rinktinės kuopos vadas, 1947 m. tos pačios apygardos Savanorio rinktinės rajono vadas, nuo 1948 m. kovo mėn. Maironio rinktinės vadas (čia atliko organizacinę pertvarką, siekė įvesti karišką drausmę). Spaudos leidėjas, vienas rinkinio „Kovos keliu žengiant“ leidybos iniciatorių ir redaktorių. 1949 m. rugpjūčio 1 d. paskirtas Prisikėlimo apygardos vadu. Nuo 1951 m. Vakarų Lietuvos (Jūros) srities vadas. 1952 m. LLKS Tarybos apdovanotas 2-ojo laipsnio Laisvės kovos kryžiumi. 1952 m. gegužės 20 d. pakeitė neveiklų Kęstučio apygardos vadą. Žuvo 1953 m. birželio 19 d. Raseinių r. Plauginių miške. 1999 m. suteiktas kario savanorio statusas, pulkininko laipsnis. 1999 m. apdovanotas Vyčio kryžiaus 3-iojo laipsnio ordinu. P. 97, 102, 104–106, 113, 114, 117, 122, 123, 125–127, 130, 133, 134.

Rytas – Juozas Paliūnas. P. 31, 32, 91, 94, 134, 139.

S

Senelytis – nežinomas partizanas, jaunesn. ltn. Švilpos vadovaujamo būrio skyriaus vadas. P. 57.

Smilga – Jurgis Burnys (g. 1921 m. Baisogalos vlsč. Skėmių k.). 1942 m. baigė mokytojų kursų Kaune, 1942–1944 m. mokytojavo. Partizanas nuo 1944 m. 1945 m. priklausė jaunesn. ltn. Švilpos būriui, rūpinosi fiktyviais partizanų dokumentais, nelegaliai gyveno Kaune. Nuo 1946 m. rugpjūčio mėn. Povilo Lukšio rinktinės 3-iojo rajono vadas. Po Labūnavos įvykių 1946 m. gruodžio 29 d. suimtas. 1947 m. rugpjūčio 2 d. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 25 metams. Kalėjo Uchtižemlage (Komija), Dubrovlage (Mordovija) ir Kamyšlage (Omsko sr.). 1956 m. paleistas. Gyveno Kaune. Mirė 1995 m. 2001 m. suteiktas kario savanorio statusas. P. 68, 83, 84, 87, 91.

Sniegutis-Radvila – Feliksas Jakutis-Aidas (g. 1923 m.; iš Tauragės apskr.). Partizanas nuo 1947 m. 1948 m. J. Paliūno padėjėjas, nuo 1949 m. Maironio rinktinės Laisvės būrio vadas, nuo 1949 m. Maironio rinktinės Kęstučio tėvūnijos vadas. Žuvo 1951 m. sausio 30 d. Ariogalos r. Šilų k. P. 117, 122, 129.

Stirna – (?) Vytautas Juodis-Stirniukas, Arūnas (g. 1925 m. Betygalos vlsč. Armonių k.). Partizanas nuo 1944 m. Priklausė Žaiginio būriui, vėliau būrio vadas. Žuvo 1947 m. vasario 27 d. Betygalos vlsč. Pryšmantų k. P. 69, 75, 76.

Š

Šnabas – Vaclovas Butkus-Kurmis (g. 1923 m. Baisogalos vlsč. Pepalių k.). 1941 m. Bir-

želio sukilimo dalyvis. Partizanas nuo 1944 m. Povilo Lukšio rinktinės būrio vadas. Žuvo 1946 m. birželio 9 d. Grinkiškio vlsč. Gegužinės miške. 2001 m. suteiktas kario savanorio statusas. P. 59, 62.

Švilpa – (?) Antanas Balčiūnas. Jaunesn. leitenantas. Partizanų būrio Mažuolių miške vadas. Žuvo 1946 m. birželio 26 d. Baisogalos vlsč. Skėmių miške. P. 56, 57, 60, 61, 65, 68, 69.

Švilpikas – Juozas Jaščiolas (g. 1910 (?) m.; iš Šiaulėnų vlsč. Saktelių k.). LLA Kovo apylinkės partizanas. Žuvo 1945 m. liepos 28 d. kautynėse Grinkiškio vlsč. Valatkaičių pelkėje. P. 79.

T

Tarzanas – Zenonas Švėgžda (g. 1919 m. Kražių vlsč. Lenčių k.). LLA narys. 1945 m. priklausė LLA Kovo apylinkės Putino būriui, tą pačių metų rugpjūčio mėn. legalizavosi. Vėliau dirbo Tauragės apskr. Lauksargių tarybiniame ūkyje. P. 71, 79.

Tarzanas-Kudirka – Algirdas Zarenka (g. 1928 m.). Partizanas nuo 1947 m. Priklausė Knygnešio rinktinės Šerno būriui. Už žiaurų elgesį Betygalos vlsč. Pajokų k. 1949 m. spalio 24 d. partizanų karo lauko teismo sprendimu sušaudytas. P. 136.

Teodoras – Teodoras Juozaitis-Telesforas (g. 1926 m. Baisogaloje). LLA narys. Gyvendamas Kaune partizanamis padirbinėjo fiktyvius dokumentus. Po Labūnavos įvykių 1946 m. gruodžio 27 d. suimtas Vilniuje. 1947 m. rugpjūčio 2 d. Ypatingojo pasitarimo nuteistas 10 metų. Kalėjo Sverdlovsko, Omsko, Novosibirsko sr. lageriuose. 1957 m. paleistas. P. 85–87, 91.

Tėvas – Lionginas Kuprys (g. 1909 m. Krakių vlsč. Lenčių k.). Partizanas nuo 1944 m. Priklausė V. Pabarčiaus vadovaujamam junginiui, Lenčių partizanų būrio vadas. 1945 m. rugpjūčio mėn. legalizavosi, ryšių su partizanais nenutraukė. 1946 m. sausio mėn. suimtas, tų pačių metų gegužės mėn. nuteistas 20 metų. Kalėjo Krasnojarsko kr. ir Magadano sr. lageriuose. 1954 m. paleistas, grįžo į Lietuvą. P. 40, 73, 79.

Tumpa – Algirdas Masys (iš Krakių vlsč. Rokų k.). V. Pabarčiaus būrio partizanas. Žuvo 1944 m. gruodžio 14 (20?) d. Betygalos vlsč. Tautušių k. P. 42, 43, 49.

V

Vairas – Juozas Paliūnas. P. 40.

Vingis – žr. Muralis-Vingis.

Vyrukas – nežinomas partizanas. P. 63.

Vytautas – Viktoras Bakanauskas-Tautvydas, Saulius, Jūreivis (g. 1920 m. Šiluvos vlsč. Paluknio k.). Partizanas nuo 1944 m. Kęstučio apygardos Savanorio rinktinės P. Morkūno-Rimanto vadovaujamo rajono partizanas, nuo 1948 m. Maironio rinktinės Nemuno būrio vadas. Žuvo 1950 m. sausio 31 d. Grinkiškio vlsč. Gulbinų k. kartu su žmona Stefa Martišiūte-Dangute. P. 92, 94, 95, 115, 118.

Vytenis – Antanas Kvedaras-Tautvydas (g. 1928 m. Dotnuvos vlsč. Šmotiškių k.). Partizanas nuo 1948 m. Nuo 1950 m. Maironio rinktinės Birutės tėvūnijos vadas. Žuvo 1952 m. liepos 4 d. Dotnuvos r. Pilsupių k. 2010 m. suteiktas kario savanorio statusas ir kapitono laipsnis. P. 135.

Ž

Žaliūnas – Vytautas Bukauskas-Žaliukas (g. 1929 m.). Partizanas nuo 1947 m. Žuvo 1948 m. sausio 15 d. Krakių vlsč. Lenčių miške. P. 100, 104, 106–109, 111, 117–119, 121.

Žąsinas – Jonas Petraitis (g. 1920 m. Grinkiškio vlsč. Pyplių k.). Partizanas nuo 1945 m. Žuvo 1945 m. liepos 5 (rugpjūčio 6?) d. Grinkiškio vlsč. Meiliškių k. P. 69, 79.

Žvirblis – Petras Mickus-Zubrys (g. 1912 m.; iš Baisogalos vlsč. Pliuškių k. ar Kliūčių vnk.). 1945 m. partizanų skyriaus Mažuolių miške vadas, vėliau Žaliosios rinktinės partizanų padalinio vadas, 1948 m. reorganizuotos Lietuvos Žaliosios rinktinės štabo pareigūnas, Kalno rajono vadas. Žuvo 1948 m. spalio 22 d. Radviliškio apskr. Šeduvos vlsč. Radvilonių miške. 1999 m. suteiktas kario savanorio statusas. P. 57, 68.

Parengė Aurelija Malinauskaitė

Kautynių ir susidūrimų aprašymai*

1944 m. gruodžio 7 d. Krakių vlsč. Rezgių k. į pasalą įkliuvo 17 asmenų NKVD ir NKGB grupė. Nukauti, paimti į nelaisvę, o vėliau sušaudyti 8 pareigūnai, tarp jų – Kėdainių apskrities NKGB skyriaus operatyvinis įgaliotinis lt. Ruvinas Tokeris (g. 1917 m.), NKVD Krakių pagalbinio ūkio vedėjas lt. Skoris, milicijos operatyvinis įgaliotinis Kolesnikovas, 2 milicininkai ir 3 sribai. P. 41–46.

NKVD ataskaitoje nurodoma, kad **1944 m. gruodžio 8 d.** buvo apšaudytas aviacijos dalinio automobilis. Aukų nebuvo. P. 46–47.

1944 m. gruodžio 13 d. NKVD operatyvinė grupė kartu su raudonarmiečiais Krakių vlsč. Gudaičių k. suėmė 9 žmones, kuriuos įvardijo kaip „banditus ir jų rėmėjus“, ir dar 12 asmenų, pasak NKVD, „kurių priklausymą gaujoms reikės nustatyti“. Iš kitos NKVD ataskaitos matyti, kad suiminėjama buvo ir ankstesnėmis dienomis aplinkiniuose kaimuose. Pasak dokumento, gruodžio 8 d. suimtas asmuo nurodė partizanų gyvenamąsias vietas Paliepių miške. P. 46.

1944 m. gruodžio 15 d. 5 partizanai, apsimetę SSRS NKVD darbuotojais, atvykusiais kovoti su „banditais“, atėję į Grinkiškį, nuginklavo milicijos operatyvinį įgaliotinį lt. Rudanovą ir dar vieną karininką kartu su 6 kareiviais. Paėmę jų ginklus partizanai pasitraukė. P. 51.

1944 m. gruodžio antrojoje pusėje 13-asis ir 338-asis NKVD pasienio pulkai ir manevrinė grupė Paliepių miške ir aplinkiniuose kaimuose (Kėdainių ir Raseinių apskr.) vykdė plačią karinę operaciją. NKVD ataskaitose rašoma, kad gruodžio 16 d. 26 partizanai žuvo, o 33 buvo sulaikyti; 26–28 d. 15 kovotojų žuvo, 9 buvo suimti, sulaikyta 13 įtariamųjų, sunaikinti įtvirtinti partizanų bunkeriai. Nurodoma, kad atvykus NKVD daliniams gruodžio mėn. iš viso 61 „banditas“ žuvo, 66 buvo suimti, 29 pasidavė, taip pat suimti 79 partizanų rėmėjai, 33 dezertirai, 115 vengiančių mobilizacijos asmenų ir t. t. Šie duomenys tikriausiai perdėti ir pagražinti, nes tuo metu NKVD žudė ir beginklius žmones. Antai gruodžio 21 d. Paliepių k. partizanai apšaudė raudonarmiečius, varančius į kariuomenę šauktinius (arba tokie veiksmai buvo imituojami). Šauktiniai išsibėgiojo, 18 „banditų“ buvo nukauta, bet paimtas tik vienas „trofėjus“ – rankinis kulkosvaidis. Faktiškai Paliepių miško kautynėse galėjo žūti 23–26 partizanai.

* Įtrauktos tik Juozo Paliūno prisiminimuose minimos kautynės ir susidūrimai, kurių aprašymus pavyko rasti Lietuvos ypatingojo (buv. KGB) archyvo dokumentuose.

NKVD nurodo, kad tų metų gruodžio mėn. jų patirti nuostoliai buvo 11 žuvusiųjų (iš jų 3 karininkai) ir 15 sužeistųjų. Ataskaitose rašoma, kad operacija buvo tęsiama 1944 m. gruodžio 28 d.–1945 m. sausio 3 d. „Ypač banditizmu užsikrėtusiose“ vietovėse buvo palikta kariuomenė ir operatyvinės grupės. P. 52, 53, 56.

Apie sudegintus namus užsimenama ir NKVD ataskaitose, pavyzdžiui, nurodoma, kad per operaciją Paliepių miške sudegintas viensėdis, iš kurio šaudė „banditai“. Siautėjant NKVD galėjo būti sudeginta ir daugiau ūkių. P. 56.

Nors partizanų šaltinis nurodo įvykį Sirutiškių k. vykus 1945 m. kovo mėn., bet kitos detalės sutampa su sovietų archyvine medžiaga. Todėl spėtina, kad tai įvyko **1945 m. spalio 22 d.**, kai partizanai užpuolė Sirutiškių apyl. pirmininko namus. Per susišaudymą padegus namą, buvo nukautas apylinkės pirmininkas Stasys Kazirauskas (g. 1905 m.) ir kartu buvęs Antanas Doranskas (g. 1890 m.). P. 61–63.

Spėtina, kad kalbama apie **1945 m. balandžio 21 d.** susišaudymą Pliuškių k., netoli Mažuolių miško. Tada žuvo aktyvistai Timofejus Jakovlevas (g. 1911 m.), Jekaterina Jakovleva (g. 1917 m.), Jonas Kemžūra (g. 1908 m.), Dmitrijus Kublickas (g. 1908 m.) ir Jekaterina Kublickienė (g. 1893 m.). P. 67.

1945 m. liepos 20 d. partizanai užpuolė Šaukoto miestelį, kur sulaikė ir išsivedė į mišką apylinkės pirmininką Adolfą Žiogą (g. 1893 m.), sribą Vaclovą Skaburskį (g. 1910 m.) ir partizanų įtariamą šnipinėjimu Sudeikienę iš Valatkiškių k. Po apklausos visi jie buvo sušaudyti. P. 70–72.

1945 m. liepos 28 d. (pasak partizanų šaltinių – rugpjūčio 4 d.), remdamasi maršrutinio agento Baliko duomenimis, 220-ojo pasienio pulko kareivių grupė užpuolė ir išblaškė Grinkiškio vlsč. Valatkaičių pelkėje gyvenusius partizanus. Žuvo Juozas Jaščioldas-Švilpikas, Antanas Ligeika-Perkūnas, Vytautas Norkus-Izidorius ir Aleksandras Skaburskas-Naujokas, dar keli buvo sužeisti. Perdėtais NKVD duomenimis, žuvo 12 partizanų. Partizanai mini skirtingą žuvusių priešų skaičių – nuo 2 iki 4. NKVD ataskaitose nurodoma, kad apsieita be aukų, nušautas tik jų šuo Džekas. Toliau tęsiant karinę operaciją, rugpjūčio 5 d. Karalinavos miške, NKVD duomenimis, galėjo žūti dar 8 partizanai. P. 73–77.

1946 m. naktį iš lapkričio 4-osios į 5-ąją, partizanams užpuolus Pašušvį, per susišaudymą žuvo apylinkės pirmininkas Leonas Saldūnas (g. 1899 m.), Valatkaičių tarybinio ūkio ūkvedys Domas Mirončikas (g. 1906 m.) ir sribo tėvas Gruzdas. Tą pačią naktį Vosiliškio k. likviduota pieno punkto vedėja Stasė Sondaitė (g. 1921 m.), jos sesuo Bronė Sondaitė ir Antanas Miežinis (g. 1921 m.). P. 82.

1946 m. naktį iš gruodžio 5-osios į 6-ąją partizanai užpuolė Trankinių k. mokykloje apsistojusius aktyvistus, kurie prieš tai šventė SSRS Konstitucijos dieną. Apšaudžius ir padėgus mokyklos pastatą, žuvo 14 žmonių, tarp jų – apylinkės pirmininkas Vladas Danielius, 3 MVD kariai ir 1 sribas. P. 83.

1946 m. gruodžio 8 d. Gudžiūnų vlsč. Devyduonių k. žuvo komjaunimo organizacijos sekretorius Jonas Gailiūnas (g. 1926 m.), jo tėvas Vincas Gailiūnas (g. 1903 m.), sesė-rys komjaunuolės aktyvistės Elena (g. 1927 m.), Margininkų apyl. dešimtkiemio įgaliotinė, ir Marija Lebedytės, partizanų įtartos ryšiais su MVD struktūromis. P. 83, 84.

1946 m. gruodžio 25 d., remdamiesi maršrutinio agento Kolios duomenimis, MVD kariuomenės 25-ojo pulko kareiviai užpuolė Labūnavos dvaro bokšte šv. Kalėdas šventusius partizanus ir jų rėmėjus. Kautynėse žuvo 11 Povilo Lukšio rinktinės 4-ojo rajono partizanų ir jų rėmėjų: Elena, Marijona ir Ona Alaburdaitės, Zenonas Alaburda-Patėvis, Boleslovas Derbutas, Jonas Gulbinas-Lašas, Vladas Juškevičius-Kukutis, Verutė Krivickaitė, Kazys Sokas, Jonas Šimkūnas ir Jonas Žilinskas-Tėvas (būrio vadas). Buvo suimti Aloyzas Dalbokas-Imperatorius, Ona Derbutienė, Ona Kasperavičūtė-Vyturėlis, Antanas Muralis-Vingis ir Felia Šimkūnienė. P. 89.

1947 m. birželio 18 d. naktį partizanai užpuolė Ūturių spirito varyklą. MGB duomenimis, jie paėmė 5 t spirito, 15 t grūdų, 130 kiaušinių ir 12 kg sviesto. Tikėtina, kad prie to prisidėjo vietiniai gyventojai. Atvykusi MGB operatyvinė grupė sulaukė 18 žmonių, pas kuriuos rasta spirito ir grūdų. Netrukus po šių įvykių buvo suimtas Juozo Paliūno brolis Mečislovas. Jis taip pat buvo kaltintas dalyvavęs užpuolime. P. 92–95.

1947 m. rugsėjo 4 d. partizanų surengtoje pasaloje netoli Ilgižių k. žuvo MGB Pagėgių apskr. skyriaus vyr. tardytojas vyr. lt. n. Nikolajus Afanasjevas (g. 1915 m.), Betygalos sribai Estatijus Bepalovas (g. 1925 m.), Vladas Karašauskas (g. 1927 m.), Pamfilas Solovjovas (g. 1927 m.) ir vežikas Kazys Palskis (g. 1902 m.). P. 100, 101.

1947 m. rugsėjo 26 d. Gudžiūnų vlsč. Antušavos k. partizanai likvidavo apylinkės pirmininko pavaduotoją Leoną Alekną (g. 1923 m.), jo svainį Eduardą Toviaką (?) (g. 1923 m.) ir Leonardą Mikalauską (g. 1925 m.). P. 103, 104.

LSSR MGB operatyvinėje suvestinėje užfiksuota, kad **1947 m. spalio 18 d.** naktį partizanai, persirengę milicininkų uniformomis, Ariogalos vlsč. Grajauskų k. sugavo ir pakorė Antaną Volskį (g. 1923 m.), demobilizuotą iš sovietinės kariuomenės. P. 105.

Šaltiniai

Lietuvos ypatingasis archyvas, operatyvinių bylų fondas K-41 (buv. K-1, ap. 3); baudžiamųjų bylų fondas K-1, ap. 58; operatyvinių įskaitos bylų fondas K-30, ap. 1; LKP dokumentų grupė; Partijos istorijos instituto prie LKP CK fondas 3337.

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos turimo centro archyvas.

Literatūra

Knygos

Aukštaitijos ir Žemaitijos partizanų prisiminimai, t. 5, sud. R. Kaunietis, Vilnius, 2006.

Aukštaitijos partizanų prisiminimai, t. 3, sud. R. Kaunietis, Vilnius, 2001.

Kvedaras D., *Kėdainių krašto partizanai MGB agentų apsuptyje. Laisvės kovų archyvas*, t. 28, Kaunas, 2000.

Laisvės kovos Prisikėlimo apygardoje, sud. A. Malinauskaitė, Vilnius, 1999.

Laisvės kovų aukos Pietų Žemaitijoje, sud. V. Steponaitis, Kaunas, 1998.

Meškauskas I., *Kraupūs žodžiai*, d. 2, Kėdainiai, 1996.

Slapšinskas V., *Laisvės Vytis*, Kaunas, 1999.

Šulskis V., *Ariogalos mažoji enciklopedija*, Kaunas, 2005.

Vakarų Lietuvos partizanų sritis. Atlasas, Vilnius, 2010.

Straipsniai

Bružas A. G., „1946 metų Kalėdos Labūnavos dvaro bokšte“, *Laisvės kovų archyvas*, t. 24, Kaunas, 1997, p. 190–196.

Bružas A. G., „Jungtinės Kęstučio apygardos Povilo Lukšio rinktinė“, *Laisvės kovų archyvas*, t. 22, Kaunas, 1997, p. 195–211.

Vietovardžių rodyklė*

A

Agelaičiai, mšk. – 106, 111
Aleknaičiai, mšk. – 113
Antušava, k. – 103
Ariogala, mstl. – 105, 115, 122, 123
Augmėnai, k. – 57

B

Baisogala, mstl. – 56–58, 61, 64, 65, 69
Betygala, mstl. – 36, 100, 101
Burūnai, k. – 102

D

Devynduoniai, k. – 83
Dotnuva, mstl. – 89
Dubysa, up. – 37

G

Geručiai, k. – 38
Giedraičiai, k. – 78
Gaužai, mšk. – 53, 55
Grinkiškis, mstl. – 37, 38, 49–51, 56, 78, 82,
101, 102, 105, 115, 122
Gudžiūnai, mstl. – 64, 65, 78, 83, 87–89, 103,
105, 115, 122

I

Ilgiziai, k. – 36, 47, 48, 70, 101

J

Josvainiai, mstl. – 105, 122, 123
Juodšiliai, gvnt. – 83, 85

K

Kaunas – 83, 85, 87
Kėdainiai – 37, 45

Krakės, mstl. – 36, 47, 48, 69, 80, 105, 115, 122

L

Labūnava, k. – 89
Lenčiai, mšk. – 40, 53, 55, 118, 120, 122, 134
Lenčiukai, k. – 117
Lenčiukai, mšk. – 121, 122
Lentvaris, mst. – 83, 88
Lietuva – 31, 33

M

Mantviliškis, k. – 84, 89
Mažuoliai, k. – 57, 58
Mažuoliai, mšk. – 56, 67
Meiliškiai, k. – 34, 38, 50, 52
Meiliškiai, mšk. – 53, 55

P

Pagynėvis, k. – 99
Pakarkliai, k. – 79, 126
Paliepiei, k. – 48, 121
Paliepiei, mšk. – 40, 55, 97, 114, 123, 125
Panevėžys – 65
Paskerdūmys, k. – 48
Pašušvys, k. Kėdainių r. – 41, 47, 49
Pašušvys, mstl. Radviliškio r. – 81, 82
Pernarava, mstl. – 105, 122, 123
Plinkaigalis, k. – 41–43, 46, 48
Prociūnai, k. – 100
Pūriškis, mšk. – 51
Pušynė, mšk. – 40, 49, 50, 52, 53

R

Raseiniai – 108, 124
Rutuliškiai, k. – 10

* Pateikiamos tik Juozo Paliūno prisiminimuose minimų vietovardžių dabar vartojamos formos.

S

Sibiras – 79
Sirutiškiai, k. – 61
Skėmiai, mšk. – 64, 68, 69
Spirgiškis, mšk. – 38, 51

Š

Šaukotas, mstl. – 70, 72
Šilaliai, k. – 57
Šušvė, up. – 41

T

Tautušiai, k. – 108
Tautušiai, mšk. – 108, 109, 111
Tautušiai, plk. – 111
Tendžiogala, k. – 124
Tilindžiai, k. – 119
Trankiniai, k. – 83, 84

Ū

Ūturiai, k. – 92

V

Vaitiekūnai, k. – 38, 49, 55, 78
Valatkaičiai, plk. – 70, 126
Vilnius – 83, 87, 91
Vokietija – 36
Vosiliškis, k. – 38, 108, 121, 124

Z

Zembiškis, mšk. – 81, 119
Zvėgiai, k. – 108
Zvėgiai, mšk. – 106, 107, 109, 125
Zvėgiai, plk. – 107, 108

Ž

Žaiginys, mšk. – 81, 107
Žalioji giria, mšk. – 65

Žodynėlis*

ablava – sovietų kariuomenės siautėjimas, miškų šukavimas, kratos

automačikas – automatininkas

bo[u]rliokai – rusai

branavykai – masyvūs batai

červoncai – sovietų pinigai, buvę apyvartoje 1922–1947 m.

9 mm = 9 mm AF – pistoletas „FN Browning“, užtaisomas 9 mm kalibro šoviniais

dešimtukas – savitaisiais šautuvas SVT-38 arba SVT-40, taip vadinamas dėl to, kad dėtuvejė tilpo dešimt šovinių

grabas – karstas

istrebiteliai – sribai: naikintojų bataliono kariai (rus. *istrebitel'nyj batal'jon*)

kožnas – kiekvienas

kurtké – striukė

kuzirkas – kepurės snapelis

mašinka – mašinėlė

parobėlis – pistoletas „Parabellum“

pečius – krosnis

7,65 kalibro – greičiausiai pistoletas „Browning“, užtaisomas 7,65 mm kalibro šoviniais

svolač – šunsnukis, niekšas

ščitas – namo galo frontonas

šiubos – lango stiklo dalis

šmoteliai – gabaliukai, skuteliai

* Aiškinami tik Juozo Paliūno prisiminimuose vartojami žodžiai.

ura – valio

„urvinis“ – besislapstantis nuo sovietų valdžios asmuo

viedras – kibiras

Žaliosios – Žalioji rinktinė

Santrumpos*

a. a. – amžiną atilsį

agnt. – agentūra

Ap – apygarda

Ap SA-JUV – apygardos Savanorio rinktinės nenustatytos
tėvūnijos vadas

Ap SA-Rn JU-Tv – apygardos Savanorio rinktinės
nenustatyta tėvūnija

apskr. – apskritis

AUV – (?) Maironio rinktinės vadas

AUV-RnV – (?) Maironio rinktinės vadas

CEN – Centro dalinys

D – dalinys

dv. – dvaras

grnd. – grandis

„J“ – nenustatytas asmuo

jaun. leit., jaun. ltn. – jaunesnysis leitenantas

JU – nenustatyta kuopa

JU posk – nenustatytos tėvūnijos poskyris

JUVĮ – nenustatytos tėvūnijos vado įgaliotinis

kaim. – kaimas

klm. – kilometras

KLT – karo lauko teismas

KNV-RnV – Knygnešio rinktinės vadas

kv., kvrt. – kvartalas

KV-ApV – Kęstučio apygardos vadas

* Aiškinamos tik Juozo Paliūno prisiminimuose vartojamos santrumpos.

I. e. VOSV – laikinai einantis valsčiaus Organizacinio skyriaus viršininko pareigas
LLA – Lietuvos laisvės armija
LLKS – Lietuvos laisvės kovos sąjūdis
MAV-RnV – Maironio rinktinės vadas
MVD – *Ministerstvo vnutrennich del (rus.)* – Vidaus reikalų ministerija
org. – organizaciniai
OS – Organizacinis sektorius
part., prt. – partizanas
PRR – „Prie rymančio rūpintojėlio“
Rn – rinktinė
RnV – rinktinės vadas
RP – ryšių punktas
RPV – ryšių punkto vadas
sk. – skyrius
sk.V – skyriaus vadas
SMŪ – Smūgio dalinys
ŠAR – Šarvo dalinys
TvOrg SkV – tėvūnijos Organizacinio skyriaus viršininkas
TvV – tėvūnijos vadas
„V“ – nenustatytas asmuo
V. – vadas
v., val., valsč. – valsčius
VIL – Vilties dalinys
VOS – valsčiaus organizacinis sektorius
VOSV – valsčiaus organizacinio sektoriaus vadas

Priedai

Prieduose skelbiami įvairūs kautynių aprašymai, tarnybiniai raštai, laiškai ir pan. suteikia papildomos informacijos apie Prisikėlimo apygardos partizanus, jų kovas ir kasdienybę. Daugelis jų publikuojami pirmą kartą ir yra tiesiogiai susiję su pačiu partizanu Rytu. Ši archyvinė medžiaga papildo jo prisiminimus ir kovinę biografiją. Dokumentuose ištaisytos tik svarbiausios rašybos ir skyrybos klaidos. Laužtiniuose skliaustuose pateikiamos iššifruotos partizanų vartotos santrumpos.

1. Kautynių, vykusių 1944 m. lapkričio mėn.

Krakių vlsč. Paskerdūmio, Rezgių ir Plinkaigalio k., aprašymas

MIV*

49 06 20

176

MAV**

Kautynių bei susidūrimų aprašymas

1. Paskirdonio km., Rezgių km. ir Plinkaigalio km., Krakių valsč.
2. 1944 m. lapkričio mėn. Kautynės tęsėsi 5 valandas.
3. Puolamos kautynės.
4. –
5. Povilo Lukšio rinktinė. Vadovaujamas Pabarčiaus D[alinys]. Kautynėse dalyvavo Pabarčius, Pakarklis, Dūdelė, Dulus, Tumpa, Fiureris, Vanagas ir dar 20 P[artizanų], kurių slaptavardžius neprisimenu, viso 28 P[artizanai].
6. Atsargos jaun. leit. Pabarčius.
7. MVD ir vietos sribai, viso 11 asmenų.
Ginkluoti 3 automatiniais pistoletais, 3 pusiau automatiniais šautuvais, 4 paprastais šautuvais, 1 kulkosvaidžiu, tarpe visų 3 pistoletai ir 10 granatų.
8. Apie 8 val. ryto R[yšininkas] atbėgo į stovyklą pranešti, kad į Paskirdonio km. atvyko apie 12 MVD ir sribų, kurie priedangoje P[artizanų] ieškojimo vykdė įvairias vagystes. Tuoj pat D[alinio] V[adas] Pabarčius įsako savanoriškai pasirengti. Pasirengus žygio tvarka išžygiuota į nurodytą vietą.

* Mindaugo tėvūnijos vadas.

** Maironio rinktinės vadui.

Pirmas susišaudymas įvyko Paskirdonio kaime, iš kur priešas atsišaudydamas stengėsi kuo skubiau trauktis Krakių miestelio link. P[artizanams] stipriai spaudžiant priešą ir jį supant tęsiamos kautynės. P[artizanas] Vanagas taikliai šūviu už 500–800 metrų nušauna MVD Sk[yriaus] V[iršininką] /žydą/. Kautynių padėtyje priešas atitraukė iki Plinkaigalio km. D[alinio] V[adas] įsakė Rytui ir Tumpai išžvalgyti įtartiną miškelį, kurį žvalgant Rytui pirmam pavyksta pastebėti slenkantį vieną sribą. Tuoj pat nepastebimai iš užnugario įrėmė ginklą reikalaudamas pakelti rankas, dasidėjus Tumpai nuginkluoja istribitelį ir pristato D[alinio] V[adui]. D[alinio] V[adas], išardęs sribitelį, išsiaiškino, kurioje sodyboje randasi MVD ir sribai. Apsupus nurodytą sodybą, /kurioje iš civilių niekas negyveno/, tai pastebėjęs priešas stiprią atidengė ugnį. P[artizanams] atsakius tuo pačiu, priešas buvo išstumtas iš sodybos į įlomius, kelio ir laukų griovius. Po ilgesnių kautynių P[artizanams] stipriai puolant priešą, šeši sribiteliai /iš kurių trys sužeisti/ pasiduoda į nelaisvę.

Kautynių lauke lieka vienas MVD /Kėdainių apskr. tardytojas kapitono laipsnyje/. Likęs MVD susiima visų į belaisvę pasidavusių ginklus ir apsivilkimą /iš apsivilkimų sudaro griovio šonus ir uždangas/ ir keisdamas ginklus stipriai atsišaudydamas tęsia kautynes. Po ilgesnių kautynių P[artizanai] priešą suspaudžia siaurame žiede. P[artizanai] pradeda puolimą granatomis ir apšaudymu, tuo pačiu atsako ir priešas. Dūdelė su perbėgimais artėja, artėjant darant perbėgimą, priešas peršauna per kojas šlaunį. D[alinio] V[adas] sukomanduoja šturminę ugnį, atidengus visiems P[artizanams] į priešą ugnį, priešas buvo priverstas slėptis už uždangos, tuo pasinaudodamas Dūdelė pribėga prie priešo [ir] jį peršauna. Peršautas MVD pasiduoda į belaisvę.

9. Nebuvo.

10. Iš priešo paimta: 3 automatiniai pistoletai, 1 kulkosvaidis, 2 pusiau automatiniai šautuvai, 3 paprasti šautuvai, 2 „Nagan“ pistoletai ir 1 AF pistoletas. Savų nuostolių neturėta.

11. Devyni MVD ir sribiteliai, jų tarpe apskrities tardytojas kapitono laipsnyje /rusas/, sribitelių Sk[yriaus] V[adas] /nuo 1930 m. partinis, vietos žydas/ ir visų ginklai.

12. Per kautynes sužeistas P[artizanas] Dūdelė.

13. Pažymėtina, kad P[artizanų] mestų granatų buvo dvylika, iš kurių dvi sužeidė priešą, trys buvo priešo atmetos, o likusios permestos ar nedamestos. Priešas išmetė apie 6 granatas. Kautynėms išnaudota apie 1000 šovinių. Kautynėse pasižymėjo: P[artizanas] Vanagas taikliau šaudymu, P[artizanai] Rytas ir Tumpa asmeniškai drąsa ir gera orientacija, P[artizanai] Dūdelė ir Pakarklis ypatinga asmeniškai drąsa, nežiūrint, kad Dūdelė buvo sužeistas, kautynes tęsė ryžtingiau, P[artizanas] Pabarčius sumaniu vadovavimu.

14. Asmeniškai Ryto dalyvauta.

MIV

LYA, f. K-5, ap. 1, b. 15, l. 25–26 (mašinraštis).

**2. Kautynių, vykusių 1945 m. kovo mėn.
Baisogalos vlsč. Sirutiškių k., aprašymas**

MIV

MAV

49 06 20

181

Kautynių bei susidūrimų aprašymas

1. Sirutiškių apyl., Baisogalos valsč.
2. 1945 m. kovo mėn. ... d. 20 val. Kautynės tęsėsi 2 valandas.
3. Puolamos kautynės.
4. –
5. Žaliosios rinktinės Švilpos vadovaujamas D[alinys]. Kautynėse dalyvavo: Švilpa, Rytas, Šnabas, Mažiukas, Vyrukas, Smilga ir Mečis.
6. Atsargos jaun. leit. Švilpa.
7. Vietos 3 ginkluoti aktyvistai /vietos rusai/, ginkluoti 1 automatiniu pistoletu, 2 paprastais šautuvais, raketniku ir apie 5 granatas.
8. Apsupus sodybą, pabaldžius pareikalauta įsileisti. Priešas pradėjo atsišaukti, tuoj Rytas ir Šnabas turimas paruoštas pakulų puokštes, sulaistytas benzinu ir pritvirtintas ant pagalių, pastato abiejose namo pusėse pastogėse padegtas. Atsitraukus į pasirodžiusį priešą buvo atidengta ugnis. Du aktyvistai nušauti namo viduje sudegę, vienam dūmų priedanga pavyko pabėgti, vienas šeimos narys paimtas į nelaisvę.
9. Nebuvo.
10. Nebuvo – neturėta.
11. Nušauti 2 aktyvistai ir sudegintas gyvenamas namas su visu jame esančiu inventorium.
12. Nakties kautynėse išsikarščiavusiai apšaudant bėgantį priešą, P[artizanas] Vyrukas paleido šūvį į priešą, prikišęs vamzdžio galą prie pat P[artizano] Ryto ausies. To pasekoje Rytas su ta ausimi nustojo klausos 80 nuošimčių.
13. Kautynėse pasižymėjo Šnabas ir Rytas asmeniškai drąsa vykdant uždavinį, Mažiukas taikliai šaudymu.
14. Asmeniškai Ryto dalyvauta.

MIV

LYA, f. K-5, ap. 1, b. 15, l. 24 (mašinėraštis).

**3. Susidūrimo, vykusio 1945 m. balandžio mėn. Baisogalos vlsč.
Legečių–Mažuolių vieškelyje, aprašymas**

DAV*

49 III 12

Nr. 80

VAV**

Kautynių bei susidūrimų aprašymas

1. Legečių–Mažuolių vieškely, Baisogalos vlsč.
2. 1945 m. balandžio mėn. apie ... d. Kautynės tęsėsi 30 minučių.
3. Puolamos kautynės.
4. –
5. Švilpos dalinys, Povilo Lukšio rinktinė. Dalyvavo: Vairas, Šnabas, Vyrukas ir Policininkas. Ginkluoti: 2 pusiau automatiniais šautuvais, 1 automatinio pistoleto /suomių pavyzdžio/, 1 šautuvu ir 4 pistoletais bei granatomis.
6. Kautynėms vadovavo Vairas, dabar Draugelis.
7. Vietos sribai – 3 asmenys. Ginkluoti du automatiniais pistoletais ir vienas pusiau automatinio šautuvu bei granatomis.
8. Sužinota, kad žiauriausias apylinkėje strebas „Mitka“ /Bepirštis/ jaun. leitenanto laipsny su dviem strebais yra Mažuolių km. Kadangi buvo žinoma, kad turi neužilgo grįžti į Baisogalą, D[alinio] V[adas] Švilpa paveda Vairui vadovaujant su trim vyrais įvykdyti minėtą uždavinį.
- Atvykus [i] reikiamą vietą, išsidėstoma. Užvažiavusiems ant ugnies linijos, sukomanduota: „Vežiką saugojant, ugnis!“ Sribai taip pat į P[artizanus] atidengė ugnį ir plaka arklius kaip galima greičiau. Vairas sukomanduoja: „Šaut arklius“, nušovus vieną arklių vežiką išoka į griovį, atsigula, du sribai atsišaudydami bėga. Sribas „Mitka“ vežime sužeistas atsišaudė /griovyje vežiką rėkia: „Mitka vežime“/. Vėliau „Mitka“ šaudymą nutraukė, pirmas priartėjęs Vairas pastebi, kad „Mitka“ vaizduoja negyvu /rankose turi paruoštą granatą ir taikosi mesti/. Vairas tai pamatęs paleidžia seriją. Sąryšį su vežiko saugojimu, likusiems dviem sribams, vienam sunkiai sužeistam, pavyko pabėgti. Kadangi buvo pagrindinis tikslas „Mitka“ /Bepirštis/ sunaikintas – uždavinys atliktas.
9. Nėra.
10. Paimta iš priešo: 1 automatinis pistoletas, 3 granatos ir 4 automatams apkabos, pilnos šovinių.
11. Nušautas 1 sribitelis /jaun. leitenanto laipsny/ ir 1 sribas sunkiai sužeistas.
12. Nėra.
13. Pažymėtina, kad minėtas sribitelis „Mitka“ /Bepirštis/ yra nušovęs visai neapkal-

* Dalinio vadas.

** Nenustatytos partizanų organizacijos vadui.

tintus vietos gyventojus, kuriems naktį liepdavo bėgti ir nušaudavo. Taip pat daug moterų ir vaikų yra žiauriai sumušęs.

14. Asmeniškai Vairui-Draugeliui.

DAV

LYA, f. K-1, ap. 1, b. 17, l. 10 (mašinraštis).

4. Grinkiškio vlsč. Šaukoto miestelio puolimo, vykusio 1945 m. liepos mėn., aprašymas

MIŠ*

49 06 20

180

MAV

Kautynių bei susidūrimų aprašymas

1. Šaukoto miestelis, Grinkiškio valsč.
2. 1945 m. liepos mėn. d. 8 val. Operacija tęsėsi 4 valandas.
3. Puolamos kautynės.
4. –
5. Povilo Lukšio rinktinė, Dūdelės vadovaujamas D[alinys]. Kautynėse dalyvavo: Dūdelė, Rasas, Dulus, Rytas, Švilpa, Banginis, Gavėnas, Tarzanas, Krivis ir Paukštis.
6. Kautynėms vadovavo P[artizanas] Dūdelė.
7. Vietos ginkluotas aktyvas – 5 asmenys. Ginkluoti paprastais šautuvais.
8. Iš nakties apsuptas miestelis ir iš anksto suskirstytos grandys, kiekvienai grandžiai pavestas atskiras aktyvistas. Aštuntą valandą pradedamas puolimas. Atskiros sodybos puolamos atskirų grandžių. Du aktyvistai nuginkluoti, likę trys nesurasti namuose.
9. Nebuvo.
10. Iš priešo paimta du paprasti šautuvai, 50 kg lašinių, 2 dviračiai ir radijo aparatas.
11. Priešo sunaikinta du ginkluoti aktyvistai ir viena šnipė /moteris/.
12. Nėra.
13. Kautynėse pasižymėjo Dūdelė geru vadovavimu.
14. Asmeniškai Ryto dalyvauta.

MIV

LYA, f. K-5, ap. 1, b. 15, l. 20 (mašinraštis).

* (?) Mindaugo tėvūnijos štabas.

5. Kautynių, vykusių 1945 m. Grinkiškio vlsč. Valatkaičių pelkėje, aprašymas

DAV

VAV

49.III.12

73

Kautynių bei susidūrimų aprašymas Nr. ____

1. Valatkaičių pelkė, Grinkiškio valsč.

2. 1945 m. rugpjūčio mėn. apie 4 d. 8 val. Kautynės tęsėsi apie 30 min.

3. Užvesta vietos šnipų.

4. Neišaiškinti.

5. Dūdelės dalinys /Lukšio rinktinės/. Užpuolimo metu buvo 21 partizanas – Dūdelė, Rasas, Vairas, Dulius, Banginis, Bielskis, Perkūnas, Zuikis, Pempė, Švilpa, Žąsinas, Gavėnas, Pelkė, Tarzanas, Krivis, Balandis, Bebras, Zidorius, Bielskio brolis, Strazdas ir Vanagas. Ginkluoti buvo 3 kulkosvaidžiais /rusų sistemos/, 8 pusautomatiniais šautuvais /rusų sistemos/, 8 automatiniais pistoletais /rusiškos mašinkos/, 2 paprastais šautuvais ir bendrai apie 18 kišenių pistolečių bei granatų.

6. Kadangi P[artizanų] stovykla netikėtai buvo užpulta, P[artizanų] dalinys buvo perkeltas į dvi grupes: I-ai grupei vadovavo Dūdelė, II-ai grupei vadovavo Vairas /dabar Draugelis/.

7. P[artizanų] pačią stovyklą puolė MGB ir MVD apie 60 rusų ir rezerve įtartinose vietose pasalavo apie 60 MVD rusų. Ginkluoti kulkosvaidžiais, pusiau automatiniais šautuvais ir automatiniais pistoletais.

8. Sargyba, iki P[artizanai] visi miega, stovėdavo tik pačioje stovykloje. Priešo užpuolimo naktį daugumoj buvo išvykę, ir tik prieš auštant susirinkus į stovyklą, pasidalinus matytais ir girdėtais įspūdziais, išskiriant sargybinį ir pirmą sargybos pamainą bei virėjus, visi užmigo.

Nepastebimai priartėjo burliokų gauja su dviem kariškais šunimis prie stovyklos /priartėjimą darė labai atsargiai, pilvais šliauždami/. Burliokams baigiant dėstyti apie P[artizanų] stovyklą, P[artizanų] sargybinis nugirdo įtartiną sutratėjimą ir paklausė, kas. Tyli... /Paklausimas buvo pusiau patylomis, kad neišbudinti bereikalingai P[artizanus]. Antru kartu sutratėjus, sargybinis paklausė, kas. Tyli, bet jau paklausimas buvo garsus, visi daugumoje miega, nors kai kurie nugirdo paklausimą, bet tikėdami [, kad] savi, nes dar nebuvo grįžę iš išeigos 4 P[artizanai]. Trečiu kartu sargybinis paklausė, kas. Vyras rusai... Tuo pačiu momentu burliokai paleido į miegančius ypatingai stiprią ugnį...

Partizanai šoko iš miego, kai kurie nespėjo ginklo paimti, skubiai pusiau gulom traukėsi pakrikai nuo priešo. D[alinio] V[adas] Dūdelė, neatgaudamas orientacijos, be komandos atidengė į priešą ugnį. Vairas, negirdėdamas komanduojuot, sukomanduoja atsišaudyti! Ir atidengė gulom į priešą ugnį, po dviejų serijų pasigirdo komanda „Traukimės“. Tuomet Vai-

ras, pastebėjęs, kad tik vienas stovykloje likęs, sugriebęs likusią ginklavimo aprangą, traukėsi su didesniais perbėgimais.

Rusai visą laiką ypatingai stipriai apšaudė ir komanduoja: „Pirmyn“...

Vairas, kiek atitolęs nuo stovyklos, dasiveja vos paeinantį Krivį /kuris keturios dienos, kaip stipriai serga gripu/. Krivis prašo Vairo nepalikti, Vairas tempė Krivį ir ragino – skubėkim, surinka: „Šuo!“ Vairas tuoj gula už priedangos, tuo momentu šuo pradėjo kandžioti Vairą, Vairas čia pat pastebi rusų komanduojantį, kuris sukomanduoja: „Čia automačikas, vyrai, pirmyn“, ir komanduojantis rusas griebėsi už automato, kuris, iki dasivijo Vairą ir Krivį, laikė šunį už pavadžio, o jo automatas buvo per pečius užkabintas. Vairas, neatsižvelgdamas, kad jį šuo drasko, skubiai atidengė ugnį į rusų komanduojantį /kuris vadovavo visai burliokų gaujai, buvo kapitono laipsny/. Minėtas burliokas susmuko, tuoj Vairas antrą seriją atkreipė į šunį, kurį nušovęs su perbėgimais traukėsi. Nors dar apie penkis rusus atbėgo vadovaujančiam į pagalbą, bet Vairui šaunant šunį ta pačia kryptimi buvo apšaudyti ir į pagalbą atbėgę burliokai, kurie už priedangos sugulė. Vairas su didesniais perbėgimais vėl dasiveja Krivį, kuris, kol Vairas tęsė susišaudymą, buvo tolokai atitolęs. Dar kiek atsitraukus Vairui ir Kriviui, randa dar sunkiai sužeistą Gavėną /peršautas kairės rankos kaulas/ ir prie jo Banginį ir Strazdą. Tai radęs, Vairas tuoj suteikia pirmąją pagalbą aprišdamas sužeistąją vietą ir, Vairui sukomandavus „Ligoniai paskui mane, Banginis ir Strazdas apsaugoj, kartu marš!“, II-oji grupė, vadovaujama Vairo, atsipalaiduoja nuo priešo.

I-oji grupė, vadovaujama Dūdėlės, traukėsi į vakarų šiaurę, kuri antru kartu nebuvo susišaudžiusi, nes, antrajai grupei traukiantis į vakarų pietų pusę ir antru kartu susišaudžius su vadovaujančiu gaujai burlioku, buvo atkreiptas priešo visas dėmesys. Bet kadangi buvo nušautas vadovaujantis, priešui buvo palaužta moralė ir atslūgo iš priešo pusės persekiojimas.

9. Partizanų žuvo: Zidorius, Perkūnas, Bielskio brolis ir Vanagas, viso 4 P[artizanai]. Sunkiau ir sunkiai sužeisti pasitraukė: Bebras, Banginis, Vairas ir Balandis.

[10.] Savi materialiniai nuostoliai: 3 kulkosvaidžiai /rusų sistemos/, 2 automatiniai pistoletai ir 3 pusautomatiniai šautuvai. Visų P[artizanų] viršutinė apranga, palapinės, radijo aparatas, 50 kg lašinių ir kt.

11. Priešo nušauta: vienas rusas kapitono laipsny /vadovavęs gaujai/, vienas rusas eilinis ir du kariški šunys.

12. Nėra.

13. Nėra.

14. Vairo-Draugelio asmeniškai dalyvauta.

DAV

LYA, f. K-5, ap. 1, b. 17, l. 3–4 (mašinraštis).

**6. Kautynių, vykusių 1946 m. lapkričio mėn.
Gudžiūnų vlsč. Devynduonių k., aprašymas**

MIV

49 06 20

179

MAV

Kautynių bei susidūrimų aprašymas

1. Devynduonių km. Gudžiūnų valsč.
2. 1946 m. lapkričio mėn. d. 20 val.
3. Puolamos kautynės.
4. –
5. Povilo Lukšio rinktinė, vadovaujamas P[artizano] Raso D[alinys]. Kautynėse dalyvavo: Rasas, Rytas, Paukštis, Smilga, Negusas, Inkaras ir Karpa, viso 7 P[artizanai]. Ginkluoti: 1 kulkosvaidis, 4 automatiniais pistoletais, 2 pusiau automatiniais šautuvais, 7 kišeniniais pistoletais ir 7 granatomis.
6. Rasas.
7. Vietos du aktyvistai, ginkluoti paprastais šautuvais ir 3 granatomis.
8. Išdėsčius savo jėgas, Rytas ir Smilga pribėga prie apšviestų langų. Staiga Rytui išmušus langą ir įsakius pakelti rankas, aktyvistas neklausydamas griebėsi už ginklo. Rytui ir Smilgai per langus atidengus ugnį, vietoj liko nušautas aktyvistas. Antras aktyvistas pasidavė į nelaisvę.
9. Nebuvo.
10. Iš priešo paimta 2 paprasti šautuvai ir 3 granatos.
11. Priešo nukauti 2 aktyvistai.
12. Nebuvo.
13. Kautynėse pasižymėjo Smilga ir Rytas asmeniškai drąsa ir greita orientacija.
14. Asmeniškai Ryto dalyvauta.

MIV

LYA, f. K-5, ap. 1, b. 15, l. 10 (mašinraštis).

7. Maironio rinktinės Kudirkos rajono vado
(Juozo Paliūno) 1948 m. rugsėjo 23 d. raportas

Dingusio vietoje

K D V

1948.IX.23

A U V

Nr.120

R a p o r t a s

Pranesu Tamstai, kad nuvykus i buy. "Vycio" Apygd. Kedainiu apskr., Surviliskio, Setos valsc. Kur susitikau su Bites ir Vincuko vadovaujamais daliniais. Is DV Vincuko rodyto rasto "Vycio" Apygd. Vado Rj suskirstyma, kur itraukti net Krakiu, Josvainiu valsc. ir pazymeta, kad Krakiu ir Josvainiu valsc. P "pilnai gerai tvarkosi", o kai Surviliskio Gudziunu valsc. ir Bites vadovaujamas D. visai neitraukti. Kuo norima atskirti provokatoriu vadovaujamus D, nuo neprovokatoriu. Virs minetu rastu nuorasa padaryti nesutiko leisti DV Vincukas (Setos valsc.), o tik leido pasiskaityti.

Po ilgu diskusiju pavyko D itikinti, kad ju buvusi "Vycio" Apygd. yra vadovaujama tikrai provokatorium ir pavyko susitarti.

Prapleciu KU ribas, ijungiant Dotnavos, Kedainiu, Surviliskio ir Kedainiu miest. Tai pat juose judoma Bites D, i jungiu i KU sudeti is kurio sudarau du D: TRIMYTO (TRI) ir KARPO (KAR) D. TRIV skiriu P Jokeri, KARV skiriu P Cvirka. Kadangi namatoma greit isijungs i KU sudeti vadovaujamas Vincuko D is 16 vyru (Setos valsc). Is TRI, KAR sudarau KD - SAULYS (SAU). SAUV skiriu P Bite. I OS sudeti i jungiu Surviliskio valsc. - KALNAS (KAL). KALV skiriu Minuli.

K U V

8. Mindaugo tėvūnijos vado Ryto (Juozo Paliūno) 1949 m. birželio
20 d. Pasižymėjimo lapas

*Atliktas Tėvynei
ka privalai!*

Garcingoje ir teisingoje kovoje dėl Lietuvos
Laisvės ir Nepriklausomybės.....
MINDAUGO Tėv - MIV.....
.....R. y. b. a. s.....
už... stiprinimą, L. K. S. ir kitus nuopataus.....
išsakymu MAIRONIO PINTINIS..... Vado Nr.
§... 2... 19. 49. m. geg. 4. 4. mėn. d. apdovanotas

PASIŽYMĖJIMO LAPU

Lai būna garbė tiems, kurie pasišventu-
siau, atkakliu ir ryžtingu darbu, nebudami
nei kieto vargo, nei kančių, nei mirties pa-
vojaus, siekia Laisvės ir Nepriklausomybės!

PASIŽYMĖJIMO LAPO
Nr. 31..
19. 49. m. birželio mėn. 20 d.

P. P. P.

**9. Partizano Kudirkos-Tarzano (Algirdo Zarenkos) kvotos, kurią
1949 m. vykdė partizanas Rytas (Juozas Paliūnas), protokolais**

KVOTA

1949 m. spalio mėn. 21 d. aš, MAV Rytas, pravedžiau kvotą apie LUK[šio] D[alinio] partizaną Kudirką-Tarzaną, kaltinamą už apiplėšinėjimą gyventojų, neklausymą būrio vado įsakymo, darymą operacijų draudžiamose vietose ir šaudymą.

Esu Kudirka-Tarzanas, 21 m. amžiaus, partizanu esu jau 2 metai, prisiekęs, su organizacijos ir veiklos nuostatais susipažinęs.

1949 m. lapkričio mėn. 27 d. man vadovaujant Knygnešio rinktinės – Šerno dalinio grandžiai, susidedančiai: Gr[andies] vadas Tarzanas, Martynas ir viena moteris vokiečių tautybės, ginkluota. Minėtą datą priartėjome prie Pajūrių prd. mokyklos, kurioje buvo surengtas viešas vakaras, ir vaidinimo metu įsiveržėme į salės vidų, kurioje buvo susirinkusi publika ir vyko vaidinimai. Aš įsiveržiau į vidų pro atdaras duris, o Martynas iš antros pusės, radęs užrakintas duris, įsiveržė į vidų išlauždamas duris. Vėliau į koridorių įėjo ginkluota vokiečių moteris. Man įėjus į vidų, paleidau vieną šūvį iš pistoleto į lubas, sukomanduodamas: rankas aukštyn. Tuoj pat įsakiau vyrams eiti į vieną salės pusę, o moterims į kitą, o vaikams įsakiau išeiti į kitą kambarį. Visų vyrų tikrinau dokumentus ir tikrinant atėmiau pinigus, taip pat vakaro kasos pinigus. Taip pat, pas kuriuos radau laikrodžius, atėmiau juos. Viso tris laikrodžius iš jų vieną moterišką. Publikos tarpe atrastą buvusį stribą sumušiau. Po to paklausiau vietos mokytoją, ar ji pažįsta, tai paneigus, kad ne, už tai jai sudaviau kumščiu į veidą. Iš minėto buvusio stribo ir dar dviejų asmenų paėmiau tris poras batų, jų tarpe vienus moteriškus. Taip pat atėmiau iš vieno asmens palaidinę (rubašką). Prieš išeidamas iš salės įsakiau be pusės valandos iš salės neišeiti. Operacijos metu buvo vartojami įvairūs keiksmų žodžiai. Š. m. spalio mėn. 5 d. atsitiktinai susitikus su dabartiniu mano dalinio (Lukšio) vadu Betygalos valsčiaus ribose, dalinio vadas Vygaudas man sakė, kad aš iš Betygalos valsč. ribų išvykčiau ir jokių operacijų nedaryčiau bei neiššifruočiau to valsč. ribų, nes jis su stambesnio org. vieneto pareigūnais minėtame rajone judės. Nekreipdamas dėmesio į dalinio vado įsakymą š. m. spalio mėn. 6 d. vakare įvykdžiau uždraustame (Betygalos valsč.) rajone piniginių baudų išieškojimą iš vietos gyventojų ir juos baudžiau piniginėmis pabaudomis. Neatsižvelgdamas į sukliamą pavojų [neįskaitomas žodis] minėtam dalinio vadui ir kt., nuėjau pas pirmą pasitaikiusį vietos gyventoją, neatsižvelgdamas, ar jis yra komunistuojantis, nors man vietomis buvo gerai pažįstamas ir gyventojai gerai žinomi. Minėto gyventojų šeimos galvai pabėgus, sušaudžiau tos šeimos mergaitę Šulinskaitę Genę, 19 m. amž., už tai, kad ji bėgo, kad ji būtų komunistė ar kenktų mūsų sąjūdžiui, davinių neturėjau. Taip pat sudeginau tos šeimos vienus trobesius su gyvu ir negyvu inventoriumi, nors gerai žinojau, kad sukelta operacija iššauks didelį priešų siautėjimą. Pažymėtina, kad minėto įvykio vietoje buvo apsistojęs dalinio vadas

ir dviejų stambesnių org. vienetų vadovybės, kurie buvo apsistoję ir įvykio nepastebėjo, o tik sekančią dieną pastebėjo burliokų gaujas darant kratas po trobesius. Š. m. spalio 14 d. gavau žinių iš ryšininko Kadugio, kad mane kviečia dalinio vadas pas minėtą ryšininką susitikimui. Vykstant baudų rinkti š. m. spalio mėn. 15 d. nuėjau pas komunistuojantį gyventoją paimti baudos, kuris bėgo, ir bėgantį apšaudžiau, nors taip pat žinojau, kad tuo apšaudymu iššauksiu priešą siautėjimą, nors žinojau, kad toje apylinkėje randasi dalinio vadas su trim kovotojais. Š. m. rugsėjo mėn. 20 d. gavau parėdymą iš dalinio vado nuvykti uždėti baudas komunistuojantiems asmenims ir tai turėjau atlikti iki š. m. rugsėjo 25 d. Dalinio vado nurodytą datą negrįžau, o vaikščiojau savavališkai asmeniškais reikalais iki š. m. spalio mėn. 2 d.

Įterpta: „viršum minėto dalinio vadui ir kt.“ Išbraukta: „įvykio vietoje“. Įrašyta: „toje apylinkėje“. Daugiau parodyti neturiu, mano parodymas man balsiai perskaitytas ir aš pats skaičiau, ir surašytas teisingai.

Kvočiamojo parašas
Kudirka

Kvočiau: Rytas

LYA, f. K-5, ap. 1, b. 33, l. 40–42.

10. Partizano Ryto (Juozo Paliūno) 1949 m. padėkos už apdovanojimą laiškas partizanui Drakui (Povilui Morkūnui)

171

Ponas Drakai!

Šuoširdžiausiai ačiū jums, jūsų bendradarbiams, tadpat aukštesniai vadovybei už įvertinimą mano atliktų žygių, dėl Lietuvos laisvės. Ačiū likau jūsų įvertintas ir apdovanotas aukšto įvertinimo dovana – atsižymėjimo ženkle.

Mano įdėtos pastangos yra dėl Lietuvos laisvės. Ačiū tai įausdamos sukaupsiu eges ir suspausiu ginklą dar tvirtesnia valia iki liks laisva Lietuva.

Rytas
of. d. 2

11. Maironio rinktinės vado Ryto (Juozo Paliūno) 1949 m. gruodžio
24 d. raštas partizanui Dauniui

Priedas Nr.8

Nuorašas

Dauniui /BIV/

S.m.rugsėjo mėn.23-25 d.d., susitikime Tamsta įpareigojau pranešti laišku apie K4 org. vieneto, betkokius prieštaraujantių sąjūdžio nustatytai tvarkai veiksmus. Iki šiol iš Tamstos negauta jokių pranešimų. Vietoje to nežiūrįnt, kad Tamsta buvau įpareigotas, man tiesioginiai pranešti. Tamsta apie K4 org. vienetą veiksmus, pranešite aukštesnio org. vieneto pareigūnams. Tenka manyti, Tamsta tai darote tikslu įgyvendinti savo asmenišką maniją ir asmeniškam kerštui panaudoti organizacijos tikslus. Net nekreipdamas dėmesio, kad tenkindamas asmenišką ambiciją, galite pakenkti bendram organizaciniam reikalui.

Tamstos ir K4V-Radvilos asmeniškų ginčų pradžia ir jų eiga man žinoma. Ir su tuo susiję Tamstos daromos klaidos, kurios yra iškeltos mano laiškuose, rašytuose s.m.09.22. ir s.m. 12.20.

Tą pačią progą primenu, kad minėtuose laiškuose Tamsta įpareigotas, į laišką 13.09.22., su birma siunta atsakyti. Tamsta dar iki šiol neradote progos į tai atsakyti.

Tenka atkreipti dėmesį ir į tai, kad per daug atsiliekate ir su žinių pristatymu. Jei nesurandate tam laiko, prašau įpareigoti kitą kovotoją jas rinkti ir registruoti. O progą tikiu tam yra daug. Taip pat jei Tamsta nerandi laiko jų suforminti, busim daugiau patenkinti nesuformintas gaudami, ne kai išvis nieko negaunam. Surinktas žinias perduoti mums progų yra taip pat labai daug. Pajirodo tik veiklumas pas Tamstą išnyko.

Įmant domėtis kas išdėstyta, įpareigoju:

1. Užbaigti betkokius asmeniškų ginčus su K4V Radvila.

2. Be ypatingo tarnybinio reikalo į AA org. vienetą ribas nesilankyti.

3. Tarnybiniai nuvykusi į AA org. vienetą ribas, su siunčiamom žiniom apie tai pranešti man.

4. Rinkti žvalgybos ir informacijos žinias ir jas prisiusti (patikrinti ir reformatuoti).

5. Pranešti kiek aukštesniam org. vienetams tikslų gerybių pastabas praeityje, taip pat jei bus pastebėta ateityje pranešti už kiek vieną mėnesį atskirai.

1949.12.24.

/pas/ Mytas

Nuorašas tikras:

1949.12.28.

MASV

12. Maironio rinktinės vado Ryto (Juozo Paliūno) 1950 m. sausio
6 d. laiškas Nemūnui (MGB agentui Sovkinui)

Nemūnui

Tamstos nedatuotas laiškas, siųstas per
Lakūną, gautas.

Rašote, kad mes atitrūkome ilgą laiką, o
tai įvyko apie vieną mėnesį. Tai mūsų gyve-
nimo sąlygose normalus reiškinys. Dėl įvyku
sio su Tamsta ryšių nutraukimo, su Tamstos
nuomone tenka sutikti, kad tai padaryta at-
kreipiant dėmesį į Tamstai žinomus faktus.
Be to ir į tai, kad Tamsta savo pažaduose
neišlaikydavote rimti. Tuo pačiu primenu,
kad LKS yra karinė organizacija ir tvarko-
ma kariniais pagrindais. Todėl nepriimtini
perdideli išvedžiojimai. Turi būti pažadai
apgaltoti ir tai griežtai vykdomi. Nes jaunas
ar mūsų ryšininkams, ribotai judant ir tai
tas pareikalauja aukų.

Rašote, apie įvykius Vilniuje, pamatęs
Tamstos nuotrauką, esu įtikintas, kad Vilni
siuje Tamsta tarpe minimų LK-jų tuo laiku
neesate buvęs.

Tą pačią progą primenu, ateityje laiškuo
se neleistina rašyti, gerų vietos gyventojų
pavardes /mes juos vadiname "dėduka"/. Pa-
vyzdžiui Tamsta dažnai minėjote vienos po-
nios pavardę. Vėliau Tamstai aurodysiu, kai
reikia pasielgti, jei tektų aurodyti ar per-
duoti pavardę ir kt. slapto.

Toliau rašote, kad jau esate užverbavęs
keletą žmonių į S. Tamsta padarėte pergrei-
tą žingsnį, nes dar Tamstai nėra suteiktas
S vardas. Beto negavote tam įgaliojimo. Kai
matosi iš laiško Tamsta gerai nesiorientuo-
jate kas yra S, T ir B bei jų pareigos. Kai
kuriuos S uždavinius trumpai pažymėsiu:

1/ Demaskuoja krašto išdavikus bei jų
darbus; renka reikalingą medžiagą apie vi-
sus šiuo metu pasislėpusiuosius nuo tautos
teisingumo rankos išdavikus, kad ateityje

- 2 -

už padarytus kraštui bei tautai pragaištingus veiksmus, jie neišvengtų nusipelnytų bausmės;

2/. Rūpinasi visuomenės saugumu; rengia ją saugotis ir gintis nuo priešo, esant pavojui išpėja; teikia pagalbą nuo priešo užpuolinų ir kitais atvejais;

3/ Organizuoja ir vykdo nuo raudonojo teroro nukentėjusių sąjūdžio narių, dalyvių bei kitų krašto gyventojų, atsidūrusių skurde rėmimą ir pan.

Taip pat primenu, kad kuris gyvena legalia ir yra įjungtas į paminėtą veiklą, vadinama Laisvės Kovotojas Slapukas /LK-jas S/ ir kuris pereina aktyviai kovoti su ginklu /kurio jau iš rankų nepaleidžia ir gyvena nelegaliai/, vadinasi LK-jas Partizanas. Vienas ir kitas yra lygiateisus. Tikiu dabar bus aišku, kad S ar partizanas /prt/ vienas ir tas pats. Todėl S ar part vardas nėra greit gaunamas. Naujai stojęs į S, yra kandidatas slapukas. Ir naujai stojęs į S, mažiausiai turi išbūti tris mėnesius S kandidatu. Ir tik po trijų mėnesių, jei bus drausmingas ir pasišventusis prisilaiko ir vykdo LKs nustatytą tvarką, tik tuomet per įsakymą suteikiamas slapuko vardas. Taigi šian dieną tamsta galite būti tik kandidatas S.

Talkininko pareigos yra žymiai mažiau atskaitingos, todėl jam vardas suteikiamas iskarto. T pavadama dažniausiai tik rysio darbe, ar seip bet kuris ne taip sudėtingas uždavinys. T skiriasi nuo S tuo, kad S gavęs aukštesnio viršininko įsakymą ar pavestą uždavinį vykdyti privalo. O T paprastai įsakymai neduodami, tik pavedami uždaviniai savanoriškai.

B skaitomi visi tie dori lietuviai, kurie vienaip ar kitaip dėsideda prie vedamos LKs kovos.

Taip pat primenu, kad už drausmingumą S yra keliamas laipsnis. Ir S, T bei B už ypatingus LKs ar tautai nuopelnus yra apdovanojami;

- 3 -

192

išreiškiant Padėką, Pasižymėjimo Lapu, Lietu-
vos Laisvės Kovos Kryžiumi III II ir I laip-
snio su ažuolo lapais /uz organizacinius nuo-
pelus/, ir su kardais /uz drąsą kautynėse/.
Ašku pocarinei už tai S ir T nesinaudos vie-
šomis privilegijomis.

Tikis orientuositės Tamstai iš mano šio
trumpo apibudinimo. Todėl siuo metu Tamstai
S verbavimas dar susilaikytinas. Nežiūrint,
kad neturit Tamstai paskirimo, beto jei taip
įvyktų Tamstai kartu bus pavesti uždaviniai.
Tuomet galėsit gerai apgalvoti suradimui to-
kius asmenis, kurie Tamstai atlikti pavestus
uždavinius galėtų padėti ir tik tuomet juos
verbuoti.

Primeau ir tai, kad mes siandieną nekūria-
me ginkluotųjų pajėgų, o vedame tik partiza-
ninę kovą. Mums praktika parodė, kad ne kie-
kybė, o kokybė. Todėl ir Tamstai kada nors
bus duota teisė užverbuoti į S kandidatus
daugiausiai dar du asmenis. Nes legaliai gy-
venantieji asmenys išvystyti veiklą kaž ko-
kia negali.

Tiesioginiai Tamstai pasireikšti ir padary-
ti įnašą į LLKS vedamą kovą, bus progos paka-
kanai. Svarbu pavestus uždavinius tinkamai at-
likti ir rodyti iniciatyvą Tamstai suteiktų
teisių apimtyje.

Siuo kart Tamstai nesuteikiu teisę naujų
asmenų verbuoti. Bet Tamstai susipažinimui
prisiunčiu kokių žinių mums reikės rinkti ir
jas siųsti į mėnesį vieną kartą. Susipažinau
su žinių rinkimu ir jei Tamstai priimtina, ne
laukiant paskirimo žinias prasiau rinkti ir
jas siųsti mums. Siuo kart svarbiausia mums
žinios, apie geležinkelio judėjimą ir aredro-
mus. Žinių rinkimas, Tamstą paskirus bus Tam-
tai pagrindinis uždavinys. Taip pat bus paves-
ta surasti sunkiau gaunamų dalykų ir prisilai-
kant saugumo išvystyti materialią rinkliavą

- 4 -

ir tai siųsti mums.

Siuo kartu už gautus iš Tamstos pinigus ar Ukienės gėrybes, pagal Tamstos prisiunčiamą aukotojų sąrašą bus išduodami kvitai.

Už gautą rašomąją nešinėlą ir pažadėtą ačiū. Taip pat tikiu Tamsta prisiųsit pažadėtas kitas Ukienės gėrybes bei nuostatus.

Tamstos duotas RP priimtinas. Mums naudotis priimanamas. Todėl ateityje prašau ką turėsite minėtame RP palikti, iš kur mes atimsim. Tamstai ten pat bus palikti siunčiami paketai. Siunčiant pinigus galima siųsti atvirai, pagal lydraščio dėdama pavyzdį ir apie tai turi būti pažymėta laiške be to su žiniomis siunčiamas formalus lyd raštis. Daiktus supakuoti į paketą ir tai pat pagal atvirą lydraštį siųsti. Žinias ir laiškus, atidžiai įpakuoti į slaptą paketą /užlakuoti/. Ką tik mums siųsit, adresuokit Saulėi.

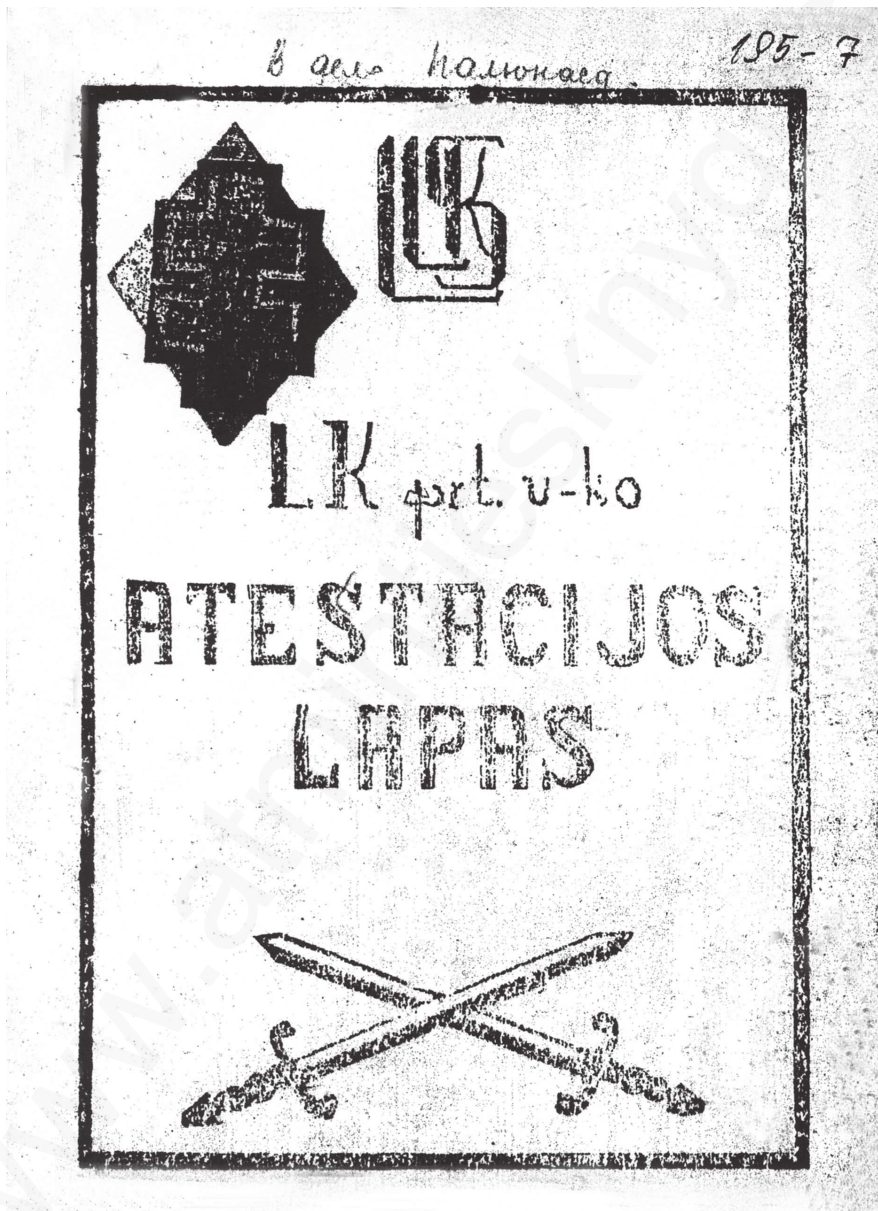
Tikiu pradžioje bus aišku, gavęs nuo Tamstos kas išdėstyta, artimoje ateityje Tamstai duosiu platesnius nurodymus.

Liesiu nuosekliai, prisilaikant visiško atsargumo darbą pradėti, nes padarytas mažas išsišokimas, galite jei nepatekti į burliokų rankas, tai liksite itariamas - bejėgis.

Sėkmės Tamstai pradiniam darbe.

1950.01.06.

13. Maironio rinktinės vado Ryto (Juozo Paliūno) 1950 m. birželio
15 d. pasirašytas partizano psk. Gintauto atestacijos lapas

195-708

Forma A9 2
Slaptai-asmeniškai

GALUTINĖ ATESTACIJOS IŠVADA

Nr. 6.....

1. Org. vn. *Kęstutis*.....
2. Prt. laipsnis *Pst. Puskarininkis*.....
3. Rašytinis slap. *Gintautas*.....
4. Užimama vieta *KEŠV*.....
5. Galutinė atestacijos išvada
Tinkamas užimamojai vietai.....

6. Pastaba:.....

50.06.15
(Data)

Reptas
Maironis
(Galutinę at-jos iš-
vadą padariusio at-
jų tarybos pir-ko
slaptavardinis pa-
rašos ir pareigos.)

**14. Prisikėlimo apygardos vado Juozo Paliūno-Ryto 1951 m.
spalio 10 d. žvalgybos instrukcija, siųsta KUDV (Kudirkos (?) rajono
vadui) Feliksui Kokštai-Rustemui (?)**

Nuorašas

K.U.D.V.

LLKS.

P.V.

51-10-10

Nr. 78

Instrukcija.

Priešo agentams įsibrovus į prt. [partizanų] eiles ar tai per kautynes pavyksta priešui paimti gyvą prt., per kurių išdavystes esame patyrę skaudžių nuostolių. Todėl prt., vykdami į susitikimus ar tai ryšio reikalais su kaimyninio org. [organizacinio] vn. [vieneto] [partizanais] ir kai kuriuo atveju tarpusavyje, privalo imtis priemonių, kurios užtikrintų saugumą, būtent:

1. Normalaus atveju ryšio palaikymas vykstant į susitikimą:

a. kaimyninių org. vn. vadų ir kitų pareigūnų, su kuriais tenka ar gali tekti turėti susitikimų, privaloma turėti jų rankraščius bei jų rankraščius gerai pažinti;

b. skiriami susitikimai privalo būti rašomi ranka. Be to, pageidautina, kad be to, kuris rašo susitikimą, tame pačiame laiške dar kiti LK-jai [laisvės kovotojai] prt. įrašytų kiekvienas ką nors nuo savęs, ne mažiau kaip po vieną sakinį. Gavęs LK-jas prt. susitikimo laišką su ke-liais gerai pažįstamais rankraščiais neturės abejonės;

c. visiems skirtiems susitikimams privalo būti duodami slaptažodžiai. Jei slaptažodžio nėra, į susitikimą vykti draudžiama.

2. Ryšio palaikymas susitinkant su kaimyninio org. vn. LK-jais ar pavieniu prt., kurie yra iš po kautynių nublokšti – atsiskiria ar kitokiu būdu atsiskyrusiais prt. bei iš [anksto] numatytiems susitikimams /ilgesniam laiko tarpui praslinkus/, laikytis:

a. susitikimui rašant laišką įrašyti: susitikimo datą /mėnesį, dieną ir valandą/ ir slaptažodį / parolį;

b. prt., kurie skiria susitikimą, nurodytą valandą privalo būti susitikimo punkte ir atidžiai eiti sargybą;

c. prt., kuriuos kviečia į susitikimą, gavę tokį susitikimo laišką, privalo elgtis šitaip: atėjus susitikimo datai, apie susitikimo vietą sustiprinti žvalgybą. Iš žvalgybos agentų nega-vus nieko įtartino, numato saugią su geromis pozicijomis ir geromis atsitraukimo sąlygomis vietą. Į susitikimo vietą pasiunčiamas civilis asmuo /turi būti parinktas toks, kuris neturi nieko bendro su sąjūdžiu/. Civiliui asmeniui nurodoma, per kur jam nuvykti ir prieiti susi-tikimo vietą ir po to – per kur grįžti, kiek laiko užtrukti ir pan. Taip pat jam perduodamas

slaptažodis susirišimui su prt. skirtoje susitikimo vietoje. Minimas asmuo, nuvykęs į susitikimo vietą, jei tai yra sodyba, jis pereina per sodybos kiemą neskubėdamas ir tuoj pat grįžta atgal /sodybos savininko vengia susitikti/, tuo atveju sargybinis, kuris laukia atvykstančiųjų prt. ir matydamas, kad civilis asmuo tik praėjo ir vėl grįžta, privalo jį sulaikyti. Sulaikytasis panaudoja susirišimui turimą slaptažodį. Susirišę prt. su civiliu asmeniu griežtai vykdo nurodymus, kuriuos civilis asmuo, gautus iš prt., perduoda norintiems susirišti prt.

Pastaba I: Civilį asmenį išsiuntus laukiantieji prt. užima poziciją ar panašiai pagal sąlygas ir aplinkybes: /Čia galima pritaikyti įvairių metodų, išsiunčiant į priekį slapukus arba užimti poziciją ne čia, kur nurodyta atvesti, bet žymiai arčiau, per kur turi atvykstantieji asmenys pražygiuoti, ir pan./

Pastaba II: Instrukcija „Kaip elgtis skiriant susitikimus ir į juos vykstant“ privalo būti visiems prt. praktiškai išnagrinėjama. Kiekvienas prt. turi žinoti, kaip, koku atveju turi elgtis. Panašiai, kaip kariuomenėje atliekamos praktinės pamokos su sargyba, atlikti praktiškas pamokas įgyvendinant minimoje instrukcijoje nurodytus metodus.

pas. Rytas P.V.

Pas. Šarūnas P.Š.V.

Nuorašas tikras: parašas

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 562, l. 194-20-194-21.

15. Prisikėlimo apygardos vado Ryto (Juozo Paliūno) 1952 m.
laiškas Žibutei (MGB agentui Vytautui Remeikai-Čestnyj)

Broliui Žibutei

245-1

Brolio laišką iš 52.05.19. gavau.

Šeip taip pasiekė mane žinė apie Jus. Šiuo metu laukiu išsėmaus atsakymo į mano paskutinį laišką, kuri kai rašot esat gavęs.

Prisiunčiu spaudos ir savo atsiminimus. Šiuo kart asmeniškai susitikti neturiu galimybės. Tik kiu susitiksime.

Tuo pačiu noriu paklausti, ar nesutiktum pereiti į prt. (partizanų) eiles.

Mano sveikata neperstipri: širdis silpna, pulsas į minutę 60-62. Nuolatinis stiprus galvos užimas. Jei būtų galimybė, pageidaučiau prie špiro adatų.

Aukščiausio palaimos.

Rytas

16. Prisikėlimo apygardos laikraščio „Prisikėlimo ugnis“ 1951 m. gruodžio mėn. Nr. 5(21) ištrauka

Atiduok Tėvynei, ką privalai!

PRISIKĖLIMO UGNIS

LLKS PRISIKĖLIMO APYGARDOS ORGANAS

1951. gruodis. № 5 (21).

PASIRENGT Į VYKIAMS!

Vienas iš pagrindinių Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio tikslų — išsaugoti gyvąsias tautos jėgas auksčiaslam kovos tikslui — laisvos ir nepriklausomos Lietuvos valstybės atstatymui, šiuo metu, kai pasaulinio masto politiniai įvykiai pribrandino neišvengiamą tarp Rytų ir Vakarų karą, pasidaro ypatingai aktualūs šiandien Tėvynei iš mūsų reikalauja kuo glaudžiau, kuo artimiau jungti savas jėgas.

Koks pas mus vyks karas, tai parodys netolima ateitis. Atsivertę į Vakarų ateities laimėjimus karo technikoje galima pastebėti, kad pas mus karo audrą gali praeiti lengvesnėje formoje už bet kada čia tas audras vykusias. Už tai kalba ir bolševikų dėsimsas pradėti agresiją prieš Vakarus, kas labai padeda Vakarams. Vakarami suskubo pasirengti taip, kad pirmą dieną būtų galima komunistinę jėgą sutriuškinti.

- 4 -

Tik tai nerūpina, kad būsimasis karas negali atnešti staigmenų. Kokių tempų eis karas — regėsim. Mes jam turim pasirengti ypatingai kruopščiai. Jei bolševikams pradėjus agresiją pirmoje karo fazėje jems seksis, jei tuo laikinai savo laimėjimais, praligins laikotarpį, kai mūsų teritoriją pasieks Vakarų jėgos, kad tuo atveju galėtume sumažinti savų jėgų nuostolius iki minimumo, tam atvejui mūsų veiksmai turi būti ytin atsargūs, apgalvoti ir vykdomi pagal LLKS — partizanų vadovybės nurodymus, įsakymus.

Įvykių išvakarėse privalome ruoštis, privalome laikytis šių nurodymų:

1. Priešas mobilizaciją stengsis praveisti labai skubiai, kad kas jos negalėtų išvengti. Dėl to visi būklė ypatingai budrūs, kad nepaklūtumėt priešui. Mobilizuojamieji, užsiėmus pirmą karo fazę, iš viešojo gyvenimo turės išnykti. Tam tikslui iš anksto apsirūpinkit slėptuvėmis, maistu ir kt.
2. Karui prasidėjus ir jam užsitęsęs, visiems gyventojams privalomas rimtas ramumas. Tam atvejui kaupti ginklus, amuniciją, kad, kur nebus galimybės jais aprūpinti, savais jais būtų įmanoma sutrumpinti priešą, norint jam teroro pagalba priversti mus „vaduoti“ kint ar kitų tautų žemių.
3. Jau ir dabar galimi desantai. Aple pastebėjus juos tuojau pat formuoti vietos partizanus. Neišlikus desantų tikrumu, bet kurių žinių jiems tiekimas draudžiamas, draudžiamas tam, nes neišvengiami ir provokatoriai.
4. Partizanų dalinio vadas yra jo gyvenamos vietovės viršinininkas. Jo įsakymai yra privalomi visiems gyventojams. Už šio viršinininko įsakymų nevykdymą gyventojai perduodami Karo Lauko Teismui.

Įgalinės okupacijos sąlygomis, kad ir maža dalimi, vistiek priešui pavyko pavienių asmenų sąmonėje įskiepyti blygybę — nepasitikėjimą broliu, keršį, neapykantą. Yra ir tokių individų, kurie paliko Tėvynei išdavikais. Išdavikus nesikreipiame į te neverti, už savo darbus jie atsakingi prieš tautos teisimą. Kreipiames į lietuvių, kurie savo jėga gali prisidėti prie Lietuvos Laisvės atkovoimo; kurie, išrovę iš savęs priešojems primestas piktybes, savais žygiais apirktų ir nusikaltimus.

„Lietuvi, į bendrą kovą prieš bolševizmą! Jungtis lietuviui prie lietuvių. Lemiamos kovos smūgiu įrodykim ir pasauliui, kad Lietuvos žemėje nėra ir negali būti vietos okupantams!

Broliai, sesės! Lemiamam kovos ruošui — ryžio, išlvermės ir šventos vienybės!

Prisikėlimo Vadas

17. MGB Dotnuvos r. skyriaus viršininko ltn. Michailo Sagaidako spec. pranešimas MGB Šiaulių sr. valdybos viršininkui plk. Vladimirui Jarockiui apie atliktą operaciją likviduojant Povilo Lukšio rinktinę (ne anksčiau kaip 1952 m. spalio 1 d.)

Visiškai slapta

MGB Šiaulių srities valdybos viršininkui valstybės saugumo pulkininkui Jarockiui

Spec. pranešimas apie atliktą čekistinę-karinę operaciją likviduojant vadinamosios Povilo Lukšio banditų gaujos štabą

Pranešu, kad 1952 m. rugsėjo 30 d. 20 val. buvęs mūsų rezidentas „Vlasov“ pranešė, jog Šiaulių srities Dotnuvos rajono Rukų kaime, netoli iškeldinto buožės Kazio ČEPO sodybos, pakelės krūmynuose pastebėtas ginkluotas žmogus su buvusios smetoninės armijos uniforma. Nežinomojo uniforma ir elgesys leido manyti, kad tai vienas iš lietuvių nacionalistų. Be to, rezidentas „Vlasov“ pranešė, kad nežinomas buvo ginkluotas automatu ir elgėsi neįprastai, lyg būtų girtas ar ligonis. Patikrinti ir realizuoti gautų duomenų vietoje buvo išsiųsti MGB rajono skyriaus viršininko pavaduotojas saugumo kapitonas FOMIČEV, 2-N skyriaus vyriausiasis operatyvinis įgaliotinis saugumo vyr. leitenantas KUTUZOV ir 30 MGB apsaugos kareivių. Komandos, vykdamos į nurodytą vietą, papildomai sužinojo, kad 1952 m. rugsėjo 30 d. buvusiam Kazio ČEPO ūkyje kolūkio klojime lankėsi banditai, kurie ten susipyko ir apsišaudė, dėl ko vienas žuvo, o du pasitraukė nežinoma kryptimi.

Remiantis susidariusiomis naujomis aplinkybėmis, buvo nuspręsta padalyti karius į dvi grupes ir ieškoti banditų, prireikus pagalbos suderinant veiksmus.

1952 m. rugsėjo 30 d. 22.00 prie lauko keliuko, netoli krūmynų, esančių 500 m nuo buvusio Kazio ČEPO ūkio, koordinatės 50–74, žemėlapis I-50000, buvo rasti 2 automatai su rago formos diskais, kas suteikė papildomą pagrindą suaktyvinti paiešką panaudojant karinės komandos šunis ir rajono skyriaus milicininkus. Po aktyvios paieškos buvo pastebėtas iš krūmų išeinantis žmogus, kuris pasuko į Pakarklių miško pusę. Šūktelėjus: „Savas. Kas eina?“, nepažįstamasis, atsišaudydamas iš revolverio „Nagan“, puolė bėgti. Tuo laiku išgirdusi susišaudymą atskubėjo antroji grupė, kurios pajėgomis buvo atkirstas kelias į mišką. Paskui į pagalbą atėjo Dotnuvos rajono milicijos šuo. Nepažįstamasis buvo sužeistas į koją ir suimtas gyvas. Tai buvo ginkluotas banditas JUŠKA Leonas, Antano sūnus, gimęs 1928 m. Kauno srities Ariogalos rajono Aleknaičių kaime, gaujoje nuo 1950 m., bandito slapyvardis Kariūnas, gaujoje buvo visuomeninės dalies viršininku ir veikė kartu su banditų vadeiva PRŪSAIČIU-Lape ir Povilo Lukšio banditų brigados vadu PALIŪNU-Rytu. Suimtas banditas JUŠKA buvo apklaustas siekiant nustatyti kitų gaujos narių slapstymosi vietą. Po ilgo priešinimosi jis galiausiai nurodė, kad 1952 m. rugsėjo 30 d. jie buvo kolūkio klojime, anksčiau priklausiusiame

iškeldintam buožei ir banditų rėmėjui Kaziui ČEPUI. Jie buvo trise: pats JUŠKA-Kariūnas, PRŪSAITIS-Lapė ir trečias – naujas banditas slapyvardžiu Kunigaikštis. Apie 10 val. ryto PRŪSAITIS-Lapė pasijuto labai prastai, ir banditas Kunigaikštis davė jam kažkokių vaistų, nuo kurių Lapei pasidarė visai bloga. Lapė įtarė Kunigaikštį, kad tas jam kažką įkišo, ir iš pistoleto jį nušovė. Paskui Juška nuvedė Lapę 500 metrų į krūmynus, kur jie išbuvo iki saulėlydžio. O kai Lapė pasijuto geriau, JUŠKA esą nuvedęs jį į mišką, koordinatės 52–72, žemėlapis I-50000. Ten jie išsiskyrė ir numatė susitikti 1952 m. spalio 4 d. Apžiūrėjus buvusį ČEPO tvartą, rastas žuvusio bandito Kunigaikščio kūnas. Pasirodo, tai buvo vidaus agentas slapyvardžiu „Lesnij“*.

Toliau JUŠKA papasakojo, kad Povilo Lukšio banditų brigados vadas PALIŪNAS-Rytas slepiasi bunkeryje, esančiame Dotnuvos rajono Padotnuvio kaime, Petro KRUTKIO, Jono sūnaus, ūkyje.

1952 m. spalio 1 d. rytą minėtame ūkyje buvo likviduotas Povilo Lukšio banditų brigados vadas Juozas PALIŪNAS, Jurgio sūnus, gimęs 1914 m. Kauno srities Ariogalos rajono Tilindžių kaime, bandito slapyvardis Rytas, jis taip pat ir Tilūnas, Strausas, Rimgaudas ir Saulė, gaujoje nuo 1945 m., turėjo leitenanto laipsnį.

Suimant banditą JUŠKĄ ir likvidavus gaujos vadą PALIŪNĄ, buvo paimta:

Trys (3) automatai
 Vienas (1) šautuvas
 Du (2) revolveriai naganai
 Vienas (1) pistoletas
 Viena (1) granata
 Vienos (1) spausdinimo mašina su šriftu lietuvių kalba
 Dvi (2) rašomosios mašinėlės
 Vienas (1) fotoaparatas
 Vienas (1) radijo aparatas
 Banditų archyvas
 20 kg švaraus popieriaus
 Įvairūs banditų antspaudai dokumentams
 500 vienetų įvairių šovinių.

Ieškoti pasislėpusio bandito PRŪSAIČIO-Lapės išsiųsta visa patikima agentūra, vykdomos karinės operacijos. Kol kas paieška teigiamų rezultatų nedavė, imamės aktyvesnių paieškos ir likvidavimo veiksmų.

* Tikriausiai korektūros klaida. Turimas omeny agentas Čestnyj.

Kalbant su suimtu banditu JUŠKA, buvo nustatyta, kad jis kartu su Lape 1952 m. rugsėjo 10 d. pasmaugė finansų inspektorių Petrą KUPRĮ ir paėmė 9.800 rublių ir kad šiam teroristiniam aktui jį paskatino Plaukių k. gyvenantis finansų agentas PLETKUS, kuris teroristinio akto išvakarėse atidavė KUPRIUI pinigus ir padėjo juos suskaičiuoti.

Toliau JUŠKA papasakojo, kad jie 1952 m. rugsėjo 15 d. Dotnuvos miške uždusino Igną VADAUSKĄ, gyvenusį Dotnuvos rajono Meironiškių kaime, nes jis sutrukdė susitikti su BALANDŽIO gauja. Šiam teroristiniam aktui nurodytojo nebuvo.

Apie bandito Lapės paieškos rezultatus pranešiu papildomai.

MGB Dotnuvos rajono skyriaus viršininkas saugumo leitenantas Sagaidak

LYA, f. K-30, ap. 1, b. 718, l. 23–26 (mašinėraštis, versta iš rusų k.).

Nuotraukos iš:

LGGRTC Genocido aukų muziejaus
Kauno rezistencijos ir tremties muziejaus
Lietuvos ypatingojo archyvo
Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkinių

*Už pagalbą leidžiant šią knygą sudarytojai
nuoširdžiai dėkoja*

*Donatui Kvedarui, Vytautui Smitriui ir Elenai Šveistienei,
taip pat*

*Kauno rezistencijos ir tremties muziejaus darbuotojams
Violetai Jakučiūnaitei ir Rokui Sinkevičiui.*

Pa295 Partizano keliu : partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai / [sudarytojai Aurelija Malinauskaitė ir Darius Juodis]. – Vilnius : Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2012. – 188 p. : iliustr.

ISBN 978-609-8037-21-0

Leidinyje skelbiami partizano Juozo Paliūno-Ryto (1915–1952) prisiminimai, parašyti sudėtingomis ginkluotojo pogrindžio kovos sąlygomis. Autentiškame liudijime užfiksuoti partizanų kautynių ir kasdienio gyvenimo vaizdai, organizacinis laisvės kovotojų darbas.

Įvadiniamame straipsnyje pristatomas paties partizano kovos kelias nuo eilinio kovotojo iki Prisikėlimo apygardos vado. Pateikiama išsami prisiminimuose minimų asmenvardžių rodyklė, kai kurių įvykių aprašymai. Prieduose publikuojami su partizano Ryto ir jo bendražygių kovos aplinkybėmis susiję dokumentai.

UDK 821.172-94+[355.42+321.6](474.5)(093.3)+
947.45.083(093.3)

Partizano keliu

Partizano Juozo Paliūno-Ryto prisiminimai

Sudarytojai

Aurelija Malinauskaitė ir

Darius Juodis

Redaktorė *Danutė Ulčinskaitė*

Maketuotoja *Dalė Dubonienė*

SL 2015. Tiražas 500 egz. 2012 09 18. 11,75 sp. l.

Išleido Lietuvos gyventojų genocido ir
rezistencijos tyrimo centras,

Didžioji g. 17/1, LT-01128 Vilnius

www.genocid.lt

Spausdino Standartų spaustuvė,

S. Dariaus ir S. Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius